This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
1817
LIBRARIES

Allahverdian ... Ulnia Kanı Zeytun

ՈՒԼՆԻԱ

ԿԱՄ

ԶԷՅԹՈՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԱՒԱՆ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ՏԵՂԱԿԱՆ, ԿԵՆՍԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒ

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԳՐԵՑ

Յ. Յ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԵԱՆ

معارف عموميه نظارت جليله‌سنك في ۲۷ ذي‌القعده ۳۰۱ و ٦ ايلول
۳۰۰ تاريخلي و ٥١٦ نمرولي رخصتنامه‌سيله طبع اولندی

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՍԼԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

1884

...SITY OF MICHIG...

Grad
CRCN
463
Buhr

Մէն մի օրինակ հեղինակին ձեռագիր ստորագրութեամբն
վաւերացեալ է :

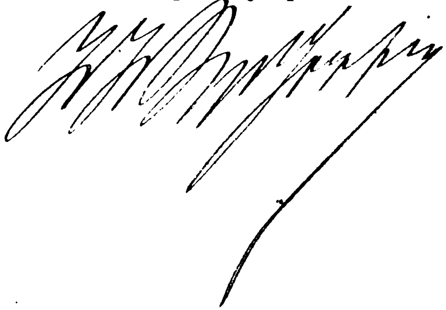

GRAD
E REN
463
02/19/93

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Յորքան ներեցին ինձ ժամերն սուղ այնց պաշտամանց զորս ունէինք 'ի շնորհս 1880ի Կիլիկեան ընկերութեան 'ի Զէյթուն հաստատած առաջին երկսեռ վարժարանաց մէջ, գրել՝ Կիլիկիոյ սոյն հռչակաւոր Աւանն լեռնային, կենցաղն ազգայնոց, լեզուն եւ որ 'ի կարգին՝ օգտեցանք, որում կը տենչայինք 'ի վաղուց եւ լցուցինք կարեւորագոյն պէտք մը՝ որոյ եւ նմանեաց անհրաժեշտ կարեւորութեան նկատմամբ գրել աստանօր թերեւս անդէպ լինի: Արդարեւ դժուարագոյն եղաւ մեզ 'ի գլուխ հանել զսա, զի ծանրածանր զբաղմունք պաշտամանց որք նոյնպէս 'ի շնորհս Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց տեւեցին ց1882՝ կը կաշկանդէր զմեզ, մանաւանդ՝ առօրեայ տասնեւ մէկ ժամ աշխատութիւն, կիրակնօրեայ մասնաւոր հոգք եւ այլ ազգի ազգի ձեռնարկութիւնք, յորս անընդհատ յարատեւութեամբ ընդունայն ընտանեօք կը մարտնչէինք մինչեւ իսկ գիւղական կենաց հանգամանքէ եւ պատըսպարանէ զուրկ դժնդակ կացութեան դէմ, որոց անդիմադրելի ճնշմամբ երկու տարւոյ մօտ տենդէ տանջուեցանք: Բայց ըստ որում պարտաւորեալ չեմք կրկնել համառօտութիւն զպաշտօնավարութենէ զոր ժամանակին կատարած եմք՝ վասն որոյ կը թողումք զայն եւ կը դառնամք շարունակել ներկայիս նկատմամբ:

Յառաջակայ հրատարակութեանս շարժառիթն 'ի սկզբանէ ո՛չ այլ ինչ էր եթէ ոչ՝ միայն լեզուն իբր բանասիրական ինչ ծանօթացնել, այլ նկատելով սա-

կայն թէ՝ ցարդ նոցա կենցաղին նկատմամբ եւս տե-ղեկութիւնք երբէք հրատարակեալ էին՝ զայն եւս կըցե-ցինք եւ ամբողջացուցինք հապճեպիւ :

Արդ՝ որպէս պարտ է պատմագրի 'ի բաց կալ յա-ւէտ վիպական զարդարուն ոճէ եւ սեթեւեթանքէ՝ նոյն ուղղութեամբ եւ մեք ընթացանք ներկայ հրա-տարակութեանս (*) մէջ, որք մեր օրուան վիճակն կը ներկայացնեն, ջանադիր լինելով ստուգապատում առ-նել ամենայն պարունակութիւն հանդերձ տխուր կող-մերով եւ բնաւին հեռի դսրովելու դիտմանէ. վասն այսորիկ Զէյթունցիք՝ որոց կը ներկայանայ մի լաւա-գոյն շարժառիթ՝ պարտին անմռունչ ներքնապէս զար-գանալ կրթութեամբք եւ ընդ նմին սպասել առաւե-

---

(*) Մինչդեռ ըստ սահմանադրութեան ազգային Ուսումնական խորհուրդ ունիմք, որ ազգին կրթական պէտքն պարտի հոգալ՝ այլ զուրկ է իւր տրամադրութեան ներքեւ ունենալէ հրատարակեալ գրոց հաւաքածոյքն, որոյ որակութեան նկատմամբ գաղափար կազմելու անհրաժեշտ պէտք ունի՝ կ'առաջարկեմ որ իւրաքանչիւր Հեղինակ պարտաւորի իւր երկէն երկու օրինակ յետ տպագրութեան անմիջապէս Ուսումնական խորհրդոյ յանձնել ի տնօրինութիւն : Թերեւս բազումք առարկեն թէ այդ պէտքն լրացած է Ազգային Մատենադարանի գոյութեամբ, բայց կը սխալին. զի այլ է նուիրա-տուութեամբ գոյութիւն Մատենադարանի եւ այլ՝ պարտաւորու-թիւն առ Ուսումնական խորհրդն, որք թէ սկզբամբ եւ թէ յա-րաբերութեամբ բոլորովին անջատ են յիրերաց : Մեք կը փափա-գիմք եւ որպէս անհրաժեշտ իսկ է՝ որ Ուսումնական խորհուրդն ի գումարման՝ իբր հսկող եւ տնօրինող մարմին՝ իւր ՀՐԱՄԱՆԻՆ տակ ունենայ մի գրատուն, յոր երկարէ ձեռն՝ եւ առնու խնդրոյ տակ եղող դասագիրքն եւ կամ այլ գրական գործ :

Լաւագոյն է գրաքննութեան վաւերացման ենթարկելէ յետոյ յանձնել նաեւ Ուսումնական խորհրդոյ ի նոյն գործողութիւն :

լագոյն օգնութեանց որոց ներկայ հրատարակութիւնս պատճառ պիտի 'լինի :

'Ի շարս կը փափաքէինք ընել ազգային հին երգոց մի հաւաքածոյ, բայց հակառակ խուզարկութեանց չ'կարողացանք գտնել, վասն որոյ՝ հարկադրեցանք 'ի վերջոյ միայն առասպելախառն պատմութեամբք շատանալ, որք կը պարզեն իւրեանց կեանքն եւ զորս միանգամայն իբր ոճ բանից իւրեանց դրած եմք :

Աւելորդ չեմք համարիր աստ յայտնել նախ թէ՝ Զէյթունցւոց լեզուի արտասանութիւնն ճշդիւ պահելու համար տառախալներ՝ եւ ոճն չ'խանգարելու համար աւելորդ կէտեր դրած եմք :

Բ. Տեղական բարբառով գրուածներն թէպէտեւ յատուկ մաս ընել հարկ էր՝ բայց դասակարգութիւնն չ'յեղաշրջելու համար պարտաւորեցանք իւրաքանչիւր հատուածն գրել 'ի կարգին :

Իսկ՝ պատմութիւնք իւրեանց կէս անկախ ժամանակաց որ տեւած է քաղաքլուխ չորս իշխանաց կառավարութեամբ ց1860, եւ պատերազմունք՝ որք իբր կարեւորագոյն ինչ ուրոյն մի հատոր կարեն լինել՝ 'ի բաց թողած եմք, ինչպէս նաեւ շրջակայ գիւղօրէից նկարագիրն, զորս այցելելու իսկ ժամանակ չունեցանք:

Ընդ այսքանիւ բաւականացեալ՝ ներկայս կը ներկայացնեմ ազգիս, մանաւանդ գիտնոց յորդորութիւն եւ յիրաւունս նախանձեռնութեան կը խնդրեմ՝ որ Միացեալ Ընկերութեանց նախորդ եւ այժմեան պաշտօնէից իւրաքանչիւրն եւս հաճին՝ կամ Ընկերութիւնն նոցա վերայ անուղղակի պարտք ընէ սոյն օրինակ պէտքեր լրացնելու :

Պարտաւորեալ եմ նաեւ սոյն յարմարադէպ առթիւ

մեր Օգոստափառ Կայսեր հայրախնամ կառավարութեան գթութիւնն հայցել Զէյթունցի եղբարց վերայ, որոց 60 եւ մինչեւ իսկ 70 % Գաղղիական ախտով (*) են վարակեալ, չ'կայ մի տուն, մի ընտանիք յորս մուտ գտած չ'լինի այս զարհուրելի ախտն որոյ նկատմամբ անցեալ տարի Մասիս պատուական լրագրոյ մէջ մի համառօտակի տեղեկութիւն տուի, յորժամ մի եւ նոյն ախտին տարածման առաջքն առնելու համար ճնորհ կը լինէր բժիշկ եւ դեղ յուղարկելու 'ի Քասբէմունի:

Վերջապէս, նկատելով անդանօր բժշկի եւ դեղոց չ'գոյութիւնն՝ կը հարկադրիմ կրկնել իմ աղաչանքս վասն փութացման այն անմիջական օգնութեանց՝ որոց կը կարօտին Զէյթունցիք եւ զորս կարէ ընձեռել եւեթ բարձրագոյն մի հրաման ։

Կ. պոլիս — ՅԱԿՈԲ Յ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԵԱՆ

Եէնիգափու 1884

(*) Ի Գերմանիկ տեսած եւ լսած եմք բազմաց այդ ախտով վարակիլն. իսկ ըստ վկայութեան հանգուցեալ Սանտալճեան Գրիգոր էֆէնտիի՝ նախորդ այցելու տեսչին Կիլիկիոյ՝ բազումք եւս են վարակեալ ի Բերիա եւ յԱտանայ ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

Դիրք, Շէնք, Թիւ բնակչաց, Եկեղեցիք, Վարժարանք, Վանորայք:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ծնունդք եւ Մկրտութիւն, Անուանք, Հագուստք, Տնական կարասիք եւ կեանք, Ուտեստք, Լուացարարութիւն լաթեղինաց եւ մաքրութիւն մարմնոց, Բարոյք, Կրօնական եւ բարոյական հանգամանք, Ազգային կեանք, Ընկերութիւնք, Երկրագործութիւն—արմտիք, բոյսք,Կենդանիք,Արուեստք եւ վաճառականութիւն, Որսորդութիւնք, Նշանտուութիւն եւ հարսանիք, Գաղղիական ախտ, Դեղք, Հիւանդութիւն եւ մահ, հանդէս Թաղման:

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Աւելորդապաշտութիւնք, Օրհնութիւնք կամ բարեմաղթութիւնք, Անէծք, Երդմունք, Վրէժխնդրութիւնք, Առակք, Ցանգուոր զրոյցք, Պատմութիւնք, Աստեղանունք, Հանելուկք, Տէրունական աղօթք Ջէյթունցւոց:

ԲԱՌՔ. — Գործածականք, Գիտականք, Երկրագործականք եւ Բուսաբանականք:

ՈՒԼՆԻԱ ԿԱՄ ԶԷՅԹՈՒՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԱԻԱՆ

Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԴԻՐՔ

ՆԵՐԱՆԱԻՈՐՆ *ի Կիլիկիա Գերմանիկ՝ իւր երկու իրարմէ որոշ ճանապարհներն կ'ուղղէ դէպ 'ի հիւսիսային արեւմուտք. մին յայտնապէս կ'սկսի Ախըր տաղ բարձրագոյն լերան ստորոտէն, ուստի ճանապարհորդն առաջնորդութեամբ Զէյթունցի (¹) ջորեպանին յառաջ կը վարէ իւր ընթացքն եւ ժամ ու կէս առնէ հասանելով գագաթն՝ կ'անցնի լեռնադաշտէն եւ կը մտանէ մի առապար կիրճ. յետ այնորիկ՝ անընդհատ բարձր լերանց գահավէժ նրբուղիներէ ելեւէջներ ընելով ու ձորեր անցնելով*

(¹) Գերմանիկ (Մարաշ) քաղաքէն ի Զէյթուն մի միայն Զէյթունցի ջորեպանք կը բանին ։

վեց ժամէն կը հասանի յեզր Ջահան գետոյն, իսկ ի միւսմէ՝ հարթ ճանապարհաւ երեք ժամէն։ Ուղեւորն՝ առաջնով կաւարտէ իւր ընթացքն այլ եւս չորս, իսկ երկրորդաւ՝ անցնելով քարաշէն մեծ կամուրջէն ինն ժամ շարունակելով. սա՝ յընթացս իւր Կիւրէտինի ահարկու ապառաժ լեռան միջավայրէն կանցնի, որոյ գագաթն է համանուն ամրոցն։ Հուսկ ուրեմն, լեռ առ լեռ ճանապարհներէ զարհուրեալ ուղեւորն կը հասանի անդ՝ ուր այլ եւս որոշակի կը տեսանի շէնքն, այս է ՋԷՅԹՈՒՆ աւանն, Տորոս լերանց մէջ ապառաժուտ մի լերան զառիվայրի վերայ եռանկիւնաձեւ դիրք, որոյ շրջակայ բարձրաբերձ լերինք եւ արեւելեան ու արեւմտեան հիւսիսակողմանց երկու դժուարամատոյց կիրճերն առաւել նշանաւոր կը հանդիսացնեն տեղն։ Առաջնոյն կողէն անցնող գետն, որոյ ջուրն յամարան մասամբ կը նուազի՝ բուն Զէյթունի յառաջակողմը բոլորելով՝ կը միանայ վերջնոյն մէջ տեղէն անցնող գետոյն հետ եւ որ կը թափի 'ի Ջահան։

1879ի շինուած պարսպափակ մեծ զօրանոցն Զէյթունի արեւելեան հարաւակողմն կառուցեալ է բլրի մը վերայ, քառորդ ժամու հեռաւորութեամբ եւ կ'իշխէ 'ի վերայ նորա, որոյ մէջ 'ի շնորհս Բարեխնամ կառավարութեան կը բնակին երկու հարիւրի մօտ քաջամարտիկ զօրականք, հանդերձ թնդանօթով 'ի հսկողութիւն։

Զէյթունի օդն եւ ջուրն լաւ է, բայց ներքին աղտեղութիւնք ապականած են օդն։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՇԷՆՔ

Մի տխուր երեւութով կը ներկայանայ որ չորս գլխաւոր թաղերու բաժանեալ է. Ա. Վերի թաղ, Բ. Օրթա մահալլէ՝ որոյ ստորոտն է կառավարական պաշտօնատունն. վարձեալ տուն մ՚է սա, ուր կը նստին Գայմագամ պէյն, Գատը էֆէնտին եւ այլ պաշտօնեայք. Գ. Ղարղալար եւ Դ. Գօզ պայըր. անջատ թաղ մ՚ալ կայ Աստուածածնայ վանքի մօտ որ վերի թաղի կը վերաբերի (1). փողոցներն անկանոն, նեղ եւ անանցանելի են ափափայութենէ եւ անմաքրութենէ. իսկ իւրաքանչիւր թաղի ներքին փողոցներն դժուարագոյն է շրջիլ յորս կ՚ընթանայ կոյաջուրն։ Տանց որմերն տղմով եւ քարով բարձրացած են, որոց ներքնայարկն կը ծառայէ իբր ախոռ եւ ճեմիշ եւ վերնայարկն՝ բնակարան, զոր կը բաժանէ մի քանի ոտքէ շինեալ սանդուխ մը։ Բնակարանն չունի բաժանումներ եւ սենեակ, մի անկիւնն շինուած է խնամով մեծ քուշն որ տան խոհանոցն եւ կրակարանն է միանգամայն, սորա արտաքին բարձրութիւնն է առ առաւելն մի մեթր եւ շինուած է տղմով կամ փայտէ խողովակով մը. տան ներքին որմերն եւս տղմով են առանց կրի եւ տանիքն հաստատեալ է 'ի վերայ սեանց եւ անտաշ ցողերու՝ որոց վերայ

(1) Սորա ճանապարհի վերայ տասը վայրկեան հեռաւորութեամբ մի մեծ քարակոտորի հովանւոյն ներքեւ կը նստին զբօսնլոյ համար, վասն որոյ անբանի (գործ չունեցող) քար կը կոչուի...։

տախտակ եւ ծառոց ոստեր զետեղելէ յետոյ հողով կը ծածկեն։ Իւրաքանչիւր տան վերայ մի ղողխար կայ որով՝ անձրեւած եւ ձիւնած ատենն ջուրն ներս չ'հոսելու համար կը ճնշեն հողն աստ անդ տարուբերելով. տան առաստաղն տախտակամած չունի նոյնպէս եւ գետինն որ հող է եւ քուչի մուխն ամեն ինչ սեւցուցած. բնակարանի լուսամուտն է միայն դուռը (1) այսու հանդերձ ներսն խաւար է, միայն տուն մը վայելուչ կողմեր ունի եւ քանի մը տուն ընդհանուրէ կը տարբերին առաւելագոյն յարմարութեամբ։

Գլխաւոր շուկայն աւանին կեդրոնն է եւ կըրպակք են թուով 50ի մօտ, բաց աստի իբր յատուկ թաղային շուկայ՝ ամէն թաղի մէջ մի քանի կրպակներ կան առաւել կամ նուազ ապրանօք։

Զէյթունի մէջ երկու աննշան փուռ կայ, յորոց մին՝ ի շաբաթու մի երկու օր քանի մը ժամ բանելով սիսեռախառն հաց կ'արտադրէ տղոց, իսկ միւսն տարուան մէջ մի քանի օր, օտար ճանապարհորդաց հաց վաճառելու եւ գլխաւորաբար Կաղանդի օրն տուներէ ղրկուած խմորեալ (խմորէն մաս մը չորցնելով յաջորդ Կաղանդին կը պահեն) հացն եփելու համար, ըստ որում՝ սովորական հացերնին անխմոր է, զոր կլոր թերթեր բանալով տան մէջ կ'եփեն։

Գարա—Պօյաճեան մականուանեալ անձ մը մի գեղեցիկ աղբիւր կառուցած է կոփածոյ քարերով Պօզ պայըր թաղի մէջ յայնկոյս գետակին.

---

(1) Դրան բանալին թթենւոյ է կրիաձեւ զոր կըռեօ կ'անուանեն :

միւս թաղերն ապառաժներէ բղխեալ ջրով եւ մին՝ գետոյ ջրէն կը հոգան իրենց պէտքն։ Զէյթունի մէջ բաղանիք չ՚կայ բնաւ, միայն երկու ժամ հեռաւորութեամբ դէպ հարաւ ջերմուկ մը ուր կերթան արք լուացուելու համար։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԹԻՒ ԲՆԱԿՉԱՑ

Տանց թիւն է 1000—1200, յորոց 1000ն Լուսաւորչական Հայոց կը պատկանի, 70ն Պապականաց, 50էն աւելին Բողոքականաց եւ 25—30ն Տաճկաց. իսկ բնակչաց թիւն կը հաշուին 5000էն աւելի ընդ այր եւ ընդ կին եւ ընդ մանկտի։ Ի չգոյութենէ օրինաւոր աշխարհագրի հարկադրեցանք կարծեաց եւ բաղդատութեան վրայ հիմնել այս մասն։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵԿԵՂԵՑԻՔ

Զէյթունի մէջ 5 մեծ եկեղեցիք կան. յանուն Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի՝ վերի թաղի, Ս. Աստուածածնայ՝ Օրթա մահալլէի, Ս. Յակոբայ՝ Ղարղաչարի, Ս. Սարգսի՝ Վարի թաղի եւ Ս. Յովհաննու՝ Պօզ պայըրի մէջ. բաց յայսոցունց կան մատուռք յանուն Սրբոց Հրեշտակապետաց, Ս. Թորոսի, Սրբոց

առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի, Ս. Պարսամայ եւ Ս. Յակոբայ, վերջինն 'ի գերեզմանատան Ս. Աստուածածնայ թաղի, յորս պաշտամունք կը կատարին իւրեանց տօնախմբութեանց օրերն միայն, իսկ առաջնոյն մէջ շատ օրեր։ Սոյն չէնքերն արտաքին շրջապատ չունին եւ մեծ մասն ո՛չ պահարան եւ ո՛չ գաւիթ. բաց առաջնոյն՝ միւսոց ներքնակողմն մթին, աղտոտ եւ բոլորովին անվայելուչ է աղօթատեղի լինելէ։ Յիշեալ սրբավայրք նոր չէնքեր են եւ չունին յիշատակարանք, միայն Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ որ 1847ին չինեալ է՝ արեւմտեան որմին վերայ հետեւեալ յիշատակարանն կայ փոքր քարի մը վերայ փորագրեալ եւ զետեղեալ անդ, այսպէս,

✝ ✝ ✝

« Շինեցաւ տաճարս 'ի թվին հյց ՋՂԴ : . ի հրպեթե տն Սիմէոն կթէն. ի բռնակալութե տաճկաց Սուլիման խոնդքարին : . զոր ի շարժէ կործանեալ էր նոր նորոգեց ձեռամբ մղտեսի Գաբրիէլն : »

Փորագրութիւնն լաւ չէ, բայց դիւրաւ ընթեռնլի որ կը հաստատէ առաջնոյն վերաբերիլն։

Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մէջ եւս մագաղաթի վերայ ձեռագիր, պատկերազարդ եւ ոսկեզօծ մի աւետարան կայ յոյժ գեղեցիկ. պատուական հնութիւն, երանի թէ զգուշութեամբ պահէին։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՎԱՐԺԱՐԱՆՔ

Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցեաց կից կան երկու ծաղկոցք, որք կը կառավարուին 'ի ձեռն վարժապետաց, սոցա տարեկան վարձքն է 6—800 դահեկան. ուսանողք ըստ եղանակի կ'առաւելուն եւ կը պակասին։ Իւրաքանչիւրն իրեն ձեռք բերած գրքով(1) *որոց մէջ մեծագոյն տեղ կը գրաւեն Բողոքական կրօնագիրք՝ կուսանի ընթերցանութիւնն. քաջ ուսանողաց բարեւագիր եւս դաս կը տրուի։ Վարժապետք՝ որք անուս անձինք են՝ մանկանց հնչումն խանգարած եւ առոգանութիւնն աղաւաղած լինելով՝ ամբողջ բնակչաց մէջ սակաւ անձինք կարեն ուղղապէս «Ր» գիրն արտասանել։*

Կիլիկեան Ընկերութեան 1879ի հաստատած մանչ տղայոց վարժարանն Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ կից շէնքին մէջ էր, բայց յետ այնորիկ 1880ին վարժարանն առ մեօք երկսեռի վերածուելով՝ աղջկանց յատկացուցինք զայն եւ յիշեալ ընկերութեան մանչ տղայոցն ալ՝ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ կից շէնքին մէջ փոխադրեցինք։

Իսկ Ս. Յովհաննէս եկեղեցին իրեն կից վարժարան չունի եւ ոչ այլ շէնք, վասն զի եկեղեցին թաղին մեծագոյն մասին հետ այրած լինելով՝ հա-

---

(1) *Տեղացիք որ եւ է մատեան Թուղթ կ'անուանեն։*

գիւ 1880ին կարողացան վերականգնել, բայց բոլորովին թերի մնացած է եւ ժողովուրդը հողոյ վերայ կանգնած կ'աղօթէ ։

Ս. Լուսաւորչի եւ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցեաց խուցերն են որք իբր վարժարան կը գործածուին, եւ երկուքն ալ մի նեղ սրահէ կը բաղկանան. Ս. Յակոբայ եւ Ս. Սարգսի վարժարանք միայն իբր այն շինեալ են, որոց առաջնոյն մէջ մի փոքր սենեակ կայ, վերջնոյն մէջ ալ ժողովրդէն հանգանակութեամբ իբր դասարան յարմարագոյն մը մեք շինեցինք։ Բոլոր վարժարանք՝ ինչպէս նաեւ եկեղեցեաց բակք ճեմիչ չունին բաց 'ի Ս. Յակոբայ վարժարանէն, ուր յարմարագոյն դատեցինք 1880ին հաստատել աղջկանց առաջին վարժարանն, մանչ տղայոց համար ալ վարժարանին մօտ ապառաժի վերայ հատ մը շինել տուինք ։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՎԱՆՈՐԱՅՔ

Երկու են վանք, յանուն Ս. Աստուածածնայ եւ Ս. Փրկչի. առաջինն Զէյթունի արեւելակողմն է կէս ժամ հեռաւորութեամբ, բարձրադիր եւ օդաւէտ. ունի եկեղեցի մը եւ 15էն աւելի սենեակ, խոհանոց մը եւ սպատուական ջուր, իսկ Բ.ն երկուք ու կէս ժամու հեռի դէպ արեւելեան հարաւ, նոյնպէս բարձրադիր եւ յոյժ օդաւէտ, ջուրն զով եւ պատուական քան պառաջինն։ Սորա շէնքն

քայքայեալ վիճակի մէջ է, չունի օրինաւոր սենեակ, բայց եկեղեցւոյ չէնքն հաստատուն մնացած է...: Առաջնոյն մէջ կը նստին Վանահայր-Առաջնորդն եւ մի քանի վարդապետք. սատի անպակաս են այցելուք, իսկ ընդհակառակն Բ.ն ամայութեան մէջ է, յանձնեալ մի աշխարհական պահապանի: Սոյն երկու վանքերն ունին բազում անդաստանք, այգիք, դուարք եւ բաւական կենդանիք բեռնաբարձ եւ ամ յամէ Աստուածածնայ տօնին Գերմանիկէ եկող բազմաթիւ ուխտաւորք բաւական դրամական հասոյթ կը մատակարարեն, որոյ՝ եւ յիշեալ հասութից մատակարարութիւնն անվայել եղանակաւ ապարդիւն մնացած է ցարդ:

Ուխտաւորք՝ վերադարձին կ՚այցելեն նախ Ս. Փրկչի վանուց, իսկ Զէյթունէ գացողներն անպակաս են:

Զէյթունի մէջ երեք գերեզմանատուն կայ Հայոց եւ այլ երկու՝ չուրջ զվանուք,

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՉԷՅԹՈՒՆՑԻՈՑ

Ի ծնանելն մանկան՝ դայեակն ըստ սովորութեան կը լուայ զմանուկն եւ կ'աղէ. այս գործողութեան ատեն մայրը դայեկին «Օղլը շոs fwrk եուr պօղու-զը պըճs ճը» (*) —աղը շատ ցանէ՝ որ տղան պինդ, զօրաւոր լինի— կըսէ։ Եթէ տղան առաւօտուն ծնի՝ մինչեւ կէս օր աղի մէջ կը թողուն, կէս օրէն յետոյ աղէն հանելով կը լուան եւ վերստին կ'աղեն։ Դայեակն սոյն գործողութիւնն ութ օր շարունակ կատարելու համար օրն մի կամ երկու անգամ մանկան տունն կը յաճախէ. մեկնած ատենուն իրեն նուէր կը տրուին փաստեղ, ընկոյզ, չամիչ, ցորեան, կորկոտ եւայլն, զորս մէջքը կամ գոգը կը տեղաւորէ։

Սկսեալ յօրէն ծննդեան՝ մինչեւ մկրտութեան օրն ազգականք եւ դրացիք կ'այցելեն; հետերնին իբր ընծայ հափուսոյ (սըլայէ եւ ռուսիէ չինեալ քաղցրեղէն մ'է), իսկ մկրտութենէն յետոյ որիզէ թանձրապուր, ոմանք ճաւարով լցուն միս ընդ որս եւ մի քսան ղուռուշնոց ոսկի, կամ մի շապիկ եւ կամ

(*) Եթէ մէկը անպատեհ խօսի՝ «աճըր կօ խուսր» և Թէ՝ «պէ-պէրը ծճօծ վօխքիդ օղը ֆիչ fwrիr k» կ'ըսեն ։

կտաւեայ մի գլխարկ տանելով ըստ կարողութեան։

Զկնի յութ աւուրց՝ մանկան մկրտութեան համար լուր կը տրուի քահանային եւ դայեակն առեալ զմանուկն կ'երթայ եկեղեցւոյ մի անկիւն կ'սպասէ, տղայ մ'ալ աման մի ջուր կը տանի։ Ի գալստեան կնքահօր՝ դայեակն մերկացնելով զնորածինն կնքահօր գիրկը կուտայ, զոր կը տանի աւազանին ընդ առաջ եւ քահանայն կը մկրտէ ըստ օրինի։ Ոմանք յետ աւարտման արարողութեան մկրտել կուտան եւ ոմանք միջեւ, եթէ հացկերոյթ պիտի տայ՝ արարողութեան միջեւ, եթէ ոչ՝ յետոյ։ Կանայք կը պատուիրեն դայեակին սակաւ ինչ ետ բերել 'ի ջրոյն, տանողին ալ ետին չ'դառնալ, եթէ նայի՝ մանկան աչքերն շիլ կըլլայ կըսեն։ Կնքահայրն եկեղեցի մտած ատեն պարտի ընդ իւր ունենալ մի կանգուն ղուքնու (կարմրագոյն կերպաս մ'է, յորմէ Ասիացիք իւրեանց ընտիր հագուստն կը պատրաստեն) եւ կամ երկու կանգնաչափ տպածոյ, զորս կնքահայրն առնլու պարտաւոր է եւ զորս կոնկուղ կանուանեն՝ կը ձգէ երախային վերայ. կունենայ նաեւ բամպակէ պատրոյկ մը եւ մի թել մետաքս (նարօտ) որովք՝ մեղրամոմէ պատրաստեալ խաչն մանկան վիզն կը կախեն։

Կնքահայրն այս առթիւ կուտայ քահանային մի դահեկան կամ պակաս, քսան փարայ եկեղեցւոյ, տասն կամ քսան փարայ ալ դայեակին։

Յետ մկրտութեան, մանուկը կնքահօր գիրկն եւ երկու ձեռքն մի մի մոմ տալով՝ քահանային եւ տիրացուին առաջնորդութեամբ՝ որք «Լոյս ի լուսոյ» շարականն երգելով կ'առաջնորդեն ի տուն. ան-

դանօր մանկան մայրն օրօրոցին քով նստած ստա-սողական դրից մէջ կը գտնուի (Չէյթունցի կա-նանց յետ ծննդաբերութեան սահուց եւ զգուշա-լի օրերն երեք կամ չորս են առ առաւելն) եւ յոր-ժամ կնքահայրը զմանուկն օրօրոցին մէջ կը դնէ՝ նորա ոտքերը կը համբուրէ։

Եթէ երախայի ծնողքն կարող են՝ մի այծ կը մատաղեն եւ կերակուրներ կը պատրաստեն, յոր կը հրաւիրուին քահանայք, տիրացուք, ազգականք, դրացիք եւ կարօտեալք։ Նախ քան զսեղանն՝ ման-կան հայրը (*) քահանայէն սկսեալ բոլոր բազմա-կանաց մէկ մէկ օղի կամ գինի կը բաժանէ որք՝ «Ասքոծ զավօկիդ մնացակոն հնհ, ըշնհհհավիւր նը» ըսելով կը բարեմաղթեն։

Եթէ արու լինի ծնեալն՝ ծնողքն զուարթադէմ կը լինի եւ սեղանն առատ, իսկ եթէ աղջիկ՝ նուազ կամ երբէք, մինչ իսկ բազմականք կը մխիթարեն զծնողսն «մի՛ տրտմիք, Աստուած ստեղծած է, չէ՞ մի որ աղջիկ զաւակն զմեզ տանուտէր կընէ» քա-հանայն ալ՝ «Մկրտեալն գէշ չըլլար, բաւական է որ տունը միւռոն մտնայ» ըսելով։

Չկնի սեղանին «Անեղանելի բնութիւն» շարա-կանն կըսեն եւ հրաւիրելոց իւրաքանչիւրն «Աս-քոծ մնացակոն հնհ, Ասքոծ խայըրլու հնհ, Աս-քոծ վեղըցընհ» ըսելով կը մեկնին։

Կնքահօր մեկնած ատեն մանկան մայրը թաշկի-նակ մ'եւ ծալ մը փաստեղ կը նուիրէ, եթէ եղա-

---

(*) Կանայք սովորաբար յետոյ և միշտ առանձինն կը ճաշեն, ի-րենց տունն անգամ։

նակն ամառ լինի՝ հետն ալ ծաղկեփունջ մը։

Եթէ առաջին անգամ լինի երկու ընտանեաց մէջ կնքահայրութեան հաստատութիւնն՝ մանկան մայրն եւ կնքահայր իրարու հետ ցմահ չեն խօսիր եւ կինն կը պահուի կնքահօր տեսութենէն։

Դայեկին տունէն մեկնած ատեն երկու կամ երեք քառ ցորեան, գլխոյ ծածկոյթ մը եւայլն կ'ուտան. այս է դայեկին վարձքը սովորաբար։

Մանուկն մինչ ութ օր միւռոնով մնալէ յետոյ՝ դայեակն կուգայ վերստին եւ զայն կը լուայ. լուալու ամանին մէջ մանկան մայրը եւ ընտանեաց միւս անդամներէն կամեցողք դրամ (10—20 փարայ) կը ձգեն որ դայեկին կը վերաբերի։

Մայրն մինչեւ քառասուն օր պարտի արեգակ չ'տեսնել, եթէ դիպուածով սրահի մի ծակէն ներս արեգական լոյս մտնէ՝ կը գոցէ զայն եւ միայն արեւամտէն զկնի դուրս կելլէ։

Քառասուն օրէն ետքը մայրն գրկելով զիւր մանուկն եկեղեցի կերթայ եւ քահանայն քառասունքէն կը հանէ զայն ըստ օրինի, որոյ մի դահեկան կուտայ։ Դարձեալ, առաջին Տեառնընդառաջի տօնին ընկուզի հետ խառն մաս մը չամիչ մանկան ողին կը կապէ ու եկեղեցի կը տանի, կամ ուրիշի հետ կը ղրկէ, զոր գիրկն առնելով քահանայն կ'օրհնէ, չամիչն եւ ընկուզն ալ իւր եւ տիրացուներուն մէջ կը բաժանէ։

Աւագ տօնի օրեր մօր կողմանէ առ կնքահայրն ընծաներ կը ղրկուին, որք կը բաղկանան մի զոյգ արծաթեայ ճարմանդէ, կամ մի շապկէ, կամ մի թաշկինակէ եւ կամ աման մը որիզի թանձր ապուրէ։

Այս ընծայատուութիւնն բաղում տարիներ կը շարունակուի։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՆՈՒԱՆՔ ԱՐԱՆՑ

Գուգուր, Գէօրէգիւր	Գրիգոր
Աբուտուր, Ասպըտատուր, Ասատուր	
Աստուր, Պուտուր, Աբիլէ	Աստուածատուր
Սարգէս, Գագաս	Սարգիս
Ուհաննէս, Վաննէս, Ուհօն, Հաննէս	Յովհաննէս
Արթըն	Յարութիւն
Թիւրիւս	Թորոս
Ակիւբ	Յակոբ
Խեչիր	Խաչատուր
Գէհիւրք, Գիւգիւր	Գէորգ
Նազիկ՝, Նազօր	Նազարէթ
Փանիւս	Ստեփան
Աւտիք	Աւետիս
Մինոց, Մացուկ	Մնացական
Միքէլ	Միքայէլ
Գէալիւց	Գալուստ
Ղազօր, Հազօր	Ղազարոս
Թէադէարիւս (*)......	Թադէոս

(*) Պէտք էր ըսուիլ «Թէադէայիւս» որ յառաջ եկած է առոգանութեան և հնչմանց խանգարմանէ, որոյ պատճառն յայտնեցինք, այսպէս նաև բաղումս ի շարունակութեան։

Մէաթէարիւս , Մաթիւս	Մատթէոս
Սիմիւն	Սիմոն
Մանկէ , Մանկիկ , Մանկիչ	Մանուկ
Մարտիւրիւս , Մատուս	Մարտիրոս

ԿԱՆԱՆՑ

Զարմօն	Զարուհի
Գարանէ	Գայիանէ
Շուշոն	Շուշան
Դէշխօն	Դշխոյ
Իսկի	Իսկուհի
Մարեօմ, Մայրիկ	Մարիամ
Սարօ , Սարիկ	Սառա
Վարդէ , Վարդիկ	Վարդուհի
Մարգրիտ , Մարգրտիկ	Մարգարիտ
Հեղնի , Հեղնիկ	Հեղինէ
Զումրօթ	Զմրուխտ
Ծարդօր	Զարդար
Հուփիկ , Հիփիկ , Հիփիս	Հռիփսիմէ
Թամօմ	Թամամ (անուն
Ղուցճիկ	[Տաճկուհեաց)
Անազօն	
Ասանէթ	
Զօհալ	
Ցաթըն	
Նթեր	
Էօշնէօֆիւր , Օշլօֆի	

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՀԱԳՈՒՍՏՔ

ՏԱՐԱԶ ՁԳԵՍՏՈՒՑ

Թէ արու.կան եւ թէ իգական սեռէ մանուկներու 'ի խստաշունչ ձմերան եւս վարտիք չեն հագցներ բնաւ եւ մինչեւ 7—8 տարեկան հասակնին՝ զանազան տեղերէ բոժոժ եւ ժժմակկեղեւք կամ արծաթազօծեալ արծուի մագիլներ կը կախեն վրանին իբր զարդ։

ԱՂՋԿԱՆՑ

Սոցա հագուստն է Գերմանիկի երփներանգ (աղաճա) կտաւէ մի վարտիք եւ տեղական սպիտակ կտաւէ մինչեւ սրունքներն երկար մի շապիկ, որոյ թեւերուն ծայրերն եռանկիւնաձեւ կէս մեթր երկընցած լինելով՝ մինչեւ արմուկն սօթտած ատեն՝ զայնս վրան կապելով կը պնդեն եւ թեւերն մինչեւ արմուկն բաց կը շրջին ամառ եւ ձմեռ։ Շապկին վրայէն կը հագնին Ասիական մի պարեգօտ, զոր տեղացիք «ճչեֆ» կանուանեն եւ մէջքն ալ գօտի(*) մը կը կապեն։ Պարեգօտն, յառաջակողմն երկու խիստ նեղ եւ մի յետսակողմն սակաւ ինչ լայն՝ երեք մասերէ շինեալ է, որոց իւրաքանչիւրի կո-

---

(*) 12—13 *տարեկան աղջկունք որք հարսնցու կը համարուին* 3 *կանգունէ գօտի կը կապեն, իսկ կանայք* 6 ։

ղերէն եռանկիւնաձեւ մասեր կտրած լինելով՝ նոցա տեղերն բաց մնացած է. յառաջոյ մասերէն միոյն տանոյ ծայրն մի ճարմանդ կայ եւ միւսոյն՝ ճարմանդակալ, զորս դէպի ետեւ մէջքին վերայ բոլորելով կը կոճակեն. այս ձեւով՝ պարեգօտւոյն միայն ետեւի մասը ամբողջապէս կերեւայ եւ յառաջակողմն մինչեւ սրունքներն երկայն շապիկն, յետոյ փորին վերայ տպածոյ կամ ներկեալ կտաւէ մի առիգած կը կապեն որ շապկին միայն յառաջակողմն կը գոցէ եւ ոչ ամբողջապէս կողերն ի վայր մասերն. թէ՛ շապկին եւ թէ՛ պարեգօտւոյն կուրծքն բաց է։

Գլխոյ մազն միայն լուացքի օրեր կը սանտրեն, որ տեղի կունենայ 2—3 շաբաթն միանգամ, զոր լուալէ յետոյ կը հինայեն ու խիստ բարակ, մինչեւ 25 ճիւղերու բաժանելով կը հիւսեն եւ ապա իբր դրոյք ծայրերն ի վայր այծեայ ծոպաւոր ժապաւէններ՝ կը կախեն, զորս «ծամուկ» կ՚անուանեն. այս ձեւով՝ ի հեռաստանէ տեսնող մը, մազերն մինչ 'ի կրկունս երկայն կը կարծէ. սորա նման երեք մատ լայնութեամբ ժապաւէն մ՚եւս գօտւոյն վըրայէն կը կապեն՝ որոյ ծայրերն նոյնպէս ծոպեր կան։

Գլուխնին կը դնեն արուաց գտակ (ֆէս) որոյ նախեզրը 20 ղուրուշնոց ոսկիներ կամ բենէզներ (մանկըր) կարած են, գագաթն ալ Սուլթան Մահմուտի 5 եւ 6 ղուրուշնոց եւ այլ սոցա նման դրամներ, մէջտեղերն կապոյտ բիւրեղէնիկներ, եւլն. իսկ սովորական ծոպատեղն 4—5 կարգ խիտ առ խիտ արծաթեայ մէկ փարանոցներ շարած են զոր «Սա-

ռախուճ» կ'անուանեն, ոմանք եւս գագաթան ղրամոց տեղն արծաթեայ գագաթ մը։

Ականջներն կը կախեն իբր գինդ արոյրէ օղակի վերայ հաստատեալ 20 ղուրուշնոց ոսկի կամ կեղծ, որք ստորին արծաթեայ շղթայով մը իրար միացած են։

Ձեռքերնին եւ ոտքերնին կը հինայեն եւ ընդհանրապէս բոկոտն կը շրջին։

Աղջկանց ոմանք՝ ձմեռն կարճ թեւերով չուխայէ մի ամլան (սալթա) կը հագնին, որոյ թեւոց ծայրերուն եւ ուսին վերայ տեղական ճաշակով զարդեր կան. գլխարկի վրայէն ալ երկու հատ ծաղկեայ շղարշ (եազմա) կը կապեն շուրջանակի։

Իւրաքանչիւր աղջիկ գօտիէն վար արոյրէ շղթայով կախուած զմելիաձեւ փոքր դանակ մ'ունի որ եւ է բան կտրելու համար։

Աղջկունք՝ որ եւ է հասակի մէջ բացերես կը շրջին մինչեւ ամուսնութիւն, թէեւ խօսեցեալ լինին։

ԿԱՆԱՆՑ

Կանայք եւս սպիտակ կամ ներկեալ թանձր կըտաւէ՝ կուրծքն բաց՝ եւ մինչեւ սրունքներն երկար մի շապիկ կը հագնին եւ մի վարտիկ Գերմանիկի երիներանգ կտաւէ. շապկին վրայէն ալ աղջըկանց ձեւով միեւնոյն կտաւեղէններէ մի պարեգօտ, որոյ եզերքն երկու մաս լայնութեամբ ղուտճու կամ որ եւ իցէ տպածոյ կարելով զարդարած են. սոյն պարեգօտն աղջկանց պէս բոլորելով կոճակելէ եւ յառաջակողմն առիգածն կապելէ յե-

տոյ՝ մէջքերնին կը կապեն 6 կանգուն Գերմանիկեայ կտաւէ գօտի մը եւ վրայէն ծայրերն ծոպերով ժապաւէնն. պարեգօտուոյն կուրծքի երկու, ինչպէս նաեւ թեւոց եզերքն կարմրագոյն մետաքսեայ ժապաւէններով զարդարեալ են մինչեւ 6 մատ լայնութեամբ, որոյ պարեգօտէն աւելի դրամ կը վատնեն եւ որք՝ թեւերնին ներսէն սօթտած ըլլալնուն համար՝ ամբողջապէս կ'երեւան ։ Ի ձմերան ոմանք կը հագնին ներկեալ կտաւէ, եւ ոմանք չուխայէ մի ամլան ։

Զէյթունցի կանանց ընտրելագոյն հագուստն է ղուբնուն ։

Շարժական զարդերն են արծաթեայ չղթայի վերայ հաստատեալ 4—5 կարգ սրածայր նոյն մետաղեայ գնտակներ, իւրեանց ստորաբաժանմամբք բաղում 6 եւ 5 ղուրուշնոցէ եւ արծաթ մէճիտիէի քառորդէ բաղկացեալ խառն դրամախումբ մը, մէջտեղն արծաթեայ մի այլ մեծագոյն զարդով զոր « Մաշալլահ» կ'անուանեն ։

Հարուստներէն ոմանք թէ՛ ի լանջաց եւ ի թիկանց՝ եւ թէ՛ յաջ եւ յահեակ կողից իւրեանց կը կախեն սմին նման զարդեր, որոց ամբողջն կը կշռէ մինչեւ 2 քաշ, իսկ միջնակարգք՝ որք միայն ի վերայ լանջաց կը կախեն՝ $^1/_2$—1 քաշ. բաց յայսցանէ չուրջն արծաթեայ չղթայներէ մէճիտիէի մէկ ղուրուշնոցներ կախուած հմայեակ մ'ալ ունին զորս կողերնուն վերայ կը զետեղեն. կը դնեն նաեւ ապարանջան ի թեւս, յորոց մին 30—50 տրամ կը կշռէ, բայց ո՛չ գինդ յականջս, զորմէ սխտի խօսիմք ։

Սկսիմք այժմ գլխոյ լաթերու նկարագրութեան ։

Նախ՝ կէս կանգունէ աւելի քառակուսաչափ սպիտակ կտաւ կ'առնուն, զոր «վզնէօց» կ'անուանեն եւ գլխոյ վերայ կը դնեն, անկիւններն առջին, ետին եւ երկու կողմերն բերելով. յետոյ 6 կանգուն եւրոպական եւ կամ 8 կանգուն(*) տեղական կտաւն զոր «ճակտի» կը կոչեն՝ եռանկեան վերածելով եւ կարելով առաջնոյն վերայ կը դնեն, որոյ երկու ծայերն չրթան (կանանց ծնօտի երեւալն յոյժ մեծ ամօթ կը համարին) անմիջապէս ներքեւէն հակառակ դէպ ի սնարն բոլորելով անդ կը կապեն, երրորդ ծայրն ալ իբր ծոպ մինչեւ մէջքն ետեւէն կը կախուի. ապա առաջին կտաւի անկիւններն դէպ ի յետ երկրորդին վերայ կառնուն զգուշութեամբ՝ որ մազերն չ'երեւայ. զկնի երկրորդին՝ ուրիշ 3 կանգուն ներկեալ կտաւ մը եւ յետոյ 10—20 (զիրար այպանելու, գրգռելու եւ այլ սոյնպիսի պարագայից մէջ բողդատութեան կը մտնեն) հատ երկուքական կանգնոց զանազան գոյն տպածոյներ ըստ առաջնոց գլուխնին կը կապեն խնամով եւ զգուշութեամբ, յորոց իւրաքանչիւրն ճակատակողմն սակաւ ինչ ուղղութենէ կը խոտորեն որպէս զի՝ լաչակն եթէ ի վեր առնուն երփն առ երփն երեւի. այսու՝ ի ճակատն փեղոյրի նման յառաջակողմ եզր մ'ալ կը գոյանայ, որոյ ներքնակողմն 20 ղուրուշնոց ոսկիներ եւ կամ բենէզներ կը շարեն. վերջապէս, պարանոցն կտաւոց առատութենէն բոլորովին գոցուելով՝ ծնօտին կը

(*) Այս ամենուն քանակութիւնն որոշուած և օրինաց կարգ անցած է իրենց մէջ ։

հաւասարի եւ գլուխն գնտային մի այլ մեծ մարմին կը ձեւանայ ուսերուն վերայ զետեղեալ, զոր չեն կարող շարժել։ Իսկ յորժամ իւրեանց երեսն բանան՝ նոցա միայն աչքերն, ռունգն, բերանն եւ յարտասուօր կաշկանդմանէ կտաւոց՝ դուրս ցցուած այտերն միայն կերեւան, եւ եթէ զայնս իսկ մերկանան՝ ի ճնշմանէ նոցա կը ներկայանայ պարանոցն կէս առ կէս բարակցած, ծնօտն ներս քաշուած եւ այտերն դուրս ցցուած մի այլանդակ դէմք։ Յետ ամենայն նկարագրեալ կտաւոց ոյր սակս պարտաւորեալ են գինդ չ'կախել՝ երեսն ի վայր կը ձգեն քօղն, որ Ասիական մի մեծ ծաղկանկար շղարշ է, հետեւաբար, մի կնոջ գլխոյ զանազան լաթերուն քանակութիւնն կը լինի 40—52 ԿԱՆԳՈՒՆ. սոյն վերջինն բոլորովին երեսն կը գոցէ զոր բռնել կուտան ոմանք գլխոյ վերայ արծաթեայ մի շղթայով, որ զարդ եւս կարէ նկատիլ։

Կանայք երեսնին չեն բանար իւրենցմէ մեծ կանանց եւ ոչ խօսել ընդ նոսա մանաւանդ կեսուրոջ դէմ, որոյ հետ պարտին նշանացի խօսել ի տան։

Դարձեալ, կանայք առհասարակ բացի առիգածէն՝ գլխոյ լաթերուն, ինչպէս նաեւ հագուստներուն եւ ո՛չ մին հանելով կը պառկին, չեն սանտրեր նաեւ գլուխնին մինչեւ լուացքի օրն, զոր 2—3 շաբաթն մի անգամ կը կատարեն։ Լաթերն առաջին արգելք են գլխոյ մաքրութեան։

Կանայք սալասմբակք առհասարակ յամարան եւ 'ի ձմերան բոկոտն կը շրջին, դեռահաս հարսունք ի յղութեան իսկ եւ անլուայ կը պառկին. հարուստներէն ոմանք միայն երբեմն դեղնագոյն մոյկ

եւ երբեմն դեղին կամ կարմիր չմուշկ կը հագնին, իսկ գուլպայն՝ զոր արտաքուստ գնելով հարսունք կը հագնէին միմիայն ամուսնութեան առաջին օրն՝ 'ի շնորհս Միացեալ ընկերութեանց բազումք ուսան հիւսել եւ գործածել։

Կանայք ունին գօտիներն ի վայր արոյրէ շղթայով կախեալ զմեյխաձեւ փոքր դանակ մ'որով՝ ըստ պարագային միս, սոխ եւայլն կտրելէ յետոյ մէջքերնին կը խօթեն։

Աղջիկ մը ամուսնութեան օրէն կ'սկսի կրել գըլխոյ լաթերն։

Պառաւունք լաչակով երեսնին չեն գոցեր, այլ միայն բերաննին։

Կանանց հագուստն ամառ եւ ձմեռ անփոփոխ է, հարուստ կանայք ոմանք ձմեռն մի ամղան կը հագնին։

Երէց կանայք մէջքն ի վայր մինչ ի կրունկն չորս մատ լայնութեամբ սպիտակ լաթ մը կը կախեն, որ կորոշէ զայնս ի միւսոց։

Իգական սեռը արտաքոյ տան հագնելու մասնաւոր վերարկու կամ սաւան չ'ունի։

ԱՐԱՆՑ

Արանց հագուստն կը բաղկանայ մի վարտիքէ եւ մի երկար շապկէ, որոյ եզերքն սրունքներն կը գոցեն. սոյն շապկին երկու թեւոց ծայրերն եռանկիւնաձեւ 3/4 մեթր լայնցած է եւ վերջի անկիւններն ալ մէկ մէկ փոքր ծոպեր կան, զոր հագնելէ զկնի իրար կապելով գլխոյ ետին սընա-

րին վերայ կը բեռնաւորեն, որով տիգք իբր կախեալք ի սնարից արմուկներէ վեր բաց կը մնան։ Շապկին վրայէն կը հագնին Ասիական մի տպածոյ պարեգօտ, որոյ առաջոյ երկու քղանցքն հակառակ դրիւք դէպի ետեւ՝ մէջքերնին կապած գօտւոյն մէջ կը մխեն, յառաջակողման բացն ալ կը գոցէ մասամբ շապկին երկայնութիւնն։ Պարեգօտւոյ վրայէն կը հագնին ոմանք մի քղամիդ եւ ոմանք չուխայէ մի ամղան, իսկ ձմեռն թեւերն մինչեւ արմուկներն կարճ գունաւոր մի թանձրագոյն ասուեղէն (ապա) զոր Գերմանիկցիք կը գործեն եւ որոյ եզերքն մինչեւ ազդրերն կերկարի, անդրավարտիքի վրայէն ալ ասուեայ մի նեղ վարտիք։

Ցամարան արանց 25 %ը եւ տղայոց 50 %ը բոկոտն կը շրջին, իսկ ձմեռն վերջնոց 20 %։

Գլուխնին կը դնեն լրարու վերայ մինչ հինգ հատ սովորական կարմրագոյն գտակն (ֆէս) եւ Ի ներքոյ մի կամ երկու սալխտակ (թաֆեայ), վրան ալ կը կապեն մի գօտի Տրապօլսոյ (Թարապօլուս գուշաղը) կամ զանազան գունով 5—6 թաշկինակ։ Կան նաեւ 2 եւ 1 գտակ դնողք, յորոց բազումք եւս վրայէն ծաղկանկար շղարշ կամ թաշկինակ կապած են։

Կօշիկնին որ ընդհանրապէս կարմրագոյն է՝ « փօսթալ » կանուանեն, որոյ յառաջակողման ծայրն սրունից մօտ կը հասնի եւ յետսակողմն մի քիչ վայր, եւ ըստ որում յառաջոյ եւ յետնոյ մասերն բաժանեալ են մինչեւ ոլոքներն՝ հագնելէ զկնի կը սեղմեն զայնս կաշեայ կապերով, որք առաջուց վրան անցուած են. « փօսթալ » ին երկու կողմն ալ տեղա-

կան ճաշակաւ զարդեր կան, իսկ ներքանն է հարթ։

Գներն են, չափահասներունն 16—22 դահեկան։ Ցամարան փոխանակ եզի մորթի՝ բնական ձեւով խոզի (*) մորթ կը կարեն տակն, որ շատ կը դիմանայ. ձմերան կոշիկն է Գերմանիկի լայն մոյկերն որոց յառաջակողմն մէկ մէկ երկայն ծոպ կայ,

Ճանապարհորդութեանց ատեն տրեխ եւս կը հագնին։

Բազում երիտասարդաց գլխարկի ծոպերն կը կշռեն 40—100 տրամ եւ երկայնութիւնն կը հասանի մինչեւ ուսերն եւ ի բէջս, ոմանք՝ ծոպակալ տեղն անուաձեւ արծաթ մ'են դրած եւ ոմանք յամուրի երիտասարդաց՝ զծոպն արծաթեայ մի երկար կապով են կախած գլխարկէն։

Սովորաբար գլխոյ մազերն ածիլել կուտան, միայն ի դագաթան երկար ձար մը թողլով, զոր ոմանք մի քանի մասանց կը բաժանեն եւ կը հիւսեն։ Տղայոց եւ չափահասից 50 %ն գլուխնին հինայ կը դնեն։

Բազումք եւս յամարան անվարտիք կը շրջին, որոյ պէտքն մասամբ կը լրացնէ շապիկն։

Արական սեռը մի ականջէն արծաթէ կամարոյրէ օղակ կը կախէ։

Ընդհանրապէս երկու սեռն ալ մէկ մէկ ձեռք ճերմակեղէն միայն ունին եւ մէկ մէկ ձեռք ալ վերարկու։

(*) Խոզի միսն ու մորթն կը բերեն Զուգուր օվա կոչուած տեղէն որ երեք օր ճանապարհաւ հեռի է 'ի Զէյթունէ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՏՆԱԿԱՆ ԿԱՐԱՍԻՔ ԵՒ ԿԵԱՆՔ

Տանց կարասիքն են այծեայք, կաճեայք, խորգեղէնք, պաստառք, անկողին եւ պղնձեղէնք, որք առատ են քան զայլ կարասիս. մեծագոյն տեղ կը գրաւեն նաեւ գինւոյ եւ օղւոյ կարասներն։

Տան մի կողմն դրուած է մեծ ամբարն յոր կը պահեն իւրեանց ցորեանն եւ ալիւրն, իւղն ու պանիրն եւայլն։ Գլխաւոր ճրագնին մախրն է, զոր քուչի մէջ կը վառեն փայտի հետ խառն եւ իբր լապտեր կը գործածեն, կը վառեն նաեւ քարիւղ։

Կինն « Շէաշ » (քօղ — երեսի ծածկոց) 'ի գլուխ կը շրջի տան մէջ երեսաբաց իւր ամուսնոյն յառաջ, բայց՝ միասին չեն ճաշեր։

Տան մէջ ամուսնացեալ մի քանի եղբարք իւրեանց ծնողաց, ամուրի եղբարց եւ քերց հետ խառն մի սրահի վերայ կը պառկին, իսկ ամառն 'ի վերայ տանեաց։

Հիւր մը ընդունած ատեննին կինն կը մեկուսանայ ամբարին ետեւ կամ քովի տունն կերթայ։

Բուռ մ'աւել տան մաքրութեան կը ծառայէ։

Պարտէզ ունեցողներն 'ի սկզբան Մայիս ամսոյ կը մեկնին իւրեանց պարտէզն, յորս տնակներ ունին, ինչպէս նաեւ այգիներու մէջ, ուր խաղողն հասնելէ յառաջ կը փութան հսկելու համար. կը վերադառնան Հոկտեմբերի վերջ։

Գիւղական կենաց յատուկ անմաքրութիւն կայ իրենց մէջ։

Պանդխտանալու հետամուտ չեն, եւ սակաւաթիւ են որք դիպուածով կամ այլ նպատակաւ պանդխտած են։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՈՒՏԵՍՏՔ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՔ ՋԱՄՉԻ, ՔԱՂՑՐԵՂԻՆԱՑ ԵՒ ԱՅԼ ՈՒՏԵԼԵԱՑ

(*Զէյթունցւոց լեզուաւ*)

Ջամըչ կենին Սիւսոլուրը (*), Միակտըն, Թէագէավիւրը, Պէհիցնին, Ծիրմոկ կոպը, Գըրըգըրցըն։

Էռէաջ կուրթոն Միակտըն ու Պէհիցնին կու ըճգին. ըճգիլոյ համոր ծաղկեջոր կենին, միջնէա ճէթ կուունոն, խէաղնէա միջը կուունոն ֆքօթիւն էաւնիլէօվ. ղընթիկ մը կինոյ նը՝ կու հանին ու կու տանըն կու փըռին. ամին խէաղ նալոյ՝ (լեցնելու) ճէթը կուունոն, չիւր պէարպի՝ ինտէաս կենին. 5—6 աւուրը առնղրոյ կուրթոն էաս կու հաւքին. հապո էա Սիւսոլուրը, Թէագէավիւրը, Գըրըգըրցըն Ծիրմոկ կոպը կու ըճգին, 6—7 աւուրը առնղրոյ էա կուրթոն կու հաւքին։

Ղուրէաշ (անուն խաղողոյ) խէաղնէա ընծանըն մըջը կուունոն, խէաղին վիրէանէա խիւղ կու քարին

(*) Անուանք և տեսակք խաղողաց, տես յերկրագործութեան։

մէարք tkյի կու Թըրըտին, Ջորը կ'ըլլէ, կու քըռացընին՝ ֆէֆլէմէան կառնուն ու պըտըկ ընծանը մը միջ կունոն, ընծանըն միջը էան մէարքը մուրուա կունը ու վուրցուվոն ջորնէա կունոն դէօրդիւշիւնին միջը. մէարքը մուհէնեան է, ԷԿԷԱՐ չու քարին նը օռուպը թոթու կունը, էօնիւր համոր կու քարին էան մէարք աասուոծ խիւղը, կու քըռացընին ու կենին օռուպ. էաս օռուպը կիս իփինը՝ չըրցըմոն թուզ կունցնոն, կու վըլանոն միջը կունոն ու կիս իփուէօղ օռուպը թիւմ օռուպ նը նը՝ կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին ԹԸՋԷՕՎ ԼԷՋԷԱԿ։

Նիւրիւկէն կիս իփուէօղ ըռպըն միջը սինկիվիլը կու մանտրին, ու կիս իփուէօղ օռուպը թիւմ նը նը՝ կու հանին միջէն. էօսիւր էա կիսին ՍԻՆԿԻՎԻԼԷ ԼԷՋԷԱԿ։

Նիւրկէն ջոր կունոն կենին կիս օռուպ ու դըդմէ ըշբաղէ չիւրմիւրը կու էռցընին, կու վըլանըն, կու փըռին բանկոն մը վիրոյ. ղընթըկ մը քէշուը նը՝ կունոն կիս ըռպըն միջը. օռուպը թիւմ իփինը՝ կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին ՉԻՒՐՄԻՒՐԸ ԼԷՋԷԱԿ։

Բիւլիւ ըշբաղըն կու մանտրին, գիշիր մը կիրը, էլտիվ կու վօլոն իրիք, չիւրս ճախըլ՝ կունոն կիս ըռպըն միջը,-իփինը կու ըջըցընին. էօսիւր կիսին ԸՇԲԱՂԸ ԼԷՋԷԱԿ։

Սուճուխ էնիլոյ համոր էռէաջ հազըրմին սու-

ճուխ կունցնոն ուր՝ ունկուզըն պըճեղը դիրճանը վիրոյ կու շարին. խէղին ջըրըն միջը Ճիշկան կու լըճին, կունոն, կու կըպցընին ու հափուսոյ կիմի նը նը՝ ճազըրմոն սուճուխը միջը կու թաթխին ուր հէ-միսէան վիրէան կու պըւըվը, կու ջըրցընին. էօ-սիւր կիսին Սուճուխ։

Իւղիւրդ խէղին ջորը կունոն պըղընծըն միջը, ֆեֆլեմեան կ'առնուն՝ հապոյ կենին հափուսոյ, կու տանըն կու փըռին կըտուը վիրոյ, չիրնոյ նը՝ կը տաւըն վըրցըվոն կու հանին. էօսիւր կիսին ՋՈՒՂ-ԴՈԿ։

Թիւմ ըռալըն միջը Պալխաղը (անուն խաղողոյ) խէաղը կու հատին կունոն միջը, չէ՛ թը էսա իրկու թեվուրը մինէավիւր, հապը՝ քանը թեվուր պընտ խէաղ կոյ նը՝ կու հատին, կունոն միջը. ղընթիկմէա կու քըռացընին հապո կու ըջըցընին. էօսիւր կի-սին Թեյլեմոյ (թեյլեմէ)։

Պողլուր էնիլոյ համոր՝ ցիրինը կու մաղին, կու վոլոն՝ կունոն պըղընծը կու քըռացընին. ու ըռընտ ցիրինը խուչուրնոյ՝ կու հանին. ու չը հանոծէն է-ռէաջ դըրացնիրուն ճըլլիրը (չուլերը) կու հաւքին ու տինիրը կու ռուին ու խէչուէօղ ցիրինը ճըլլիրուն վիրէան նէօրսը կու փռին. չիրնոնը՝ կու հաւքին, կու մաղին ու ջաղորցքը կու տանըն կ'աղոն. էաս աղալոյ համոր իզոտ ալըղլըրը ջաղորցք կոյ, ուր սըրին կինոն հեծըցընին նը՝ տուզոնը բոնձրը կե-նին. կուրթոն կ'աղոն ու կը ցըրմըղին (ցիր մաղել)

խուշիւրը կու հանին. դոքմէա (կրկին) կաղոն էաս ցըրմաղածնըն, կու էլիրմաղին ու միջը սիմիñsrը ու պողլուrէլերը կու հանին ու պողլուrնէա կու բերին տոնը ամպոrը կունոն. ու էաս սիմիñsrը ու պողլուrէլերը հանիլոյ համոր՝ էլիր մողը կեռ կու բըռնին ու սիմիñsrը պոք էօրը ֆուվդոյ կենին ու պողլուrէլերնէա էլիրէն հիտը կ'աղոն կուտին:

ԷԱՂՑԻԻԾԻԻՍԳ էնիլոյ համոր՝ ծիծոծ ցիրինը ու իւսպը պըղլըrըն ջաղօրցքը կաղոն, իրկուքնէա պաrապոr կու խառընտին, միջնէա ֆիղոյ մը իրկուք սխեռ կունոն, էօսիւր կխաին ԷԱՂՑԻԻԾԻԻՍԳ:

Թաrխանոյ էնիլոյ համոր ցիրինը կու սառտին ու սառոտ պաշին ջաղօրցքը կու տանը ծիծիլոյ համոր. ծիծիլոյ համոր կունոն ջաղջօցը չաrsոխը. ու 15 ֆիղոյ նը նը՝ 6 koշկak ջօր կու քարին. էաս թkվուrը hkuոպ կենին, 5 ֆիղին 2 koշկak, մkrոմ (մkrամ) ցիրինին կուrոյ hkuոպ կենին կու քարքն ու դընգէն նիրքիւը կունոն՝ կու ծիծին. ծիծուը նը՝ կու բիրին Թիփը կու հանին, կու վօլոն, կու չըրցընին, տախտոկը կու դընին, կու հընտրին, կունոն տեղ մը. էօսիւր կխաին ԾԻԾՈԾ ՑԻՐԻՆ:

Թkrխkնkան պըտը էնին նը՝ էնիմէ 5—6 էօր էռէաջ չուպունըն (հօվուին) կու թkմպիյին (պատուիրեւ) Թը՝ ինծէ քէնիսոյ խայլու մածուն hազըrէ, էնէա կու hազըrէ. մածունը իգոնը կունոն պըղընծըն միջը, ծիծոծ ցիրինը՝ մածունըն կուrոյ (քանը ֆիղոյէ նը քէնիանէա ցիրին) ու կիս քոռոնը՝ օղնէա

(աղն ալ) կու քարին միջը։ Ջորը քէշուը նը կէածը կու՛ քէշին, Նիրքիւը սող մը կու քարին էօռքը չէրէ տեճի, ղեկեն մէջա բերոնը կու դնին. վլասըղ մը կինոն նը՝ կու ըջըցընին ղեկեանը ու խառնըչէօվ մը կու խառնըտին, կու հանըն ճիրմոկ բանը մը վիրոյ կունոն. ու պաղի նը՝ ղեկեանըն միջը կունոն կու չաղին ու միջնէա մածուն կունոն ու ըռընտ չաղին նը՝ նիւրիւկէն կունոն ճիրմոկ բանը մը վիրոյ ղըն-թիկ մը քէշուիլոյ համոր. ու քէշուընը՝ կու հանին տինիրը ու ճանկէկ ճանկէկ կենին տաղտկունու (տախտակներու). կարպիտնու (կարպետներու) ու ճիրմոկ բանիրու վիրոյ կու փըռին. էօր մը կինոն նը՝ միկէալ դըհը կու դառցընին. էան դըհնէա ղըն-թիկ մը քէշուը նը՝ կու հաւքին ճանկիկնէն, կու փըշին ու կարպիտնու վիրոյ կու փըռին ու ջիրնոյ նը՝ ամպըրըն միջը կունոն։

Թուրշի էնիլոյ համոր պատիլճոնը (սօմաքեա) խիւ-չիւր կու մանտրին, մանտըրնէա՝ թիւմ կու քարին. կէնէաչ հաւէճըն փիւթը կառնուն, կու ըջըցընին, կու վոլոն՝ քացղըն միջը կունոն, սոխտիւր կու ան-ցընին, գուռուսխետիր կու քարին ու շարպոթէա կենին մըջը կունոն, կուտին։ Զոմռոնէա ղավլըխ հաւէճը կու խեշին, կու ըջըցընին ճիրմոկ տըպրո-կէ (տոպրակ) մը միջ կունոն, կու դընին ջոջը կոծուն չիրթիլոյ համոր ու էօրմէա աղըն, սէօխ-տիւրին ու գուռուսխետիրին մըջը կու թուղուն ու սոճղոյ քացղըն (քացախ) մըջը կոնուն, շարպոթ էա կենին կոնուն միջը, կուտին։

ՈՒՏՐՔ fուվդոյ էնիլոյ համար մըսըն փուխը կու հանին, կու ծիծին. ըռընտ ծիծուը նը՝ կու քարին չանճախըն միջը, հէավճէօվ, էաղէօվ, fkօմիւնէօվ, ըռահէանէօվ, սխուխէօվ, գուռուսխեափրէօվ կու խառընտին՝ հապո կուճոն պողլուրը կու շաղին. ըռընտ շաղուըճը՝ էռէաջ կու սապալըխին հում կու թիրին առջիւնուն, սինուն (սան) միկ քէօվնէա կէնէաչ գուռուսխեափր, պէօք հաւէճ կու դընին. էաս առջէ tkպkա հումկուտին(*)։

Հապո ճախըղմէա օղ քու քարին, կու շաղին՝ կենին ԿԵՃԻՓԻՑ (կայծ եփեաց) կու բիրին կեծին վիրէան կլփին, կուտին։

Աստապո (տյս tkֆա—պու tkֆա) կու գըլըրին, կու բիրին գէրջըրըն միջը կուճոն կլփին. գէրջոր կխսուը (կ'ըսուի) էօնիւր՝ ուր մըսը միջը կու քարին, մըսըն ջօրը կու ասուը գէրջոր, էաս հասարակ ՈՒՏՐՔ fուվդոյ է։

Թիմինէա (ոմանք) fուվդkան էռէաջ կիմի կու սապալըխին, կեծիփից կենին, fուվդkանէա գէրջըրը տըստըն միջը կու քարին, կիս նուկի ղաsnrէա էզ. հալը նը՝ կու մանտրին իրկիրիքէա (երկու երեք հատ) սիւխ կուճոն, ջօր էա կու քարին անուխ էա, կու անցընին էաղտիւր. էօսիւր միջը կուճոն գոլոր-

---

(*) Զէյթունցւոց ինչպէս նաեւ ամբողջ Կիլիկեցւոց ընտրելագոյն կերակուրն այս հում մսէ և ձաւարէ շինեալ fkօվkն է . որ մեծ ախորժանօք կուտեն։

մոն ֆուվդկան. էօսիւր կու ասուը ԹՈԹՈՒ ֆովդոյ։

Քիմիննէա գէր մըսը տապկին մէջը կու աղըն-ծին, կիս իփէ նը սիւխ կու մանտրին, կունոն էան թէվուրը կիփին ուր՝ մըսըն էղէն սիւխը կու տապ-կըւը ու էօսիւր կըսուը «միջ» (մէջ) սուննղրոյ ֆուվդկան տուղմի (տողմա) միջ կիմի կու բանոն՝ «միջ» ը էօսիւր միջ կունոն. բիրոննէա կու խըփ-նին կու դընին գէրջըրըն միջը կիփէ՝ կուտին։

Պոքը (պահքի) ՄԻՋԷՕՎ ֆուվդոյ էնիլըյ համոր՝ Թափցըն մը իւսպ կու քարին կու քըռացընին, կի-փի՝ ու պըղղըրըն միջը կունոն. հապո սիւխ կու մանտրին կու քըռացընին, կըջըցընին՝ կու քամին. հապո ըռահոն, գուռուսխետիր ; համէճ, օղ ու ինկէզէա կու սըղկին՝ էսիր աղայինէա սիւխըն (սոխ) միջը կու քարին, կու էճըռին ու ֆուվդկան չաղինը՝ միջը կունըն կուտին։

Քիմիննէ ընկուզըն տեղը բիպիկ կենին. ԲԻՊԿԷՕՎ էնիլըյ համոր կու լըճին՝ սիւխըն հիտը կու քըռա-ցընին. իփէնը ֆուֆթին միջը կունոն կուտին։

Մածուն ապուր իփիլըյ համոր՝ էռէաջ ծիծոծ ցիրինը կունոն կիփի. իփի նը կու ըջըցընին կու պաղըցընին, հապո կունոն մածունը, միջնէա անուխ կու քա-րին. էսիւր կիսին ՄԱԾՈՒՆ ԱՊՈՒՐ։

ՏԱԿԱՊՈՒՐ իփիլըյ համոր տոկը ու ավճորը միկ կու վոլոն, կունոն տըստը կու իփէ (կեփի). իփէ նը՝ կու անցընին էաղտիւր, քոռոյ ու ջըրըն հոմը

կըտրը նը՝ կու ըջըցընին. ու պաղէ նը սէօղտիւր կու անցընին կուտին։

ԻԻՕՊԻԻՕԻԻԽ (ոսպ եւ սոխ) էնիլոյ համոր սուն-կուր ու ավճորը միկ կու քարին, կլս խիէնը՝ սիւ-խը ու խւսպնէա կունոն. էսիր խփի նը ղընթիկ մը թոթու կու անցընին, կու քըռացընին, խփի նը՝ կու ըջըցընին։

ՋԻԻՐՄԻԻՐ ԱՊՈԻՐ էնիլոյ համոր շինկիրարըն, խի-յարըն ու ղավուճըն խըճիպը կու կեղուըն, թավզոն (թէմուզ — յուլիս ամիս) կու չըրցընին ու ձոմըռոն կու էռցընին, կու մանտրին ու մըսըն հիտը կու քարին. խփի նը կու անցընին թոթուն (թթու) ու անուխէա կու քարին. էօռք մը խւլէ ու ջըրըն հոմը կըտրը նը՝ կու ըջըցընին կուտին։

Պոք նը նը՝ էվէա կու էռցընին, կու մանտրին ու աւճըրըն հիտը տըստըն մըջը կու քարին ու առճղրոյ խւսպնէա կու քարին պողլուրէա, թոթուն կու անցընին ու ըջըցընին նը՝ խնկիզէա կու անցը-նին կուտին։

Թիմիճճէա թավզոն տուշմոյէա կու թանոն, կու չըրցընին ու ձոմըռոն միջը պողլուրնու մըսնէա կու-նոն՝ վիրէնըն կիմի կենին կուտին։

Սողաճղը խփիլոյ համոր՝ ըրկըւընէ սխսեռը կու թըջին, թըրջը նը մըսըն հիտը կլփին. խփի նը՝ սիւխ կու մանտրին կունոն՝ մըջը, ու սիւխնէա խփի նը թոթուն կու անցընին, անուխէա կու քա-րին կու ըջըցընին կուտին։

ՄԱՏՈՂ. էնիլոյ համար շաբոթ իրկուն կու զենին չափըչ (նոխազ) մը, եա պախրէ մը. չի զենած իֆեաՃ ինչ տէրտէր պատարագ պըտը էնը նը՝ էան տէօրտիւրիւՋը խեչը կու տանըն օղ՝ կուտոն ուխնի (օրհնել) կու բիրին մատուղցըվըն կու կըրցընըն 1/4 ը ու կը զենին. միրթին (մորթն), ֆէղլեան ու կիս լըտրը ղատոր էա մըս իրինց տէօրտիւրիւՋը կուտոն, իվլինէա կու մանտրին տիֆի տիֆի (մաս մաս) կենին, կլփին ու հիտնէ ցիրին ապուրէա, հէատ պողլուր եա օռուզ ապուրէա կլփին՝ ուխնումոն (օրհնեալ) օղնէա իրկուքըն միջնէ կու քարին: Տանկնամազը (առաւօտեան եկեղեցւոյ ատեն որ սովորաբար արշալուսոյն կ'սկսի կամ ա՛լ կանուխ) պատարագէն իլլին նը՝ խըսըմնիրուն եա իրինմէ միկը կու ճովոն տէրտիրտոցը, տէրացուվլիրուն, ու գեղիցոն դոռը կինէօղ աղքուտնուն էասիլէօվ « ուղղիցէք մատող ուտինք »: Պատարագ էնէօղ տէրտէրը կու մոտնոյ տոնը էաւտէարէօն մը կու կարդոյ կու տըստը. միկ միկ ճիկարոյ կու քարին, միմ միկէա արոխ կու խումցունին, կու բիրին սուֆրեան կուտին. ուտին խըղաչըՃ նը՝ աղային կու կալնոն ու սուփրին [միկը մըՋը կու թուղուն՝ կիլլին շարակոն կլսին ու պատարագ էնէօղ տէրտէրը էաւտէարէօն մ'էա կու կարդոյ, կու կալնոն սուփրեան. կուտոն տէրտիրտոցը, տէրացվիրուն փարոյ, տէ՛ կուրթոն ասիլէօվ « Ասբոծ ընդունելի էնէ Հայր Աբրահամոյ մատողը կիմի: » Նիւրկէն ղոքմէա կու ճովոն չիւրս քէօվը կինէօղ աղքըտնըն, դըրացնիրը, խըսըմնըն կու քարին սուփրոյ մ'էա:

Քիմինեա ուրբոթ իրկոն կենին՝ շաբոթ էա կու կըրցընին:

ԳԷԱՐԷՕՎ ԱԳՈՒՐ եփելոյ համար լեռոնը գօբը կու հաւքին, ֆիմիճը ինտէան կուտին, ֆիմիճնէա մըսը կեփին, ու գօրնէա կու մանտրին ու մըսըն միջը կունոն ու կիս եփինը՝ առընց թօթու անցունելոյ թօթու կունը, ու կու ըջըցընին կուտին։

Հերիսե (ֆեշֆեկ) էնելոյ համար պեզիրէն մըսը կու բերին թեա ինտէան տըստըն միջը կու քարին, ըր-կըւընէ չիւր պառկելոյ ֆոխս կու քոռոյ, կու հա-նին, կու փըզըրին. էաս մըսըն գէր ջօրը կու քա-մին տըստնէա կու վօլօն. Նիւրկէն գէր ջօրը տըս-տըն միջը կունոն, կունոն մըսնէա, միջը կունոն ծիծոծ ցիրիննէա, ըռընտ քէշուընը՝ քուշը կու ան-ցընին կիլլին կու պառկին։ Տանկճամազը իլլին նը, տխնուն ուր եկեար եփիրէնը՝ շիրիփը ձեռվըն կառ-նուն կու խառընտին ու կու խառընտին, էան թե-վուրը շոտ կու խառընտին ուր՝ հերիսեն տըստըն միջը լէօղ մը կունը. էան թեվուրը ցիրինը ու մըսը միկ կու կը բռնին ուր՝ եկեար շիրիփը միջը խեթին ու դարվէր կալընըն նը՝ տըստնէա հիտը միկտեղ կիլլէ. հապօ կու անցընին իրիք նուկի ղասոր էղ (իւղ) կու խառընտին կունոն սիճիքը, ու նուկի մը ղասոր էղէա սիճուցը վիրէան կանցընին՝ ու կու դնին, արոխնէա քուվիրը կառնուն. պատոռը միկ ձեռուըն՝ արոխնէա միկ ձեռուըն, էաս թեվուրը կուտին։

Քելլոյ (գլուխ դուարի) եփելոյ համար կառնուն ֆելլեան, ուտվունըն, քաղըրթը. ուտվունըն ու ֆել-լեան բիպէռ կոռուղըն (երկաթագործ) խեչը կու

տանըն կուտոն աղընծի. հինգ, վից ղոքեա կու վօլօն, հապօ կու դընին տըստըն միջը, խփինը՝ կիսը ցամօք կուտին կիսնեա կու մանտրին գերջըրըն միջը, կանցընին թօթու, սէօխտիւր՝ կուտին. էօսիւր հիտնէ արոխ, գինէ կու խումին։

ՕՌՈՒՋ ԱՊՈՒՐ խփիլոյ համօր էռէաջ օռուզը կու չափին՝ էօնիւր կուրոյ եւ ջօր կոնուն, ասիլ կօ կուզանօմ թը միկ օռուզ՝ իրկու ջօր. կունոն ջօրը տաքնոյ նը՝ օռուզը կու վօլօն կունոն. շէհրէան (չէհրիյէ) կու աղընծին էղըն միջ, վիրէանէա ղընթիկ մը ջօր կու ջըրցկընին կարմըրնիլոյ համօր, օռուզըն ջօրը քէշուընը՝ շէհրէան միջը կունոն կու խառընտին, տեսնուն ուր խփիցով նը՝ կու ըջըցընին. կու հալին էղը կունոն միջը, կու խառընտին, վիրէանէա խուփը(*) կու դնին, ղընթիկ մը հանգչիլոյ համօր. էաս ուտըք էօրը կուտին։ Պօք նը նը՝ վիրէ դօհօն (վերօգրեալի պէս) կիմի օռուզ ապուրը՝ պէզիրէն ձէթ կու բիրին կու խփին, վիրէանէա ջօր կու ջըրցկընին, պուղը խլէ նը՝ հիւտը կուրթոյ տէյի կու անցընին միջը, ուր պօք էօրը կուտին։

Տուղմոյ (տոլմա) էնիլոյ համօր ածուխցը չէօլփիւն կու բիրին, կու քիրին՝ կու բանոն. գէր մըսնէա ղընթիկ մը կու ծիծին ու պըղըլըրըն հիտը հէավճէօվ, ըռահանէօվ, սիւխէօվ կու խառընտին՝ կունոն տուղմին միջը կու դընին կու քըռացընին.

(*) Զէյթունցւոց մեծ եւ փոքր սաներու խուփն ընդհանրապէս փայտեայ է։

ձօռք մը իլլէ նը՝ թոթուն կու անցընին, անուխ էա կու քարին, լըմոն իփի նը կու ըչըցընին կուտին։ Շինկիրորէ ու խիյարէ տուղմէան էա ինտէաս կու ճնին։

Պաստուրմոյ էնիլոյ համար էռէաչ գէր մըսը աըընց ծիծիլէօվ տըստըն միջը կու քարին, հապո կուրթոն ածուիցը դոդում կու բիրին կու քիրին, խիւչիւր կու մանտրին. տիանուն ուր մըսը կիս իփիրէ նը՝ կու քարին մանտրումոն (մանրէալ) դոդոմը միջը. էօռք մը իլլէ նը՝ էաղտիւր կունոն, անուխէա կու քարին, իփինը կու ըչըցընին կուտին։

Արրոխ (եաբրագ տօղմաը կը նշանակէ) էնիլոյ համար մըսը կու մանտրին ու պըղղըրէօվ, հէավճէօվ, ըռահանէօվ, սըխէօվ կու խառընտին, էգուցնէ կէնէաչ ցոխ կու հաւքին. էսիր՝ ցախըն միջը կունոն կու սըլին. մէկկար ցոխը դուհ նը նը՝ ցոխը կու խեչին, հապո կու պըլլին կունոն տըստը, վիրէանէա ղայիմ (հաստատուն) խուփ մը կու դընին, քոր մէա իըփըն վիրէան, էօսիւր մուհեճեաճէա եկկար պընտ քոռոյ նը պողլուրը ցախըն մըջէն չիլլէ տէյի. իփէ ու ըչըցընին նը՝ պիւքէօվ ու եյրըճէօվ (այրան) կուտին։

Ջորմոր էնիլոյ համար իրկու դոդոլ էղ կու քարին տըստըն միջը, հալը նը՝ ջոր կունոն, ջորնէ պըճպըճո նը՝ տասնը հինգ եա քոսոն հաւկըթ կու կըտրին միջը, էան էա ղընթիկ մը քոռոյ նը՝ գուռուսխետիր կու քարին միջը, էօսիւր կիային ՋՈՐՄՈՐ։
Էօսիւր հիտը ճիկկարէօվ հէատ պօղլուր կուտին։

Ծիկkarէօվ հէատ պօղլուր խփիլոյ համար էռէաջ ճիկկարը կու աղընծին, ըռընտ աղընծը նը՝ կու-նոն ջոր, ջորը էօռք մը խլլէ նը կունոն պողլուրը, էանէա կինոյ պոճպոճոյ նը՝ ըռահոն, հավէճէա կու քարին կու խառընտին, կու ըչըցընին. կու հալին էղ՝ կունոն միջը կուտին ջըրմըրըն հիտը. էաս մի-նէվխուրէա կուտին։

ԽՈՂԽՈՐԴ ՀԷԱՑ պողլուր էնիլոյ համար, ջորըն մի-ջը կունոն պողլուրը վե էռէաջ սածխա կիմի կու էնին։

ԲԱՂԵՂ ԱՊՈՒՐ խփիլոյ համար՝ կուրթոն լեռնիրուն կու հաւքին բաղեղ, թիւրթ աղած կու բիրին, կու մանտրին, չուփիրը կու քարին՝ կունոն տըստը կու խեչին հէավճէօվ, սիւխէօվ կուտին։ Աչային խո-տեղէնիրը էաս թեվուր կենին։

ՈՒՂԸՆ ԱՊՈՒՐ խփիլոյ համար՝ լեռնիրը կուրթոն ուղըն կու հաւքին կու բիրին, կու մանտրին, fkofը կու քարին կու հազըրին. էռէաջ աւճօրը կու քա-րին կու քոռոյ, տխսնուն ուր աւճօրը խփիրէ նը կու քարին ուղունը, էօռք մը խլլէ նը՝ կու անցը-նին թոթուն ու էօռք մէա խլլէնը կու ըչըցընին։

ԼԵԼԻԿ ԱՊՈՒՐ խփիլոյ համար՝ նըւըկ կու հաւքին կու բիրին կու մանտրին, ըրկըւընէ ջոր կու շուղ-ցունին, ղընթիկ մը կինոն նը՝ մատըն միկը միջը կու խեթին, տխսնուն ուր կո դիմանոյ նը՝ կու ը-ջըցընին կունոն նըւըկը, ծիծոծ ցիրինէա, մակոյր-

թընէա, ուր՝ Եռէաջ Էաս մակոյրթ ասվոծ բոնը չու գըտվընը՝ ղընթիկ մը Եաղտիւր կու քամին Եօսխւնց միջ, վիրէանէա ղընթիկ մը Եըեր կու ջըրցընին։ Տանկնամազը տխնուն ուր թըթվիրէ նը՝ կու դընին իվրըքըշէն (ի վերայ քուշին) ու Եօռք իլէ նը՝ Եան թըթուէն ջոր կու պեհին, Եօսխւր կիսին ՄԱԿՈՅՐԹ. Եաս գըտուըլ նը Եաղտիւրը չին քամի։ Էաս կունոն միջը ու կու թթուը. ըռընտ չիփի նը՝ կու կըճէ, չիս կանը ծամի, Եօսխւր համոր ըռընտ կիփին ու կուտին։ Էաս խոտեղէնիրը գարունըն կուլլոն։

Թարխանոյ ապուր իփիլոյ համոր ջորը կունոն, ղընթիկ մը ջորը տաքնոյ նը՝ կունոն թարխանէա նէա, իփինը՝ կու ըջըցընին կուտին։

ՁԻՐԹՈՆ ԱՊՈՒՐ իփիլոյ համոր Եօր Եռէաջ չիրթոնը կու թրջին, հապօ տըստըն միջը կունոն ջոր, ծիծոծ ցիրին ըռընտ կիփի. չիրթոննէա չանախըն միջը կու հալին, կու քամին. ապուրնէա իփինը կու ըջըցընին. հապօ հալմոն ու քանմոն (հալեալ եւ քամեալ) չիրթոննէա միջը կունոն. Եօսխւր կիսին չիրթոն ապուր։

Առընց չիրթոն նալոյ ծիծոծ ցիրինին հիտը կունոն աւճոր, կիս քոռոյ նը՝ բիպիկը կու աղընծին, կու սղկին ու կիս իփինը՝ միջը կու անցընին բիպիկը, Եօսխւր կիսին ԲԻՊԻԿ ԱՊՈՒՐ։

Առընց բիպիկ անցունիլոյ կիսին ՑԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ։

Առընց բիպէկ ու աւճոր անցունելոյ, խփինը՝ մի-ջը կու անցընեն եղ ուտըք եօրը. եօսիւր կիսին ԵՂԷՕՎ ՑԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ։

Նիւրկէն առընց բիպէկ ու աւճոր անցունելոյ՝ ցիրինը շոտ կու քարին ուր պընտ կունը, դըգա-լէօվ չին ուտի. եօսիւր կիսին եղէօվ ՊԸՆՏ ՑԻՐԻՆ ԱՊՈՒՐ եւ ֆէշֆո։

Առընց եօսիւնց միկը անցունելոյ՝ պոք եօրը կու անցընեն թէհինն * (թահինն) եւ թէհինին եղը եւ ճէթ։

Վիրէ դըհը չոց թէվուր ուր ասը թէ՝ ցիրինը շոտ կու քարին ու եօնիւր կիսին պընտ ապուր՝ էաո խփի ու ըջըցընելոյ փոխս նը նը՝ շէհրկան կու ա-ղընծին, միջը կունոն, կու խառընտին կու ըջըցը-նին. ուտըք նը նը՝ էղ, պոքէա նը նը՝ թէհինն եւ թէհինին եղը, եւ ճէթ կու անցընեն. եօսիւր կի-սին ՑԻՐԻՆԷՕՎ թէհինն ԱՊՈՒՐ։

Բակլէօվ ապուր խփելոյ համոր կու քարին մըսը. եօռք խլէ նը՝ կունոն բէկլէան միջը. էասէա եօռք մը խլէ նը՝ կունոն թոթուն. ղընթիկ մը կինալըն սռնղրոյ կու ըջըցընեն կուտին. եօսիւր կիսին ԲԱԿ-ԼԷՕՎ ԱՊՈՒՐ։

ՈՍՏԸՔ ճաշնկան խփելոյ համոր տըստըն միջը խրկու դոգոլ էղ կու քարին, հալընը՝ կունոն օ-ռուպը, օռուպը քոռոյ նը՝ ճիշկան կու շաղին ու

(*) Թահինը Գերմանիկէ կը բերեն ։

ջոր կիմի կու չնին, կունոն ըռայըն միջը. խառըն-տիլն իֆկաճ կու թռնէ, կու թանծուրնոյ. տխնուն ուր խրխը կո քըռափըրթի ու կաղնը կէած մը քարին ու չանցը նը՝ կու ըջըցընին, առընց օղ քարիլոյ. տապկըն միջը կու հալին նուկի մը ղատոր էղ ու նիւրկէն վիրէան կու անցընին։

Փըշիջոր խփիլոյ համոր էռէաջ գիտենը (ոչ թէ կրակի վերայ) ջորն ու էլերը կու կըպցընին, թըռնէ նը՝ խվըրը քշէն կու դընին, կոնուն օռուպ ու նիւրկէն կու կըպցընին չիւր խփէ, կըպցընիլոն պատճռռնէա չի կըլընձէ տէյի. խփինը՝ դըգալըն ծերէն ղընթիկ մը կու հիրուն, տխնուն ուր էլմրէն հիւտը չի գոյ նը՝ կու ըջըցընին ու միջնէա էղ կու անցընին. էօսիւր կխսին ՓԸՇԻՋՈՐ։

Խեշմէար էնիլոյ համոր էղն ու ջորը պարապոր կունըն ու միջնէ խօս (խաս) էլեր կունոն, կու կըպցընին կու դընին խվըրքշէն, խփինը կու ըջըցընին կուտին. էօսիւր կխսին ԽԵՇՄԷԱՐ։

Պատըռտէ խփիլոյ համոր էռէաջ ուճորը կու քարին կու քոռոյ, խփինը՝ թոթուն կու անցընին. էռէաջէ պէհմոն (պահած) կխս իժմոն հոյ կունցնոն, էասէա կու մանտրին միջը կունոն, ըջըցընին հանգչէ նը՝ սէօխտիւր կու ծիծին կու անցնին կուտին. էօսիւր կխսին ՊԱՏԸՌՏԷ։

ՀԱՑԸԿ խփիլոյ համոր առջէ ճախըղը թէկլէան, հոնցոսոնը, խարակօզը, խոմճուլպոնտը, ցիրինը

միկ կու քարին, էմիր կիս լիփինը՝ աս տապը հոտ պող ծիծոծ ցիրին, գեղջէ (տեղւոյն, այսինքն Զէյթունի համար կ'ըսեն սովորաբար) ըռվիյոս, Ապլաստի (Ալպաստան, անուն այլ գիւղաքաղաքի) ըռվիյոս կու քարին. էաս ապուրը ըրկըւընէ կու դնին, եկեար տանկնամազը դնին նը՝ չիւր ճէաչք չի լիփի, ուտին նը մինչէա ղամպուռ կու քարին։

Շավրոյ լիփիլոյ համար էռէաջ աւճոր կու քարին, լիփինը՝ ութնութ (եօթ կամ ութ հատ) սիւխ կու մանտրին մէջը, սիւխը լիփինը՝ կունոն պողլուրը կու քարին մէջը ըռահոն, հաւէճ, գուռուսխետիր, էօռք մը լըլէնը կու ըջըցընին կուտին։

Եաղցիւծիւսպ լիփիլոյ համար էռէաջ տըստըն միջը կունոն ջոր, տաքնոյ նը՝ կունոն էաղցիւծիւսպնէա, լիփինը կունոն քացոխը, էօռք մը լըլի նը կու ըջըցընին կուտին. էօսիւր կիսին ԷԱՂՑԻՒԾԻՒՍՊ։

Գոք ֆուվղոյ էնիլոյ համար աւճոր, եւ հոտ լուսպ կու քարին. լիփինը՝ կունոն չանախըն մէջը պըղլըրըն հիտը. պողլուրը թրչի նը՝ կու չաղլին, մինչէա կու մանտրին սիւխ, կու քարին հաւէճ, գուռուռուսխետիր, ըռահոն կու սապալըխին կուտին։

Ըշքաղըն տապկիլոյ համար նուկլի մը ղատօր էգ կու հալին, հալը նը մինչէա լիրկու թոս (թաս) ջոր կունոն. ջորը կինոյ պոճպոճոյ նը՝ կունոն մանտրումոն ըշքաղընէա, էասէա էօռք մը լըլէ նը՝ կու

կտրին միջը տասնը հինգ՝ եւ քսան հաւկըթ, հա-սէա եօղք մը իւղէ նը՝ կու ըջըցընին կուտին. եօ-սիւր կիսին ՏԱՊԿՈԾ ԸՇԲԱՂԸ։

ՀԱՒԿԸԹ ՏԱՊԿԻԼՈՑ համար եղը կու հալին, տասնը հընգ եւ քսան հաւկըթէա թափցընը մը միջ կու կտրին, կու քարին միջը օղ, ղընթիկ մը Նիշոյ կու խառընտին, բունէ նը՝ կու ըծգին եղն միջը, միկ դըհը կիփի կու ղոււմողնոյ, կու դառցընին միկէ-ալ դըհը, եան դըհնէա իփինը՝ կու ըջըցընին կու-տին. Թիմինէա վիրէան մեղր էա կու դնին։

ՋՈՒՂԴՈԿ ՏԱՊԿԻԼՈՑ համար եղը տապկին միջը կու հալին, իփինը՝ ջուղդոկնէ կու մանտրին կու-նըն, շուղնոյ նը՝ կու ըջըցընին կուտին։ Թիմինէա հաւկըթըն գործը ոլմնոյ նը՝ ջուղդոկնէա միջը կուննոն ինտէան կուտին։

Ակնիր էնիլոյ համար եղը կու հալին. հաւկըթը բանը մը միջ կու կտրին, ղընթիկ մ'է էլեր կու քա-րին, օղէա, դըգալէօվ մը կու կպցընին բունի նը՝ կուննոն տապոկը եղըն միջը, տապկըւընը՝ միջնէա թոթու կուննոն. եօսիւր կիսին ԱԿՆԻՐ։

Մեղրէօվ պkorkկ էնիլոյ համար ունկուզըն սը-ճըղնըն կու մանտրըցընին, մեղրըն միջը կուննոն. ու հոցը կու կտրին, միղրը ու ինկէգը հացըն միջը կուննըն մուսխոյ (Նուսխա) կիմի կենին ու տապ-կլին միջնէա եղ կու հալին, կու դընին եօսիւր մի-ջը, շուղնոյ նը՝ կու հանին. եօսիւր կիսին ՄԻՂ-ՐԷՕՎ պkorkկ։

Հացկընիր էնիլոյ համոր հէսա կու չաղին ու պոհ-մոն թոթ ու խէօմիւր կունցնուն, էասէա կու լըճին միջը կունոն, ըմմը հէասը չիւղ ջորով կու չաղին. 5—6 սահոթ կինալուն սօնղրոյ կու թթուը ու գաղըկընիր կենին ու էղըն միջը կու տապկին, էօսիւր կխսին ՀԱՑԿԸՆԻՐ։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԼՈՒԱՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԱԹԵՂԻՆԱՑ ԵՒ ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՅ

ԿՏԱՒԵՂԷՆ ՍՊԻՏԱԿԱՑՆԵԼՈՒ ԿԵՐՊ

Որոշեալ քանակութեամբ կուն մի ջրալի կաթսայի մէջ լեցնելէ յետոյ՝ նոր գործուած բամբակեայ կտաւներն մինչեւ երեք օր նորա մէջ ի թուրջ կը դնեն. յետ այնորիկ հանելով գետեզրը կը տանին եւ պաղ ջրով կը լուան, յաճախ կեփիչով (*) հարուածելով, յետոյ գետնի վերայ փռելով կը ջորցընեն։ Այս կտաւէն կը պատրաստեն շապիկ եւ վարտիկ։

ԼՈՒԱՑԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տանց մէջ տեղ եւ ջուր չունենալնուն համար

(*) Կեփիչ (թոգաճ) ըսուածը 3—4 քաշ կշռող եւ 1 մեթր երկայնութեամբ փայտ մ'է, որոյ 1/3 ը բարակցած լինելով իբր տոռոմ կը ծառայէ. սովաւ կտաւոց կը զարնեն մաքրելու համար։

սովորութիւն ըրած են ի վաղուց լուացատանց մէջ կատարել լուացքն, որք բնակութենէ դուրս ջրբեզր տեղեր են, մի քանիին միմիայն վրան գոց եւ շուրջանակի բաց, թաղեր կան՝ որք բոլորովին բացօթեայ տեղերու մէջ կը կատարեն։ Սոքա հասարակաց կը վերաբերին, հետեւաբար ամէն ոք ազատօրէն իւր գործն կը կատարէ անդ, յորս պատրաստ կան մի քանի փայտեայ skurs (տաշտ)։

Օր մ'առաջ մոխիր կը տանին եւ կը լնուն նոցա մէջ, վրան ալ ջուր. հետեւեալ օրն կանայք կեղտաշորերն եւ փայտ բարձած՝ կեփիչն ու տուղտն (*) ալ միատեղ առնելով կ'երթան լուացատուն. անդ՝ յատակ մոխրաջուրն յայլ կաթսայ փոխադրելէ եւ տուղտն ալ մէջն լեցնելէ յետոյ կը տաքցընեն եւ ապա կ'սկսին գործողութեան։

Նախ « ճակտին » (ճակատի 6 կանգուն լաթն) կը լուան, յաճախ « տըջարտ » եգրը դրած կեփիչներու հարուածներ տալով, մաքրելէ զկնի գետինը կը փռեն եւ կը չորցնեն։

Հետզհետէ կը մաքրեն միւս ճերմակեղէնքն եւ ապա ներկեալքն ի շնորհս տոփանի հարուածոց։

ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՄՆՈՑ

Լաթեղէնքն լուանալէ յետոյ իրենք կը լուացուին, բոլորովին մերկանդամ (**) նստեալ ի մէջ միեւնոյն

(*) Տուղտ՝ (Տաճկ. Կիւլ հաՕէմ) ծաղիկ մ'է զոր յամարան կը ժողովեն եւ կը չորցնեն։

(**) Մարմնոյն ո եւ է մասը ղենչակով պատսպարելու սովորութիւն չունին, յամարան եւս տղայք, պատանիք և ամուսնացեալ երիտասարդք անխտիր առանց ղենչակի կը մտանեն ի գետ։

փայտեայ փոքր տաշտից, ըստ որում՝ բնաւ բազանիք չկայ ։

Մարմնոյն մաքրութեան համար կաւ կը գործածեն եւ իրենց անհանդուրժելի է տոկալ 15—20 օրեայ չ՚սանտրուած գլխոյն ցաւոց, վասն որոյ նախ «ղուրպօն նըմ» ըսելով կ՚աղաչեն գիրար, յետոյ կ՚սպառնան «պէքօր բօն կս բիրիմ գագօթիդ» եւ այլ այսպիսի խօսքեր արտասանելով։ Լուացուելէ զկնի ըստ առաջնոյն լաթերն գլուխնին կը կապեն եւ մաքրեալ լաթեղէնքն, կաթսայն, աւելորդ փայտերն եւ այլ ամենայն ինչ չալակեալ՝ բոկոտն կը վերադառնան ի տուն ։

Ցղի կանայք եւս ի ձմերան սաստկաշունչ հողմոյ եւ անձրեւոյ դէմ միեւնոյն կերպով մերկանդամ եւ ի բացօթեայ (*) տեղւոջ կը լուացուին ։

Արք՝ նոյնպէս մերկանդամ կը լուացուին շատ անգամ միեւնոյն յարկին տակ ։

ԳԼՈՒԽ Է.

ԲԱՐՈՅՔ

Բնաւորութեամբ ծոյլ են, ի գարնան եւ յամա-

(*) Ս. Սարգիս Թաղինը գլխաւոր ճանապարհի մը վերայ «Է-մէճ» կոչուած տեղն է, ուսկից ողջոյն օրն անցնողք և նորա կից վայրէն ջուր առնողք անպակաս են. սոքա՝ հանդիսատես կը լինին ներքին գործողութեանց, որք ի չորեքկուսէ առանց դժուարութեան կը տեսնեն հակառակ ցած շրջապատին. սոյն տեղւոյն միայն վրան գոց է և դուռ չունի. իսկ Ս. Աստուածածնայ Թաղեցիք (Օրթա մահալլէ) յատուկ տեղ չունենալով՝ գերեզմանատան կից բացօթեայ տեղւոյ մը վերայ կը կատարեն ։

րան այգեգործութեամբ կ՚զբաղին, իսկ ձմեռն առօրեայ վառելափայտն բերելէ զկնի՝ միմեանց տուն հաւաքուելով անյագ արբեցութեամբ ժամավաճառ կը լինին, յորմէ կը ծագին կռիւք եւ կը յանգին արիւնահեղութեանց ։ Ցամարան՝ ի դատարկութեան խումբ առ խումբ թաղերու եւ փողոցներու մէջտեղ յեղերս սպանդանոցաց եւ ականց նստելով « չէօռ » (խօսակցութիւն) կուտան, մինչեւ իսկ տեսնուած է տենդէ եւ յայլ հիւանդութեանց տանջեալ անձանց յիշեալ գարշելի տեղերին ընկողմանիլն ։

Կը փափաքին նաեւ անաշխատ ձեռք բերել զայնս՝ զոր միայն աշխատութիւնն կը փոխարինէ ։

Տգիտութիւնն զրկած է զինքեանս վայելելէ ամենայն ինչ բարի՝ զոր կը ծնուցանէ բարոյականութիւնն, եւ արդարեւ ո՛չ ոք կարող է առանց սրտի մորմոքման տեսանել մի տխուր ընկերական մարմին՝ յոր ստախօսութիւն, մատնութիւն եւ ընկերատեցութիւն արմատացած են. Նիւթական եւ բարոյական անհո՛ւն վնասք, յաճախակի սարսափելի արիւնահեղութիւնք չեն զօրած երբէք դէթ իբր մասնակի խրատ ։

Բազումք եւս իւրեանց ազգակցաց ստացուածքն կ՚իւրացնեն խորին տգիտութեամբ ։

Թէ ո՛ւստի եւ ո՞ր ժամանակաց են արդիւնք չորս թաղային արմատական բաժանումն, որ աղբիւրն է այսց ամենայն չարեաց՝ եմք զանխուլ յայսմանէ, այլ սակայն՝ սոսկմամբ տեսած եմք իրերաց դէմ

անուցած սարսափելի ատելութիւնն․ սոքա չորեքեան զիրար կ'անարգեն եւ կը նախատեն եւ կը պատերազմին ընդ միմեանս։

Կենդանի վկայք կը պատմեն թէ՝ յանցելումն կէս դրիւ կորեակէ ծագած կռիւն թաղային պատերազմի փոխարկուելով՝ երկուստեք հարիւրաւոր անձինք մեռած են, ի բաց առեալ չորքոտանիքն եւ տեղի ունեցած այլ վնասք։ Սոյնպիսի պարագայից մէջ՝ տեղի տալով ի վաղնջուց հետէ վերի եւ Աստուածածնայ թաղերու մէջ եղած դաշնակցութեան ընդդէմ Պօզ-պայիր եւ Ղարղալար թաղերու՝ որ յառաջ բերուած զանազան կարեւորագոյն պատճառանաց հետ ծագումն առած է նաեւ տեղական դրից հանգամանքներէ՝ եւ այն հաստատուն համոզումն թէ՝ անհրաժեշտապէս պարտին միեւնոյն դաշնակցութեամբ կռուիլ հակառակ կողման դէմ, եթէ թաղեցւոց մին միւսոյն հետ կռուիլ (որ սովորաբար անհատից ընդ միմեանս աննշան կռուէն ծագումն կ'առնու) սկսի՝ անմիջապէս եւ փոխադարձաբար կը մարտնչին զինուք։ Կռուոց ատեն ծխնելոյզներն իրենց պատնէշ կ'առնուն եւ չեն խնայեր անմեղ ճանապարհորդաց եւ նոցա անասնոց՝ որք հակառակ կողման կը պատկանին։ Այս թաղային պատերազմներն ժամանակաց բերմամբ աստիճանաբար նուազած են։

Եւ քանզի՝ որպէս եւ այժմ իսկ մասնաւոր կռուուոց մէջ ոճրագործն այլ թաղ ապաստանելով կարող է զերծանիլ յառաջակայ վրիժառութենէ՝ դուցէ, եւ հաւանական իսկ եղած լինի պատճառն թաղային ատելութեանց, որք յամենայն ժամ ա-

զատ ապաստանարան կը նուիրեն ամէն իրենց դիմողներու, առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան։

Բուն բաժանման տեսակէտով բաղումք կը դըժկամակին խնամութիւն հաստատել ուրիշ թաղեցւոց հետ. եկեղեցին չեն երթար, այլ թաղի չուկայէ առեւտուր չեն ըներ, ագարակներն, արտերն եւ այգիներն եւս որոշ բաժանում մ'ունին, բացառութիւնք յոյժ նուազ են. վերջապէս՝ ամէն ինչ թաղային է եւ անյարմարքն իսկ առ այն վերածեալ. հետեւաբար, Զէյթունցւոյ մը իւր թաղն է միայն նուիրականն, լաւն եւ այն բարիքն որ կը գոյանայ արտաքուստ՝ իւր ընդհանուրի վերաբերեալ եւ չէ՛ իւր թաղին մէջ՝ թէեւ նա լինի սկզբնապատճառ երջանկութեան՝ չունի իրեն համար գոյութիւն։

Զորեքեան թաղքն իրենց թաղագլուխքն ունին զորս իշխան կ'անուանեն եւ որք՝ որդւոց որդի կը յաջորդեն. սոցա սերնդական անուանքն են,

ԵԷՆԻ-ՏԻՒՆԵԱՆԵԱՆ վերի՝ կամ Ս. Լուսաւորչայ թաղի՝
ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ. Ս. Աստուածածնայ կամ միջին թաղի։
ՇՈՐՎՈՅԵԱՆ. Ս. Յակոբայ կամ Ղարղաչարի։
ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ. Ս. Սարգսի կամ վարի թաղի։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ

Ժողովուրդն, որպէս հասարակօրէն յայլ գաւառս յարեալ է կրօնին. նա՝ վաղքաջ ընդ առա-

ւոտն եկեղեցի կ'երթայ որպէս տեսած է ի ծնողաց եւ մոլեգնաբար կերակրոյ պահեցողութիւն(*) կընէ ։ բայց առ ի չ'գոյէ կիրթ եւ քաջ հովուի՝ հերձուածներ մուտ գտած են իրենց մէջ, որոց նպաստած են քաղաքական դէպքերու առթիւ շփոթութիւնք։

1862—66 ի խնդրոյն ատենն; յորժամ չորս իշխանք ի Կոստանդնուպոլիս բերուեցան՝ նախ պապականութիւնն իբր քաղաքական յանցանաց պատժէ փրկութեան միակ միջոց եւ այլն ներկայացնելով իւր կրօնն՝ երկու հարիւրէ աւելի ընտանիք յաջողած է որսալ, բայց բազումք հետզհետէ վերադարձած են իւրեանց եկեղեցին։ Զէյթունի մէջ կան այժմ 70 տուն հռովմէադաւան. ունին մի եկեղեցի եւ առաջնորդարան փայտաշէն եւ կը կառավարուին ի ձեռն փոխառաջնորդի մը ընդ իշխանութեամբ Գերմանիկի հռովմէականաց առաջնորդին։ Ցաւուրս պատրանաց՝ Լատինականութիւնն (պկըլի fեեsիրըլի — մէջքը չուանով- այսպէս կ'անուանեն Զէյթունցիք զԼատին կրօնաւորս եւ զժէզուիթս) եւս մուտ գտած է եւ հաստատեցին մեզ թէ՝ բաւական թուով

(*) Ցաւուրս նաւակատեաց զեննեալ դուարաց միսն պղծեալ համարելնուն համար չեն զեններ եւ ուտեր. իսկ Զատկի և այլ տէրունական օրեր, որք գրեթէ ընդհանրապէս կիւրակէ օրեր կը տօնուին՝ նոյնպէս առանց մսի կ'անցնեն, միս առնուլն մարմնաւոր գործ համարելով, ուստի մեռելոցի օրէն կ'սկսին զեննել եւ ուտել։ Մսավաճառք հայկական կրօնէ են, վասն որոյ Բողոքականք և Տաճիկք պարտաւորեալ են ի միասին պահելու. ի վերայ այսր ամենայնի՝ եթէ դիպուածով մի երկու օր առաջ կենդանի մը սարէ գլորեալ և կամ վնասակար խոտ ինչ ուտելով մեռանի՝ կը պահեն և որոշեալ օրն կը վաճառեն ի կեր, ինչպէս նաև սովորաբար արկածեալ մահուամբ մեռնող կենդանիքն։

ընտանիք նշանակեալ են յայս անուն ի տոմարի կառավարական պաշտօնատան որ անդ, ի ձեռն զատ ազգութիւն եւ կրօն կազմելու հետամուտ մի քանի բաղդախնդիր անձանց։

Ցետ այնորիկ՝ 1870ին Բողոքականութիւնն յաջողած է մտանել ի ձեռն Գերմանիկ հաստատեալ Ամերիկացի Միսիօնարաց. սոքա թէպէտեւ յառաջագոյն հալածեալ՝ այլ ապա յաջողած, իսկ այժմ տպառնական դիրք մ'են բռնած։ Ցարդ ունէին յիսունէ աւելի տուն եւ ժողովարան մ'ու վարժարան Ս. Աստուածածնայ թաղին մօտ, գրեա՛ դէմ առ դէմ հռովմէականաց եկեղեցւոյն (այս թաղին մէջ հայոց, հայ հռովմէականաց եւ բողոքականաց աղօթատեղիքն եռանկիւն մը կազմած են) իսկ 1881ին՝ Լուսաւորչայ թաղին մէջ եւս հաստատեցին մի կեդրոն եւ սկսան մանուկներ հաւաքել դաստիարակութեան պատրուակաւ եւ փողոցներու ու կրպակներու մէջ քարոզել, բայց անձնական շահն ու բաղդախնդրութիւնն Ս. Աստուածածնայ թաղին մէջ առաւել արդիւնաւորած են իւրեանց ձեռնարկութիւնն։ Աստ՝ առաջնորդութեամբ Պօզօղլեան Նազարէթ եւ բազմակրօն Սալթեան Պետրոսի (այս անձն է ի Լատինականութիւն առաջնորդողն, կրօնապետ կամ ազգապետ լինելու բաղձանօք, բայց ըստ որում բաժանման ձեւակերպութիւնք դեռ եւս պաշտօնական հանգամանք չեն ստացած՝ առ այժմ ասոնց մէջ կը գործէ։ Հայն կը յորջորջէ զինքն եւ բնաւ անգործ կենալ չ՚սիրեր...) «Սիրոյ ընկերութիւն» շլացուցիչ կեղծ անուամբ մի խումբ տիւ եւ գիշեր՝ կը գոր-

ծէ մի կողմանէ ի նպաստ բողոքականաց՝ միւսէն խեղճ ժողովուրդն հանապազ խաբելով եւ դրամն կորզելով։ Սոքա՝ ի ցոյցս հայ եւ հակամէտ յառաջադիմութեան՝ ամէն կողմ գրեր կը յուղարկեն... եւ ի ներքուստ հակառակ իւրեանց բիրտ տգիտութեան խումբն կիւրակէ ցերեկ եւ այլ գիշերներ թաղին վարժարանին մէջ գումարելով՝ կրօնի նկատմամբ ըստ քմաց քարոզներ կը խօսին, ծաղրելով եւ ընդայպն առնելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սրբազան արարողութիւնքն. տեղւոյն Գերմանիկցի հայ բողոքական քարոզիչն եւ այցելու Ամերիկացի միսիոնարն եւս յաճախ կ՚այցելեն եւ կը քարոզեն սոցա, երգել տալով նաեւ բողոքական կրօնի վերաբերեալ երգեր ի ներկայութեան Տէր Մարկոս քահանային՝ որ խեղճ ժողովրդեան մէջ անձայն ի նիստ կամ յոտին ունկնդիր կը լինի անտարբեր. այս քահանայն հայոց կրօնական ժողովոյ անդամ է։ Բաց աստի՝ կանանց խումբ մ՚ալ համոզած են ի ցոյցս անմտաց եւ դիւրագոյնս եղանակ առաջադրեալ նպատակի իրագործման եւ զօրս խաբէական միջոցներով կը հրահանգեն ըստ վերնոյն։

Խմբին վարիչք, որոց գլուխն է Նազարէթ Պօզօղլեան, ուխտած են յաւէտ կռուիլ Ուսումնասիրաց անուն մի ուրիշ խմբի դէմ, որ հեռի սոյնպիսի ազգամնաս եւ մոլորեալ գաղափարներէ՝ ուրոյն կը գումարի առաջնոց գումարման տեղւոյն կից մի այլ սենեկի մէջ։ Արդարեւ յոյժ ցաւալի է տեսանել չորս պառակտեալ թաղերէ միոյն եկեղեցւոյ իրարու կից սենեկաց մէջ սկզբամբ հակառակ երկու մարմնոց գումարումն, մին՝ բողոքականու-

թեան հետամուտ, միւսն՝ սրբազան կրօնի աւանդապահ. մի եւնոյն ծնողաց զաւակ երկու եղբարց մին՝ առաջնոյն, միւսն՝ Բ.ին մէջ. առաջնոյն կինն՝ ձեռնպահ. Բ.ինն՝ կանանց խմբին մէջ. խորամանկութիւնք, նենգութիւնք, չմորք եւայլն հանապազօրեայ գործողութիւնք են եւ որք՝ յանգած են մարդասպանութեանց(*)։ Պօզօղլեան եւ Սալաթեան իբր բնիկ՝ խեղճ ժողովրդեան տկար կողմերն գիտնալով՝ Թաղին վարժարանն հոգալու պատրուակաւ մի քանի տարուան մէջ քսան հազար դահեկանէ առաւել դրամ հաւաքած եւ իրենց ու համախոհ նմաններաց մէջ բաժանած են իբր դրամագլուխ, խանութ բանալով շահեցնելու, որք՝ յառաջագոյն դատարկաշրջիկք էին։

Չէյթունի մէջ ամէն յառաջադիմական ձեռնարկութեանց ապարդիւն վախճանի յանգելուն պատճառն յիշեալ երկու անձինք՝ եւ գործադիր ժողով անուանեալ յափշտակեալ դրամով ապրող մի քանիք են, Միացեալք մեքենայաբար զհետ կերթան, քաջալերեալ արտաքուստ բաղդախնդիր յանուղղայ անձանց...։

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Ոգին ատելութեան, որ կիշխէ հզօրեղապէս իրենց մէջ՝ արգելած է զիրենք մի ազգաշէն գործ կա-

(*) Արդարեւ ՍԻՐՈՑ ընկերութիւն, զմայլելի՛ ընթացք եւ դեռ եւս պաշտօնական մարմինք կը յամեն քաջալերել... զայն։

տարելէ. արդէն ըստ սահմանադրութեան կազմակերպութիւն չունին. Կրօնական եւ Քաղաքական ժողովներն Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին որոշմամբ եւ անուանակոչութեամբ կազմեալ՝ եւ կամ ինքնակազմ մարմիններ են, որք կը գումարին Առաջնորդ-Վանահօր նախագահութեամբ, ընտրեալ մերթ Կ. Պօլսէն եւ մերթ՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն։

Սոյն ժողովներն հակառակ իրենց ազատութեան չեն կարող մի ո եւ է որոշման յանգիլ եւ գործադրել ըստ որում՝ ո՛չ ոք կայ ունկն դնող իրենց. ընդհանրապէս որոշման յանգող խնդիրներն են խնդրագրեր, զորս աստ անդ կը յուղարկեն երբեմն։ Բնաւ ազգային ներքին վիճակնուն վերայ չեն խորհիր ինչպէս միութեան, եկեղեցեաց՝ որոց հասութից մատակարարութիւնն ինքնակոչ ճարպիկ անձանց ձեռքն է, եւ վարժարանաց կազմակերպութեան եւ բարեկարգութեան, կալուածներ գնելու եւ աւելցնելու եւայլն. ժողովուրդն ալ առհասարակ գաղափար չունի այս մասին, եթէ ունենայ իսկ՝ խորութիւնն արգելք է ի գլուխ հանելու։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ամէն թաղ՝ այս ինչ անուն ընկերութիւն անուամբ խմբեր կազմած են, որք կիւրակէ օրեր յետ աւարտման եկեղեցական արարողութեան կը գումարին եկեղեցւոյն սենեկին՝ կամ ծաղկոցին մէջ եւ ո՛ եւ է անուս ոք աւետարան կը քարոզէ ու կը

մեկնէ ըստ քմաց. այս գումարմանց մէջ ամենուն ձեռքը գտնուածն բողոքականաց տաճկաբարբառ աւետարանք են: Ցետ քարոզութեան կ'երգեն «Տէր ողորմեա» եւ ոմանք ազգային երգեր եւս (այս նպատակի համար յատկապէս երգիչ տղայք կը ճըրվան) ապա՝ պնակ շրջեցնելով ի միջի դրամ կը հաւաքեն, զորս մի քանի ճարպիկ անձանց կոկորդն անցած է շահեցնելու նպատակաւ, եւ եթէ շահեցնեն իսկ յետոյ ի՞նչ պիտի ընեն, զայդ ո՛չ ոք գիտէ. ստոյգ է թէ իրենց մէկ մէկ խանութ բացած են նոյն դրամով, միայն՝ երբեմն վերացական շահեր կը ցուցնեն եւ անուանական թղթեր կուտան: Թողումք բարոյականն ո՛չ ոք կը մտաբերէ նիւթական հաշիւ պահանջել: Անտարբերութի՛ւնն եւ անզգայութի՛ւնն ո՞ւր վարեն իրենց իշխանութիւնն:

Ընկերական սոյն ցաւալի կացութիւնն պարտաւորեց զմեզ. ուստի, 1881 ին անհնարին աշխատութեամբ չորս թաղերն միացնելով ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ անուամբ ՄԻՈՒԹԻՒՆ մը կազմեցինք, ի նպաստ Միացեալ Ընկերութեանց երկսեռ վարժարանաց տեղւոյն. եւ նմա օրէնք եւ կազմակերպութիւն տալով շարունակեցինք մինչեւ մեր մեկնած օրն, բաւական արդիւնաւորութեամբ:

Միութեան անձնիւր անդամն պարտաւոր էր կիւրակէ օրեր յաջորդաբար ամէն թաղի եկեղեցւոյն մէջ կրօնի, ազգային պատմութեան, բարոյականի եւ այլն հրապարակային դասախօսութեանց ներկայ գտնուելու, ի բաց առեալ յայն երիտասարդաց որք ուրիշ առարկայից վրայ դաս կառնուին, նոքա՝ որք ի կեանս իւրեանց հազիւ կամ երբէք ոտք

կոխած էին ուրիշ Թաղերու մէջ (5—6 *վայրկեան հեռաւորութիւն ունին իրարմէ*) *մեր Հարկադրութեամբ պարտաւորեցան երթալ։*

Եթէ այժմ եւս շարունակուի՝ ապագային մէջ կարեմք մխիթարուիլ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ,

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՄՏԻՔ, ԱՅԳԻՔ, ԲՈՑՍՔ, ՊՏՈՒՂՔ ԵՒ ԾԱՂԻԿ

ԱՐՄՏԻՔ.—*Երկիրն ապառաժուտ, անբաւական եւ անյարմար է երկրագործութեան, զոր կը կատարեն հնաւանդ սովորութեամբ եւ կը սերմանեն ցորեան, գարի, կորեակ, յոյժ նուազ սիսեռ, բակլա եւ լուբիա։ Սոյն վերջինք հազիւ մի տան կերակրոյ իբր ճաշակ կարեն բաւել, զորս կը խառնեն ապուրի մէջ։*

ԱՅԳԻՔ.—*Զէյթունի շուրջն մեծ եւ փոքր* 3000*է աւելի այգի կը գտնուի, որք տեղացւոյն ապրուստի առաջին միջոցն են եւ ըստ այնմ լաւ կը մշակեն թէ եւ հին դրութեամբ։ Սոյն այգիներն կ'արտադրեն զանազան տեսակ ընտիր եւ յոյժ պատուական խաղողներ, որոց անուանքն են՝* ՀԷՒԷԱՆՔ (*հէվէնկ*) ԳԸՐԸԳԸՐՑԸ, ՄԻԱԿՏԸ, ՄԱՀԵԱ ՊԱՇԻ, ՊԷՀԻՑՆԻ, ԱՁԻՁԻ, ՊԱԼԽԱՁԸ, ՔԻԻԼԷՖԻ, ԹԷԱԳԷԱՎԻԻՐ, ԿԷՁԻ ՄԼՄԷԿԻ (*քէչի մէմէսի*), ՍԻԻ ՍՕԼՈՒՐ (*սեւ սալոր*), ԳԻՆՈ-ԽԷԱՂ (*գինւոյ խաղող*) ՃԻՐՄՈԿ ԿՈՊ, ԱԳՌՈՎ ԽԷԱՂ,

ՂՈՒՐԼԱՆ *կամ* ԽՈՒՐԷԱՆ *եւ* ՄԷՇՈՑ (*Մարաշի*) ԽԷ-ԱՂ։ *Ցետ ամբարելոյ զպաշարն կը պատրաստեն տարեկան օղին, գինին, ռուփն, փաստեղն եւ ընտիր չամիչ։ Խաղողոյ լիտրն (2 ½ տաճկաց օխայ է) կը վաճառի ի Զէյթուն 15—40 փարայ։*

ԲՈՑՍՔ.—*Կը սերմանեն սակաւ ինչ քարսոն, անանուխ եւ ընտիր ռաւհան, զորս չորցնելով կը նպահեն ցմրան։ Պէրութ կոչուած լեռնէն եւս կը բերեն Քաբ (ինքնաբոյս) որ կարմիր, կանաչ եւ սպիտակագոյն հաստաբազուկ թթուահամ բոյս մ'է զոր կեղուելով կուտեն։*

Կանաչեղինաց մասին հոգ կը տանին թարմ պըղպեղի, որ խիստ կծու է եւ առատութեամբ կուտեն, վարունգի, մանաւանդ Շիմկիրարի. սա՝ տեսակ մը վարունգ է ¾ մեթր երկայնութեամբ, վրան ուղիղ գծաւոր եւ համն անոյշ։ Կ'արտադրեն նաեւ մի քանի տեսակ մեծ դդումներ, որք ախորժահամ են, նուազ չամամ, բայց չեն ուտեր։ Թէ՛ Շիմկիրարն եւ թէ՛ դդումն մանրելով կը չորցընեն եւ ցմրան կը պահեն։

Բուսոց պարտէզն տնէն փոխադրեալ մարդոյ կղկղանքով կը պարարեն։

ՊՏՈՒՂՔ.—*Պտղոց մէջ նշանաւոր է խաղողն, զանազան տեսակ պատուական թութն, յորմէ չեն գիտեր պատրաստել փաստեղ եւ այլն, ընկոյզ, կայ նաեւ մանր խնձոր, դեղձ, սալոր, նուռն. իսկ տանձն, սերկեւիլն եւ կեռասն նուազ եւ վայրի են։*

ԾԱՂԻԿ.—*Զէյթունի մէջ ընտանի ծաղիկ չկայ, միայն լեռներն ինքնաբոյս վարդ, Պէրութ լեռնէն ալ կը բերեն մի այլ բոյս* ՄՈՒՇԿ *անուն երնջակա-*

ձեւ եւ ընկուզաչափ, մէջ տեղն սպիտակ եւ եզրն մանիշակագոյն, որ յիրաւի մուշկ կը հոտի։

Ընդհանրապէս խօսելով՝ երկրագործութեան այս մասերուն մէջ նախնական ծանօթութիւն անգամ չունին եւ չեն ուզեր բան մը կատարել։

Ածուոց աշխատութիւնն կանայք իւրեանց յատկացուցած են, բաց աստի կը մասնակցին այգեկըթոց։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ԿԵՆԴԱՆԻՔ

ԱՐՋԱՌՔ.—*Ի չգոյէ արօտատեղեաց սակաւաթիւ եւ վտիտ են, մանաւանդ ոչխարաց բազմանալուն արգելք եղած են ապառաժուտ լեռներն. ուստի, ընդհանուր Ջէյթունցւոց կերն այծն է, նոխազն ընտիր եւ առատ է։ Բեռնաբարձ կենդանեաց մէջ տոկուն եւ յոյժ լաւ են ջորիներն, կայ նաեւ էշ, իսկ ձիոց թիւն յոյժ աննշան է, հարուստներէն մի քանին միայն ունին։*

ԳԼՈՒԽ ԺԳ,

ԱՐՈՒԵՍՏՔ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՈՒԵՍՏՔ.—*Գլխաւոր արհեստն է ոստայնանկութիւնն, որով իւրեանց ճերմակեղէնքն եւ քրձեղէն-*

քըն կը պատրաստեն, երկաթագործութիւն՝ սահմանափակեալ միայն երկրագործական պարզ գործիքներու մէջ, ներկարարութիւն, պայտաչինութիւն, կօշկակարութիւն. կան մի երկու արծաթագործ եւ երկու զինագործ, մին հայ՝ եւ միւսն տաճիկ, որք՝ հին դրութեամբ հրացանի եւ ատրճանակի փողերէն զատ միայն ստորին մասերն եւ դաշոյն կարող են շինել. իրենց տնակներն շինելու չափ հիւսնութիւն եւ որմածութիւն, գինեշինութիւն եւ օղեհանութիւն, որոց ամէնքն ալ նահապետական դրութեան մէջ են։

Ասլրուստի գլխաւոր միջոց ընտրած են ջորեպանութիւնն, հովուութեամբ պարապողք եւս կան։

Կանայք սակաւ ինչ չերամ կը սնուցանեն հակառակ թթենւոյ առատութեան։

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Արտադրեալ վաճառաց առաջինն է թարմ խաղողն, երկաթ, զոր չորս ժամ հեռաւորութեամբ Պերութ լեռան հանքէն կը հանեն եւ որոյ վաճառականութիւնն տարածեալ է ի Գերմանիկ, յԱյնթապ, ի Բերիա, յԱտանա, ի Կեսարիա, ի Սեփաստիա եւ ի Տիգրանակերտ, բայց սոյն քաղաքաց հետ վաճառականական յարաբերութիւն ունեցողներն միայն երկու հարուստ անձինք են, այլք ուղղակի ի Գերմանիկ կը տանին իւրեանց վաճառքն, ընտիր չամիչ՝ նուազ քանակութեամբ, այծեմորթ եւ մեղր, զորս նոյնպէս կը վաճառեն ի Գերմանիկ։

Ճանապարհութեան արգելքն են ծախք ճանապարհի եւ դժուարութիւնք հաղորդակցութեան. կան այլ եւս գլխաւոր պատճառք։

Փոխանակութեան ընդհանուր վաճառքն են թարմ խաղող, զոր ուղղակի Ալպստան կը տանին մութով եւ կը փոխանակեն ընդ ցորենի. չամիչ, ռուպ, երկաթ՝ ընդ բամպակի եւ ծխախոտոյ, զորս կը փոխանակեն յայլուր։

Ներածութիւնք են ցորեան, առանց որոյ անհնար է ապրիլ իրենց լուբխա, բամպակ, եւրոպական կը-տաւեղէնք, երկաթեղէնք, Գերմանիկի աճառ, քարիւղ, ձէթ՝ որ չամիչի համար կը գործածեն, փե-րեզակեղէնք եւ մրգեղէնք։

Յարաբերութեանց եւ գործողութեանց ուղիղ գիծն է Գերմանիկ, որոյ վերայ մի միայն Զէյթուն-ցի Ջորեպանն կը բանի։

ԳԼՈՒԽ Ժ.Գ.

ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆՔ

ՈՐՍԱՑՈՒՄՆ ԿԱՔԱՒՈՅ

Այս թռչունն՝ որ առատօրէն կը գտնուի Զէյ-թունի ապառաժուտ լերանց մէջ՝ է խիստ արթուն եւ զգոյշ մի հաւ, նա ոչ միայն յոստս ծառոց չի հանգչիր եւ կը դիտէ ամէն շարժում ի հեռուստ՝ այլ եւ մարդոյ եւ կենդանեաց քայլերու թեթեւ մի ձայնն եթէ առնու՝ իսկոյն կը թռչի եւ եթէ իւր խիստ մօտն պատահի ո եւ է արգելիւք անտեսա-նելի իրեն՝ անմիջապէս թուփերու մէջ կ՚աներեւու-

թանայ, զոր դժուարագոյն է գտնել. ուստի, զայն որսալու միակ միջոցն է դարանակալութիւնն եթէ որսորդք անկարող են Չէյթունցւոց պէս թռչելու ատեն զարնել զայն օդոյ մէջ։

Չէյթունցիք իրենց քվսինն (քվ-սին, տուն պահուըտելու) օր առաջ քարակոյտ տեղեր կամ արտերու մի կողմն քար քարի վերայ դնելով կը բարձրացնեն մինչեւ մէկ կամ մէկ ու կէս մեթր ըստ տեղւոյն, որ կարենայ պարունակել իւր մէջ առառաւելն երկու անձ. յետ այնորիկ առ ժամանակեայ կը գոցեն ի ներքուստ մի քանի ծակերն կտաւոյ կտորովք եւ տերեւովք, զորս իբր պատուհան կը թողուն յամէնակողս։

Որսորդն՝ վաղ քան ընդ առաւօտն կը մեկնի տնէն եւ կը փութայ անթրունդս սաքրել իւր քվսինի մէջ, ընդ իւր ունենալով օրուան պաշարն ու հրացանն. չ'ծխեր անդ եւ ոչ իսկ թեթեւ շարժումներ կընէ երկնչելով՝ արթնցնել խորամանկ թռչնոյն ուշադրութիւնն եւ անհամեմատ սրատեսութիւնն։ Ի ծագել արշալուսոյն՝ կաքաւք կ'սկսին ապառաժուտ լեռներն ու ձորերն իրենց կրկջաձայնիւն լնուլ եւ հետզհետէ տարմ տարմ իջնել արտերու, այգիներու մէջ եւ կամ դարերու վերայ, ուրանօր արագոտն շարժումներէ յետոյ հարօրանալ, իսկ քվսինի մէջ սաքրեալ որսորդն՝ որ մինչ յայնժամ իբր անկենդան դիտող էր ծակերէն՝ ի մերձենալ նշաւակին՝ հրացանի փողն կը հանէ ծակէն դուրս եւ կը կրակէ. յաջողակներ մէկ հատի վերայ կը դժկամակին կրակել այլ կ'սպասեն որ խմբուին եւ վասն այսորիկ քվսիններու մօտ տեղ տեղ ցորենահատ

կը թափեն եւ ապա կը կրակեն. մէկ հարուածով 6-7 հատ որսացողներ կան։

Սեօֆիւնի (կը նշանակէ տեղափոխութիւն թռչնոց) ատեն որ ամէն տարի կը պատահի Փետրուարի մէջ՝ կաքաւք երեք օր անընդհատ եւ յոյժ մեծ քանակութեամբ Զէյթունի վրայէն կանցնին, բազում անգամ յանցս իւրեանց անկանելով ի բնակութիւնս, զորս տղայք կենդանւոյն կորսան։ Ցաւուրս յայսոսիկ բազումք որսի կերթան եթէ մեծ պահոց մէջ չ'պատահի, որոյ վասն բազում բարեմաղթութիւնք կը լինին, եթէ ընդհակառակն մեծ պահոց առաջին եօթնեկին մէջ պատահի՝ Տաճիկք միայն կերթան։

Շրջակայ գիւղացիք քղոյ թակարթօք կենդանւոյն կորսան եւ կը վաճառեն հատն 30-40 փարայի, ի սոցունց ընտրելագոյնքն որոշելով՝ վանդակներու մէջ կընտելացնեն որսի, որոց ձայնէն այլք փութալով կորսացուին, սոքա կը կոչուին որսորդ կաքաւք։

Բաց ի կաքաւոյ կայ նաեւ հօփալ, մեղուաթռչուն, սարեակ, արտոյտ, վայրի սոխակ եւն. այլ ոչ առատ որպէս առաջինն եւ զորս որսալ չեն հետամուտ։

Իսկ վասն վայրի անասնոց որսացման մասնաւոր փափաք չունին միայն ի հարկէ կ'սպանեն արջ, աղուէս եւ այլ վնասակար կենդանիք, որք զայգիս կաւերեն. գայլն եւս սովորաբար որոգայթիւք կը բռնեն։

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆ

Զկնորսութիւնն ի Զէյթուն յատուկ արհեստ կամ գործ մը չէ, երիտասարդք ոմանք երբեմն իբր

զբօսանք կարսան զայնս ։ Նախ՝ ընկերանալով կընտա-րեն գետին մէջ մասնակի խոր տեղեր եւ սուզելով յատակին՝ ձեռօք կը յափշտակեն եւ կը նետեն ար-տաքս ։

Եթէ առատութեամբ որսալ փափաքին՝ որ եւ ի՛նչ գոյէ մսոյ կը հարկադրին առնել, կը բռնեն թարփեր եւ յերկուց կողմանց փշալից ոստիւք կ'ար-գելուն ձկանց ընթացքն, ապա մանրեալ «պաղըզօ-թու»ն (դեղ զձկունս թմրեցուցանելոյ) կը թափեն ջրոյն մէջ, զորս կը թմրեցունէ եւ ընդ ելանել նոցա յերեսս ջրոյն՝ կը հաւաքեն ։

Զէյթունի արեւմտէն անցնող գետն միայն ձուկ կ'արտադրէ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՆՇԱՆՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

Գեղիցեն (եկեղեցին), եա պաշխոյ հարսնըքնիրու միջ, եա եօր ուր ղաղապալըխ կինոյ(*) իրինքէա

(*) Զէյթունցւոց լեզուաւ գրուած մասանց դիւրաւ ըմբռմանն համար. վեր ի վերոյ դիւրութիւն մը տալու նպատակաւ կը ծանուցանեմք թէ՝ սովորաբար բառից վերջի վանկերու մէջ ականջաց ծանրալուր եկող «Ո» տառերն իրր «Ա» և «Ի» տառերն «Ե» հարկ է ընթեռնուլ. բայց սա՝ ընդհանուր կանոն մը չէ ամէն բառերու համար եւս ։ Դարձեալ Տաճկերէն սովորաբար կամ աղաւաղեալ ինչպէս նաև ռամկօրէն ասացեալ բառերն ըստ կարելւոյն այլ գրով որոշած եմք զորս՝ նոյնպէս և ամբողջ տեղական լեզուաւ ասողութիւնք՝ դիւրաւ կարեն վերծանիլ եթէ փոքր ինչ ուշադրութիւն ըլլուի ։

հէօն գըտնըվըննը՝ իլլեա կնկտէաքը՝ շախոյ էնիլէօվ միկ միկու կիսին (կըսեն) — հօւօ ըլ ֆըլմ ծիր աղջկինը տըղիկոնըս կուտօս, էնէա ՝կիսէ — եա կուտոմ եա չիմ իտոյ (*) ֆիմինճէ կիսին թը հազոր բարը, ծիզ չիտոմ օ՞մ (ո՞ւմ) պիտի տամ։ Շէօռը (խօսքը) ինտէս կը մոնոյ. իբր ընիկից ըսկըվըն (հեռանալ) ու ամմին մորդ իրինց տոնը իրթոյ՝ կընըկը տոնը կինողնուն կիսէ — միր աղջկինը եա պօլուզը փողոճ (փիղաճ) կընըկը ուզից չի՞րք էնինք, ընիրէա (անոնք ալ) կիսին — չա՛ (ո՛չ) չէ՛նը (չըլլար) եա Ասբոծ խայիրլու ղիսմէթ էնէ։

Տըղըն մէարը ու պոպը էաս Ասբոծ խայիրլու էնէ չէօռը լըսինը՝ կամոց մորդ կու ճամբին նիշոն տալոյ համոր. աղջկընըն դըհը (կողմը) կինուղնըն իբր ասին թը հրամիցէք՝ կիլլին կուգոն էաս թեվուր (թավուր-այսպէս)։

ՆԻՇՈՆ ՏԱՆԸԼ

Տըղըն պոպը կու ճօվոյ տէրտէրը, մատնը մը եա քանը մը իսկի (քսան ղուռուշնոց) կուտոյ տանիլոյ համոր, խըսըմտոցնէ էալ քանը մարդըկ մեղր, ճաշվոյ (ճէշվա) ինկէզ (ընկոյզ) չամըչ, ղապլապղ (ղէպլէպի) պախշիշ փարոյ կառնուն միկտեղ՝ կուրթոն տէրտէրիւչը հիտը աղջկընըն պապուն տունը։

(*) Եա իրկու իրկու ճիգլօք կընըկ, եա պապիրը (հայրերը) միկ միկու ճիտ մուճուկէք նըն նը՝ կիսին, աղջկին մը եա պօլուզ մը ունցնոմ նը՝ քու պըլըզըն եա աղջկընըն կուտոմ:

Իբր իրթոն նը՝ կու տեսնուն ուր քչիծիրէն չիւր (մինչեւ) ամպոrը (ամբար) փոռմոն է (փռուած) ճուղ, էօնիւր վիրէանէա fէչո, տուշոկ, fիմիճունէ խալը. մոտոծը կիմի տէրտէրը կիսէ «Ողջոյն ծիզ» հիտը կլինուղնըն էա «Բարկոն» (բարի երեկոյ) (*) ընիրէա ուտից վիրոյ կիլլին օ՛ հօ՛, օրհնէա տէր բարէօ՛վ, բարէօ՛վ կիսին. կանցնը տէրտէրը քըշըն մէօտ կու տըստը (նստի) հիտը իրթուղնընէա քոմ՝ ի վէար կու շարվըն կու տըստըն: Նիւրիւկէն (Նորէն) տոնը տէրը մէջքը կեռիլէօվ (ծռելով) խոնարհութիւն կենէ ձեռքէօվ ու կիսէ «Օրհնէա տէր» — «Բարիկոն»:

Էան վոխsը կուտոյ ճովոյ տոնը տէրը, քեռմէարը, հուրքիրը (հօրաքոյրը) ու մուրքիրը (մօրաքոյրը) դրացնիրը ու քեռետէաքը, եմիտէաքը (հօրեղբարքը) իտէ ճիւքը աղային (ամենքն) ընիրէա կու շարվըն կու տըստըն բարիւ տալէօվ:

Էալ կու դեշնին (սկսիլ) ղատուել, առջէ sեպեան միյմիկ ճիկարոյ (սիկար) կուտոն, իտքը կու բիրին ուrոխ (օղի) գինէ (գինի). սիճիfը (սեղան) կուՆոն շամիչ, ինկէզ, մեղրը, չուղտոկ, Թուզ, լոցմոն քաքով (փորը լցուն կաքաւ) կիւսէօղ (աքաղաղ) մեզե էնիլոյ համար:

Քաքովը, կիւսէօղը, մըսը՝ գինոն մեզոյ. մեղրը Թուզը, շալպլապեն, ընկէզնէա ուրախըն մեզոյ կենին:

Տէրտէրը չէօռը կու բանոյ աղջկըները պապուն կիսէ. — է՛հ տունը իգուղըն (եկողին) չին առը Թը

(*) Սովորաբար երեկոյեան դէմ կը լինի.

չուրո՞ւ իկեր, Տէրը կամենոյ, էթը Ասբոծ ղայէխ (ղայըրգ) տխնունը՝ աղջկինըդ էօսինց (ասոնց) պըլըգըն տալոյ համոր գըրըցք (գրոյցք) էրէրէք, ինտէատ է նը՝ օ՛ռ (առ) օսոյ (այս) նիշոնը. էնէա առնիլոյ մըտք ունցնոյ նը՝ տէրտէրը առչիւը կու դնէ նիշոնը, կուրհնէ, կուտոյ քեռմէօրը՝ եա մինծ մէօրը, էնէա պապուն ձեռքը կուտոյ, էնէա կուտոյ կոնկոնը (կնկանը), էնէա աղջկընըն մօտը (մատը) կու դնէ մատնըն (մատանին), իսկինէ գոլոխը կու կարէ. հէօն կինուղնըն կիսին «Ասբոծ խայըրղու էնէ, խայղուն էաս էղիրէ, էսիկից էռէաջ տոսը հիգէ ուզից ըմմը՝ ճակտըն գէրը (գիրը) ինտէաս էղիրէ »:

Մէան ատինը նիշանոծ աղջկինը տէրտիւրիւջընէ կու դեշնէ աղայուն ձեռվընըն կու պագնէ, ընիրէա կիսին խրատիլէօվ թը « Ասբոծ չէօնիւրք տոյ, խիլք իմաստութըն տոյ. խըլանը լըր (խելանի լեր) ղուզում, էվէա կութոյ անպըրըն առջիւը կու կանը (կանգնի), իրինքէալ կու ըոչըճաքնըն կու դեշնին չէօռ տոլ. անճոխ (անճազ) տխնուս ուր տոնաէրը էջվէ կենէ (աչք կ'ընէ), ընիրէ կու բիրին սուփրէն առոխ, գինէն, միկէալ մեզէնին կալնիլէօվ (կալնուլ) կու փռին. իրիցը (երէց) սուփրէն կուրհնէ, կու դեշնին հոց ուտիլ, չը դեշնոծ իֆէն՝ տէրտիւրիւջը ձէառքը գինէ մը կուտոն, ինքէ կիսէ « խայղու նը (խայըրղը ըլլայ) եավրըմ տընվըտ չէն, Ասբոծ ցայիմ ձեռվոնուդ պակոս չենէ ու ինտէս էօր տոյ » ու կու խումէ, խումիլոն իտքը խեշը (քովը) կինուղնըն « օշնա տէր, Ասբոծ անուշ էնէ » կիսին. էալ կարգէօվ միկ միկ հոտ կու դեշ-

նին կու խումին չիւր սուֆրէն կալնուն, ըմնը էրիկ մարդըքը իգոտ սեղոն կու տըստըն ու իչկի կու խումին՝ կընկտէաքնէա ի զոտ կու տըստըն ու չին խումի, մինէավիւր ապուր (*) իբիլոյ վիրոյ է բանիրը։ Ըմնը ապուրնէա էաս է, մըսէով սօղան-ղը, օռուզ ապուր, միջէով ֆուֆտոյ, հում ֆուֆտոյ, տապկոծ հաւկըթ միղըրէօվ, պաստըրմոյ, տուղմոյ. պոք նը նը՝ (եթէ պահք լինի) սիսեռ, պօտուղ, հոփըսոյ դեռ շոտ թեվուր նը։ Ուտիլէն սօճղրոյ սուֆրէն կու ծալին, տէրտէրը կուրհնէ տէրուհական աղէօթքը ասիլէօվ. կուգոյ նիշոնոծը կալնուլն իբեւ իրիցուն ու միկէլնունէ ձէառքը կու պագնէ, ընիրէ կիսին «Ասբոծ չէօնիւրք տոյ» միկ միկ ճիկարոյ էա կու խումին ու կիլլին (**)․ Իւլիըն իբեւ իրիցուն մինծ թեշկիր մը ու հիտը իրթողնունէա միկ միկ ֆեսոյ (ֆես) կուտոն։

ՆԻՇԱՆԾԻՒՆՑ ԻՐԹՈԼ

Ուրբոթ առաւտուն կտուըճ մորդ մը կու ճօվոյ Նիշանծիւցին տէրը, կիսէ թը՝-միր թօղը (թաղը) թիւմ, միկէալ թաղիրունէա միր բարիկոմ փողոն (փիղան) մորդըք ճօվոյ թը՝ միր խըսըմը (անուննէա կիսի) նիշանծիւնց կորթոյ, հրամիցէք—։ Շաբոթ առաւտուն տըղըն դըհը կինուղնըն կու հազըր-

(*) Ընդհանուր առմամբ կերակրոց ապուր անուն կուտան։

(**) Ջէյթունցիք կերակրէն 5—10 վայրկեան յետոյ հրաւիրանաց տնէն կը մեկնին։

վրն շոտ մը օռուզ (*) իփիլոն խոքը տավոր մը կու գենին, էնէա կլփին. օռուզ ապուրը պըղընձըն միմիջը կիցոծ իֆիկաճ անկղիրը (ֆուղթլարը) շաքքո մը կ՚անցնին՝ իրկու հիգի է կու չալկին, քանը մը լըտրը մեղրէա պառապոր կու հազըրին. տավոռնէա ղեկեճին միջը կու դնին, էանէա մէօտ խըչըմ պըըըղ մը գոլխոն վիրէան կու չալկէ, թիւմ ճաղխըճ (խաղգ) ութկիլոյ հոց, կարոս մը գինէ, ճարոյ մը առօխ ամընըք նէ հիտվըն կառնուն, կընըկ ու մարդըք ղաղապաղըխէօվ կուրթօն աղջկընենց տանը։ Կուրթոն կու տիանուն իւր եա տինիր մը եա տոն մը (կամ տանեաց վերայ եւ կամ տան մ՚առաջը) փոռոծին ճուղ, էօնիւր վիրոյ ֆեչոյ, տուշոկ, կարպիտ, խալըւ. բարիւ կուտոն կու տըստըն։ Ուրբոթ թըմըճ (քանզի, որովհետեւ) միկ մը մարդըք ճովոց՝ ընիր էալ կամոց կամոց կուգոն բարիւ տալէօվ կու տըստըն։

Առջէ տեպեան (տեֆա) միկ միկ ճիկառոյ կոտոն, ճերկիղոյ (ճառկիղէ) կու բիրին, էալ տիանուս իւր սիճիքը մեղրը լոցոծին ղապղապո, չամիչ։ Օռոզապուր կու բիրին ռեզոյ էնիլոյ համոր կախըընկէօվ, պառտախէօվ գինէ, շիշեօվ առօխ կու չարին միջ տիղվըն. կու բեժնին առօխ, գինէ։ Առօխ եա գինէ խումէօղ մորդը իրից նը նը՝ (եթէ լինի) տօղ (տաղ) կխսին, թը աշխարհը նը նը՝ էվէանք (ո

(*) Աղջկընըն դըհը կինուղնըն օռուզէօվ ֆուֆթոյ, սօղանըր կփին։

Ինտէաս ճարկի ատին կուշնոկը կանուխ ինտիրկացուց ատինը կու ծըծին, իժոմը (եկեղեցին) թեզ կենին։

եւ է աշխարհային երգ այսինքն խաղ, շarգի) կաւչին. սոզչիքը (սազ չալան) սոզ կենին. Երբ միկը arոխը եւ գինէն ձէառքը առնը նը՝ կու դեչնէ կիսէ « օրհնեա տէրանց (օրհնեցէք տեառք), էղբարաց կենդանութին, էաս հարկ նէ խայլու նը, ունցնուղըն skaռkoսը, չունցնուղունէա Աստոծտոյ » խումիլոն խաքը տէրտէր նը նը՝ « օրհնեա տէր, անուշ » տէրտէրէա չի նը՝ «անուշ» կիսին էնէա ձէառքը ճակատը դընիլէօվ « koմուrդ չոտ » կիսէ: Էփիկյի վոխs ինտէաս ուտիլէն ու խումիլէն խոքը կու կալնուն, էալ կու բերին սուփrkան կու քարին (ձգել, դնել, նետել) ապուրնըն կարգէօվ կու շարին (*)· կու դեշնին ուտիլ, ուտիլնիfkան գինէ կու բեժնին. սուփrkան կալնիլոյ մէօտը պըլըզ մը խփմոն (եփած) sավոrը քիչ քիչ ալայունէա կուտոյ, էնէա ուտիլոն խոքը՝ իրիցը սուփrkան կ'ուրհնէ չոց թkվուr (որպէս) էռէաջէա ուրհնից, կու վըրցընին: Կալնիլոն խոքը միկը սինի մը կառնու սըrէօվ (սըra իկk) կու բիլէ (պըտըտիլ, հըրջիլ) միջվըն կու քարին իսկի (ոսկի 5,10 եւ 20 ղուռուշնոց) մkճիsիոյ, ամին մորդ իր ունցոծ կարողութոնը ղասnr (**) ըլնթիկ մը կինալոն սողrոյ sաղըլմըշ կունըն:

Տավորը շալկուղըն աղջկընըն մէարը ղուբնոյէ

(*) Կերակրոց ամէն տեսակներն մէկ անգամէն սեղանի վրայ կը շարեն սովորաբար:

(**) Երկուստեք անդ գտնուող բազմականներէ հաւաքեալ սոյն դրամն նոյն պահուն փեսային կողման կը յանձնուի, զոր քանի ղուռուշնոց ոսկիներու վերածելով խօսեցելոյն կուտան. Նա ալ ճակտէն շարքով մը կը կախէ:

ֆիստոյ մը կուտոյ։ Ընկկեց Խըլըչըն խաքը տըղըն պոպը պատուավիւր մօրդըքը իր տոնը կը ճօվոյ, հէօն-մինծ մaruոփ (մaaraփ) կինէ, հոց կը կըրցընէ, կուրախնոն, կուտին ու կու խումին. ընկկիցէա կիլլին կուրթոն ամին մօրդ իրինց տոնը։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐՍԱՆԵԱՑ

ԹԱԹՈՒ ՀԱՆԴԸԹԸԼ

Հարսնըքէն իրկու իրիք շաբօթ էռէաջ տըղըն պոպը կու ճօվոյ միկ քանը պատուավիւր մարդըկ, տէրտէր մը, խըսըմնունէա քանը մը հոտ, կու ճոմբէ աղջկընըն պապուն տոնը։ Իբր իրթոն նը ընիր (նոքա) չոտ մaruոփ (մaaraփ) կենին թkվուr թkվուr (թավուր թավուր—տեսակ տեսակ) ապուրնը կիփին. aroխ, գինէ կու հանին, կուտին ու կու խումին։ Սազչի (սազ չալան) կուտոն բիրի, ծամպուrոյ կու քըրթին, էվէաչք կաւչին։ Շոտ կինալոն սօնղroյ չէօռը կու բանոն ու կիսինթը Տէրը կամինոյ նը՝ իգէօղ շաբթոն հարսնըքէ կուզինք hաւաuը (hավkս-փափագիլ) չի՞րք կոսէք, Աստուծու հրամանէօքը hախըունիս (hազզըմըզ—իրաւունքնիս եղող հասնցու աղջիկը) տըւէք ու չիրքէա պըտի ուզիք նը ուզիցէք։ Ընիրէ (անոնք ալ) կիսին, չինք կանը տոյ աս տարը, չուրու եուր (վասն զի) աղջկինը պըտիկ է(*) դիռ վոխsը չէ։ Շոտ խուսիլոն սոնղroյ էվէա կակուղութենէօվ կուզին։ Աղջկընըն պոպնէա իրոծ լաթիրուն կուrոյ (կkork) փaroյ կուզէ հինգ խսկի (ոսկի), տոս ,| տոսնըհընգ

(*) 12—13 տարեկան կամուսնացնեն։

գըգ կուշիկ, տըղըն ղըրմըզ (զըրմըզը). ապո մը, էզըիրտոցը միկ միկ գըգ (գոյգ) կիւլիւլէֆթէլի (կարմրագոյն) կուշիկ, դիրացնիրոն քաքոն (քապուն) աղղեխ (եաղլըգ) (Այս պահանջներն աղջըկան ծնողաց կողմէն կը լինին եւ անպատճառ կ'ստանան փեսացուին կամ նորա ծնողաց կողմանէ, մանաւանդ հարսին համար նոր շինուած հագուստին փոխարէնն. եթէ չվճարուի՝ ամուսնութիւնն ետ կը մնայ — շահու պատուական աղբիւր մ'է իրենց.) ըմմը՝ հարոստը շոտ՝ աղքոտը քիչ քարոյ կոտոն. իտէ sեպեան (վերջապէս) սըրտվոնոն կենին (*) (կամքերնին, խնդիրքնին կը կատարեն) Ասբոծ խայլղու նը ասիլէօվ կիալին ու կորթոն. էաս իրթալոն կխսին սպապու հանտըպըլ։

Էաս տէրտէրը ու մարդըքը իբր տոնը իգոն ասըն թը՝ գըրըցք տըվըն աղջկին տալոյ՝ էալ կու դեշնին հազըրվաղ (հազըրղանմագ) լաթեր կարիլ, ֆիմինը աղջկինը եա պօլուգը նիշաննը լաթիր հագըրիլ կու դեշնին չիւր կարգըվիլոյ վոխs, ֆիմինէա եա պէզիրէն (պազար—շուկայ) եա Միրիաշ (Մարաշ քաղաք, Գերմանիկ) կորթոյ պիտք իղոծ բանիրը կառնու, եանը (եանի—այսինքն) թէագվիւրէն (թագաւորին, այսինքն փեսային) ու հարսըն ու պիւթիւն խըռանըին (Զէյթունցւոց լեզուաւ խօրանքա-ընտանիք) լաթիրցու։

ԻՐԿՈՒՇԱԲԹԸ (Երկուշաբթի օր)

Իրկուշաբթը առաւոտոն կու դեշնին հազըրվաղ, օ-

(*) Պահանջմանց վրայ կը համաձայնին։

ռուզ հընտրիլ, ամէն պատրաստութիւն տեսնուլ։ Իրիքշաբթը էա կը դեշնին փետէ (փայտ) իրթալոյ, կու հաւգըվան 30-40 տէղիղանըը, խետվըլա շաղըքնըն ու վարտըքնըն կու հագնըն, էօնիւնց վիրէանէա ղուքլու (ղուքնու) ու 3—400 ղուրուշի ղըրմըզ ապո, կը խեթին արծըթէ զըգիրը (մի զոյգ արծաթապատ ատրճանակ) մէջքիրը, արծըթէ սաչախնըն վըզիրը կանցընին, էաս սաչախնուն ամէն միկոն ծէարը գողձ գողձ արծոթ կու կինոյ, կու կապին արծըթէ ղեմէնին (զամա-դաշոյն) քուվիրը, կանցնին արծըթէ թիվանֆնըն (թիւֆէնֆ) բէճիրը, կառնոն գինէ, արօխ, մեզոյ, կու քեշին կեօշիւկտէաքը (կեօշիւկ-բեռնաբարձ չորքոտանիք) կու ճենչին հայտէ՛, հարսնից փետէ. իբր քաղքըն դէմը անցնըն՝ կու փսխին (կրակել) տապանչալուքը էվէաչք աւշիլէն, տապանչաղուխցը սաչախնըն ճանղուռ ճուղղուռ էնիլէն կուրթոն, էան վոխտը տապանչանուն ձէանը լըսուղնըն կը հարցնին թը էաս ձէանը չէ՞րք է. կիսին թը՝ փողոց մարդոյ պըլըզըն հարսնըց փետէ կորթոն։ Էան վոխտը շատ մը տեղիղանըը առջինիրը կիմի (կիպի) կու հաւքըվան, կու ճարդըրվան (զարդարուիլ) ու սիղանղանմըշ կունոն, Ջիրիքը (Ջորիքն) կու քեշին էօնիւնց իտիւը կու հասնըն միկտիղ էվէաչք աւշիլէն, տապանչաղուխ փըսխիլէն, խող (խաղ) հանիլէն կուրթոն, փետերը կը բառնոն ու իտ կը դառնոն, իգոլըն իֆեան նիւրիկէն տապանչաղուխ կու փսխին էվէաչք կաւշին. Իբր քաղքըն մօւտնոն նը՝ ձենիրը կու լսին դէմ կուրթոն. մուտնոն նը՝ միկ միկու դէմ տապանչանիրը կի՛ւմպ կի՛ւմպ կու փսխին չիւր միկ միկի խա-

ըընտվան, հէօն էվէա շոտ էվէաչք կաւչին, կեօ-
շիւկնիւն 2—3 պըըըդը հիտ քաղոքը կօ ճամբին, ի-
րինքէ քաղքըն դէմը նիշոն կու տնկին ու կու քա-
րին, իւվ իւր նիշոնը կըպցընէ նը՝ փարոյ կօ հաւ-
քին, պախշիշ կոտոն:

Հարսնըցը տէրը մորդ կօ ճոմբէ՝ փետէ իրթուղ-
նըն տոնը կօ ճովոյ, կու տըստըն արոխ, դինէ,
սուփրոյ կու բիրին, կուտին ու կու խումին. էալ
տոնը մարդըքը պակոս չին նը: Էաս (երեքշաբթի)
իրիկոնը 10—15 կընըկ կօ հաւդըվան կու շաղին 5
—10 շեկեան հէաս, ու հոց կիփին:

Հ Ի Ն Գ Շ Ա Բ Թ Ը

Հինգշաբթը առաւատոն կանուխ հարսնըցը տէրը
իւվ իւր Ազապպաշը (*) պըտը նը նը՝ պոխշիշ մը
եանը (եանի) արծըթէ տապանչաղուխը սաչոխ մը
եւ կիւլիւշէփթէլի կուշիկ մը կու ճամբէ, էնա շը-
նէօրհակալութենէօվ կոգոյ կօ ճարդըրվը, կօ հագ-
նը 3—400 ղուրուշը ղըրմըզ ապո մը, վիրէան կօ
կապէ սըրմայու (**) քթանէ աղլեխ մը, էօնիւվէօք
Ազապպաշի նըւը պէլլու կունը, ծիւցը կունոյ պէ-

(*) Թէազվիւր, Ցէազվիւր էղբէար, Ազապպաշը: Պըտը կար-
գըվըռը էօնիւր Ցէազվիւր եա Ցէազէավիւր կիսին. իւվ իւր ու-
ղիւրդ անոնը ճովոյ նը՝ մինծ պատիժ կոտոն, տավոր կոտոն առ-
նու: Թէազվիւր էղբէարը էան է իւր խըռըրմնըն եւ դիրացնի-
րուն միկը պըտըկ պօլուզ մը կենին: Ազապպաշին էանէ իւր
խըռըրմնուն եա դրացնիրուն միկը ցէլիղանը մը կունոյ:

(**) Կեղծ:

զորը ծախվէօղ խայախոյ գարոյ (խայգա fkpk — կլոր խմորեղէն) իւվ իւր հարսնըքը թեքլուֆ ըրար էնը նը (պիտի հրաւիրէ) էօնիւր հոտ մը կոտոյ ու կխսէ « skunkoup քու ըլըլըգընէա, հարսնըքը հըրումմէ » ։

ՈՒՐԲՈԹ

Նիշոն ուրճնիլ, ճարդուրում, թեագվիւր վոլոյ, հալաւ ուրճնեք, ճորս հանըլ (առնել) պոսակ ։

Ուրբոթ առաւտոն կխփին 2—3 պըղըընծ տակապուր, 2—3 պըղըընծէա էաղցիւծ իւսպ, օռուզ ապուր, սօղանըը ու չոտ թէվուր ապուրնը։

Խըսըմնըն, գիրացնիրը ու թիւթիւն Թաղցըք կու բիրին ղէկէնէօվ ցիրին, պօղլուր, թարխանը, օռուզ ապուր, մարգար չոր, չամըչ, ինկէզ, սխտոռ, լըվիյօս, իւսպ, էլեր, մեղրը։ Մէյվի վոխս նը նը՝ կու բիրին խէալիւղ, խէօնծիւր, սէալիւր, նուռ, Թուզ, սինկիվիլ, միշմիշ, գեղձ, կեռաս, չոտ թէվուր մէյվընը։ Կունոն մէջքվըն կընկառէաքը ինկէզ, չամիչ, չուղդոկ, փընտըխ, չանքոր ու չոտ թանիր, կուտոն միկմիկի մանտըրտոցը ու կխսին « ղուզում skunkoup քիզէ » էօնիւր մէարնէա կխսէ « քու տըղիկոնն է »։

Ու իրր ճէաշք նը նը՝ հարսնըցը տէրը խապոր կու ճամբէ գանձապետին Թը գեղիցոն դոռը բաց. կու ճովոն տէրտէրտոցը, տէրացուիրոն, կորԹոն գեղիցէն կու հաւգըվըն, խըսըմնոն ու դըրացիրունէ պէառվէավիւր մարդըկ. կու փռին սեղ, կու չարվըն ու կու տըստըն. Նիշոնը ու աղըէխ մէ չա-

մըջ թապախը մը մէջ կը դընին ու աւազ տէրտիւ-րիւջը առջիւը կը բերին։

Տէրացուն կ'ըսէ «Եւ ես խաղաղութեան զՏէր աղաչեսցուք եւայլն». տէրտէրնէա «Օրհնութիւն եւ փառք եւայլն»։ Կու գեշնին «Նշանաւ ամենայաղթ» շարակոնը, տէրացուն ծնծղէաքը կը ծիծէ աւխընիքէան։ Սոնդրոյ «Սուրբ զԱստուածածին» շարակոնը աւխընիքէան թապոխ մը կը բիլլին մարդկոցը մէջ բարոյ կու հաւքին. տէրտէրը պաբանիչ մի կ'ըսէ՝ փերէանէ տէրտիրոցը ու տէրացուիրուն կը քեժնէ, աղըխըն չամըչնէ պիւթիւն մարդըքնէ կառնուն ու մանարոքնէ կը խըլըբըչտին թը՝ սէունէօւպը միզէ նը. իտքը Աստոծ խայիրլոյ էնէ աւխլէօվ կիլլին ու կոգոն տոնը։

ՃԱՐԴՈՒՐՈՒՄ

Քիչ մը իտքը տըղըն դըհը կինուղնըն կառնոն քէմիչոյ, տամպուրոյ, սազ էնիլէն, քէօչէկ խաղցունիլէն կորթոն աղջկընըն պապոն տոնը, հիտվըն կը տանըն հինոյ (հինա) Աչապպաշին գոլխոն վիրէան ցիր մող մը կը դընէ էօնիւր մէջ կը կինոյ կուշիկ։ Ընիրէա տինիրը կու փռին տեղ, կը չարվըն, կը տըստըն, կը հանին սուֆրոյ, գինէ, արօխ, կուտին ու կու խումին, սազչիքը սազիրը կը կըպցընին, քէօչէքնին կը խաղոն, չիրք ուր տարըն նը՝ էնէա կոտոն. ընիրէ տեղը կը դընին թաս մը ցիրին, թասի ցըն մը, դոգոլ մը, սոնտր մը, ասիղ մը. հէօն կը կաալին քէնսիր մը, վիրէան կը փըռին հարսըն, թէագվիւրէն ու թէագվիւր իղբէօրը լաթիրը ու ի-

րինք է կիլլին կոգոն. էաս իրթալոն կլսին ծարգուրում։

ԹԷԱԳՎԻՒՐ ՎՈԼՈՑ

Ընիկից քիչ մը կինալոն սոնղրոյ՝ պըղընծ մը ջոր կո չողցուներին կո հաքըրվան տէրտիրտէաքը ու տիրացուիքը, կո դնին գէկեան մը. իրր Թէագվիւրը միջը մոտնոյ նը՝ ազապպաշին թուրը կո քեշէ ղընէն կո հանէ, թուրնը ու ղընը խէաչ կիմի Թէագվիւրէն վիրէան կու բոնէ, տէրտիրնէն ու տէրացուիրը կո ծիծին ծնծղէաք ու «Այսօր անճառ» շարակոնը կիսին, Թէագվիւրէ վիրէան բոնծրը տիղոցը պող ջոր կունոն. իրր էան իլլէ նը՝ կո մոցընին Թէագվիւր էղբէարը, էնէա կո վոլոն, ըմմը ընիր իրիցկինտէաքը ու կընկտէաքը կո վոլոն, գէկեանին միջէն ջոր նէ մանտրօքը ըտվընըն կո վոլոն թը՝ տեառեօսը միզէ նը։

Ինտիրկոցք անցնը նը՝ էան թաղուն գեղիցոն կուչնոկը կո ծիծին թը իժամէն թեզ իլլին, ու իրր իլլին՝ հարսնըցը տէրը միկ մը կու ճամբէ կո ճովոյ տէրտէրտէաքը ու տէրացուիրը. մինծ տինիր մը տեղ կու փուին, կո հաւքըրվան, խըսըմնուն ու դիրացնիրուն նէ պէատվավիւր մարդըք կու չարվըն. էան վոխսը Թէագվիւր իղբօրը պօպը կոտոյ բիրի գինէ, սրօխ. ղընթիկ մը կինալոն սոնղրոյ՝ սեղոն կո հանէ ֆեյնիան տէրտիրտոցը, մարդկոցը ու աղքըտնոն. ուտիլոն ու խումիլոն սոնղրոյ սեղոնը կո կալնոն, Ներկիկէնին չիչիրը ու պարտոխնըն միկ դըհ կինին։

ՀԱԼԱՒ ՈՒՐՀՆԷՔ

Կու բիրին ճիրմուկ ծիրէարիւց մը կո դնին միջ տիղը, տէրացուն «Եւ ևս խաղաղութեան» կիսէ, աւուգ տէրտէրնէա «Օրհնութիւն»․ կո դեշնին ցընծղէաք ծիծիլէօվ կիսին «Ա.յսօր երկնայինք» շարակոնը, էասէա պապցընըն նը՝ աւուգ իրիցը պաբանիչ մը կիսէ, կո կարդոյ հալաւ ուրհնիքին աղէօթքը, Թէգավիւրը, Թէագվիւր էղբէարը ու ազապպաշիճ միջ տեղը կո կանըցունին։ Նիւրիկէն ցնծղէաքը ծիծիլէն «Որ զտիրական» շարակոնը ասիլէօվ կո ճարդըրին Թէագվիւրն ու Թէագվիւր էղբէարը․ լաԹերնէն կունը խետվըլը, սլագնուն ծէարը փուճճուխվիւր (ծոպիկ) շապըք, վայտըք, ղուբլու, վիրէանէա կո հագնը վանքըն վարդապետիննէ չուխա(*) մը, Նիւր փեաս (փէս) աղլեխ, գուտը, Թուրնէ ձէառքը․ կո բիլլին, տէրտիրոցնէ կո դիշնին ալային մարդկոցը ձեռքիրը կո պագնին ու էվէ իտվընըն կո կանըն. Թապուխ մը կո բիլլին փարոյ կո հաւքըվը՝ տէրտէրնիրոն ու տիրացուիրոն կատոն, լաԹիրէ ծիրէարիւցըն միջնէ չամըչ կո կինոյ էնէա՝ կո խըլըբըշտին. էվէա արօխ, գինէ խումիլոյ կո դեշնին, էալ եավոշ եավոշ տաղըլմըշ կունըն։ Ըմմը տոնը իլլինքը մորդ կո կինոյ առ ու ճուռ, ճանղամոն (աղմուկ) իլլինքը կունը․ կընկտէաքը միկ դըհը, էրիկ մարդըքնէ միկ դըհը, կո խումին արօխ, գինէ,

(*) Փեսային կը հագցնեն վանքին վարդապետաց միոյն հին և աղտոտ վերարկուն եԹէ չ՚գտնուի այդ՝ քահանայի մը վերարկուն կը գործածուի։

կառնու միկը ձէառքը առօխ եա գինէ կիսէ «կեն-
դանութին», հարսնըցը տիւրիւշնէ՝ «Տունին չէն,
խայլու նը հարսնըք տէ.» Թէադվիւրինէ կիսէ —
«խայլու նըս.» քէօվը կինուղներունէ — «Օրհնէա
տէր, էղբարաց կենդանութիւն, ունցնուղըն sէաn-
nէouը, չունցնուղունէ Աստուծ տոյ.» խումէ խըլասը
նը՝ ընիրէ կիսին — «անուշ, Աստուծ անուշ էնէ.»
ինքէ նիւրիկէն թէմալոհ էնիլէն կիսէ — «անուշ
դէմ կինոս»: Ու իրր սահօբը 3-4 նը նը՝ դուրսը
տինիրը կու տընկըցընին լէօղ(*) մը, վիրէան կօ
դընին սէաճ (սաճ) մը, կօրոկ կօ վառին, կօ խա-
ղոն սինկ սինկ տաուէօղ լոզը, վօրցովոն կօ ցատ-
կըն, մինկ մինկոյ իտիվ կօ վազին. Ֆիմմինէ իրխնէն
մուր ու էլեր կօ քըսին, սէաճ մը խաղխոն ճոկ
վցիրը կանցունին կօ խաղոն. անձօխ տխնուս իւր
արծում տարծում գիշիրը տապանչալուխը կինմփ կինմփ
կօ փսխին: Իվէա էաս ուրբօթ գիշիրը հարսըն
էղբէարը, հուրքէօր ու մուրքէօր մանտրտէաքը կօ
հաւքըվըն՝ տըղըն տօնը կորթօն, էաս իրթալոն կի-
տին «Ազիօբ տոլ». կիսին թը՝ կէսկէրէքին վիրէն
փօղոն մորդ թուղ կանը, իրկու կախլոնք ջորէ ձէ-
առքը, գըֆ մը քաքով կուզին, խոռու աղբըրէ մը
ջոր կուզին, բոնձրը տիղոց մը սիւխ կօ կախին թը՝
բիւրնէտ (բերանովդ) խըլէ՛ — Ֆիւք Ֆիւք ճակտը
կօ դիպնոյ, իրկոնք կոտոն աղոյ (երկանիւ ցորեան
աղալ կուտան) ազապպաշուն թէ ձմեռ չէ նը՝
կէնէաշ հավճէօվ ու կէնէաշ սուխէօվ Ֆուվքոյ
կոտոն շաղի ու կուտին, չիւր լուսնոյ՝ կօ տըստըն:

(*) Լող քար:

ՀՈՐՍ ՀԱՆԸԼ (հարս առնուլ)

Ու երբ կիւսէօղը խուսը նը՝ կը հազըրվըն, տավոր կը զենին, մատող կենին, ապուր կեփին. դիրացնիրը էա, խըսըմնունէա մըս, ապուր կը բերին։ Էալ կուչնուկնըն կը ծիծին, պատորոգին իժ·ումը կը դեչնին, երբ լուսնոլը մոռնոյ՝ կորթոն հորս հանըլ. հէօն տեղ կը փռին, բարձիրը կը շարին, իրինքէա կը շարվըն կը տըստըն, fեպոպ կենին, սեղոն կը հանին ārօխ, գինէ կը բերին, կուտին կը խումին, fեօչեալj կը խաղցընին սոզ կենին. Հարսըն լաթիր նէ իրիցկինը կը շալկէ ըսիր (ասոնք) ārօխ, գինէ խումիլնիfեան միկէալ քէօվը տոն մը կը հաւքըրվան կընկտէաքը. իրիցկինը՝ հարսըն լաթիրը կը հագցընը. լաթիրնէա էաս է պասմոծ (պասմա) շապըգ, ղուբլու, էօնիւր վիրէան աբլոզ, չուխօ, կարմի տայրո (*) ուտոց կիւլիւշեֆբեյի կուշիկ՝ էօնիւր միջնէա փարոյ կը դընին, իւվ իւր կուշիկը հանը նը՝ փիրեան էան կառնու։ Գոլոխը կը դընին խետվըլը ԾԱԿՏԸ մը վից կավուն կոտւէօվ, վէօզնիւց, 10—20 աղլեխ, թեվուր թեվուր 7—8 բիրնոց, աղայուն վիրէան կը քարին հարտում կեօզեալ մը, էօնիւր վիրէանէ սավոն (**), էօնիւր վիրէանէ տաստուռոկ մը։ Էալ դորս պիտը հանին նը՝ էղբէարը եւ խըսումնունէ կը գոն

(*) Տայրո — անուն հագուստի.

(**) Այս սավանէն Թերևս չորս Թաղի համար մէկ մէկ հատ գտնուի, զոր ամէն հարսի համար փոխ կառնուն և կը հագցնեն եկեղեցիէն մինչև 'ի տուն, մէկ մ'ալ հարսին Ա. անգամ լուացուիլ գացած օրն։

դոռը կը փակին ու կ'ըսին ֆէյճիսոյ (այսչափ) ու-
տարէօն (ուետարան) վոկոյ չիմ հանի, չիւր իւր
կիւլիւշէֆթէլի կուշիկ մը չի բիրէք. միկը կիսէ ֆօ-
ղուն մորդ 100 պէտք էվէաչք թուղավչէ, նէ իսէ
չիքըրէ նը խաթըրնըն խօշ կենին։ Հէօն տէրտէրը
թէագվիւրէն ու հարսըն քիչ մը կը կարդոյ. հորսը
դորս կը հանին, սանդըխէն ի վէր իջնոյ նը՝ տէ-
ղիղանըլըքը տապանչալուխ կը փոխին կի՛ւմպ կի՛ւմպ.
կը ճենչին մանտրոքը թը՝ խաբրիցոնք առոնք։ Ը-
նիկկիցէա կը տանըն գեղիցին իւր «Խորհուրդ խո-
րին»ը դեշնոծ կունըն, կը տանըն հորսն ու թէ-
ագվիւրը դոսը կը կանըցընըն չիւր ճաշոյ գրքին
վոխտ, էան վոխտը կը դեշնին պոսոկը։

ՊՈՍՈԿ

Պսակիլոն իտքը գեղիցոն միջը հարսըն քիրը ծի-
րէարիւց մը կոտոյ տէրտիւրիւջը, էնէա կոծկէ կը
տիանոյ իւր՝ միջը շոտ բոնիր կոյ. մըջէն կը հանէ
էռէաջ փէաս մը, թէագվիւրէն գոլոխը կը դնէ,
արծըթէ մատնըն մոտը, գուտըն միջքը կը կապէ,
քթանէ խախմալը աղլեխը ձէառքը կոտոյ, միջնէ
խէօնծիւր մը, ինտէան կը կանըն չիւր իժամուն
իտքը. էան ծիրէարիւցըն միջ մեղրը եա ջուղդոկ
կը կինոյ, էնէ մանտըրտոց կը բեժնէ, ընիրէ առ-
նիլէօվ կուրախնոն տէառէօսը միզէ ասիլէօվ։ Իբր
իժամէն իլլին՝ կը տըսար թէագվիւրը, թէագվիւր
էղբէարը, հորսը, ազապպաշին դասըն միջ սեղանըն
առջինքը, միկ միկ միմ (մոմ) էա ձիռվըն կոտոն.
տէրացու մը կ'առնու ցնծղէաքը կու պաշշային

« Ով երանելիդ ամենեցուն » շարակոնը ասիլէօվ, ընիկից խոքը կօ հանին գեղիցոն դուրս, կօ հիծնոյ հորսը ծը(*) մը, թէագվիւրն ու թէագվիւր էղբէարնէծ մին մին ջիրէ, էվէաչք աւչիլէն, խաղալէն կոգոն տոնը. ըմմը սուխախէն (սօզագ) ըլըվըլնիfkան օմ տոն առչիվոյ կընըն ըլըվըն նը՝ էան տոնը տէրը առչիւնըն կիլլէ առօխ, գինէ կօ բիրէ, աղջեխ մ'էա հարսըն գըլոխը կօ քարէ, ծիոն գըլոխը կօ բռնէ էվէաչք կոտոյ աւչէ։ Ջի՞րք էնիս, չիւր տոնը իրթոն նը 20—30 աղջեխ կօ եըղըմվը. իբր հորսը բօկգոռը մոտնոյ նը՝ հէսի ղէկկան մը առչիւը կօ բիրին կլխին թը — « հէաս շաղէ » էնէա պարոպ ղէկկանը կօ շաղէ (տան դուռը կը լինի այս գործողութիւնը. հարսը դեռ ձիուն վրայ եղած ատեն տունէն խսկոյն խմոր շաղուելու պարապ պղնձեայ տաշտ մը կուտան առջին, նա ալ պարապ տաշտին մէջ ձեռքովը խմոր շաղուելու ձեւեր կընէ մէկ երկու վայրկեան, յետոյ ձեռքէն կ'առնուն եւ զինքն ալ ձիէն վար կ'իջեցնեն) հօ՛ գու լու լու՛ կենին, կօ մոանոն վէարը, կըջըցընին ծիոն վըրցըվըն, կօ հանին սանդոխն ի վեր տոնը. դոռը չո մտոծ կօ ճովոն տըղըն (տիեսային) պոպը ու կլխին — հարսըս չի՞րք կոտոս, էնէա կիսէ թը փողոն թաղլոյ (թաղլա) եա էգէ թուղ նը, էան վոխտը հորսը ծուցէն կօ հանէ նուռ մը դոռոնը՝ ճակոտը կօ կըպցընէ, կտիւր կտիւր կունը. Նուռը խլէօղը՝ խլուղըն կունը, սոնղրոյ կօ տանըն կօ

(*) Այս ձին զարդարեալ չէ, այլ պարզ բեռան համետովը, որոյ վերայ կը հեծցընեն հարսը և չուանը ձեռքը կուտան :

կանըցընին Թարտոկը (չուվոն մը խալըլէ խըլպ կայմոն, վիրէան կարպիտ մը փռւմոն, գիտենը բոլոճ մը կիցոծ տեղ) հորսը կուշիկը կը հանէ, մանտըրկլնիրը մըջէն բարոն կը խըլլին. հորսը տոնը մոտոծ ատինը պօլուզ տողոյ մը օնթը կոտոն էաս մոքէօվ թը՝ ինքէա պօլուզ ունցնոյ։

Իրիցը՝ Թէագվիւրը ու հորսը միջ տիղը կը բիրէ պաբանիչ մը կիսէ. հորսը կորթոյ շիւրիփէօվ ապուրը կը խառընտէ՝ կորթոյ Թարտոկը, Թէագվիւրնէ տըստէօղ հայխուն նէ եա իրիցոն խոիւը կը կանը, Թէագվիւր էղբէարնէա միկտեղ. հէօն մարդկոցը առջեւ գինէ, արօխ, ըկզոյ կը բիրին, քիչ մը ինտէան խումիլէն սռնղրոյ՝ էնիր կալնիլէօվ սուփրոյ կը փռին, էօնիւր միջը կը կլնոյ մատող (*). օռոզ ապուր, սօղանը, մեղրը, ցիրին ապուր, հարսընմիրոնքէ (հարսին կողմը) տապկոծ հաւկըթ կը ճամբին, էնէա կուրհնէ տէրտէրը, սուփրէն կը դեշնին ուտիլ, ուտիլն իխէանէա գինէ, արօխ կը թեժնին. իբր սուփրէան կալնոն նը՝ կանուղնըն ազապպաշին ու Թէագվիւրնէա կառնուն հոց ուտիլ կը տանըն (հրաւիրեալք մինչեւ որ ճաշեն փեսայն ոտքի վերայ կը կանգնի)։ Ընիկից իլլէօղը կիսէ « խայլու նը, Ասբոծ միկ բարձը վիրոյ ծիրացընէ » ու կորթոյ, ինտէաս 8 էօր հարսնըք կունը, ամին մարդ հարսըն պախշիշ, փարոյ, աղլեխ կը բիրին է-

---

(*) Ուրբոթ իրիկոն իւր շաբօթ պիտը լուսնոյ՝ հարսնըցը տէրը տավոր մը մատղը համոր կը զենէ, էօնիւր գոլոխը լըտըր մը ղաշոր (գատար) կուրծքէն ուրբոց անունէօվ մըս իրինց իրիցոն կը տանըն։

Նէա ծիռվըն կը պագնէ։ Ըմմը ութ էօր հարսնըք կենին ասը նը ութ էօր մին չէ՝ չոռ. տխանուս իւր խըսըմըն եա բարլըմէն միկը տավոր մը քեշիրէ փաթասանախ էկիր է, էօնիւր հապօ չոք մը մարտոֆ կենին, ըմմը՝ պօսոկը ութ աւուրը իտքը կածկին։ Պըսակվիլօն իտքը ի՛ւվ իւր հարսնըքը իգոյ նը թէագվիւրէն ճակոտը կինէօղ խէաշը կը պագնին ու հարսնըցը միջ իւվ իւր թէագվիւրէն առջէ անոնը ճովոյ՝ պատիժ ունը։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ ԱԽՏ

Թէ ի՞նչպէս եւ ե՞րբ գոյութիւն ունեցած է սոյն ախտն ի Զէյթուն՝ զոյդ չեմ քննած, բայց ճշմարտութիւն մ'է թէ ժառանգութեամբ սերնդական հանգամանք մ'ստացած լինելով՝ տեղացւոց երկու սեռն եւս մեծ եւ փոքր առ հասարակ 70 $^{\circ}/_{0}$ այդ ախտով վարակեալ են. փոքր տղայք եւ աղջկունք եւս կը տանջուին կոկորդի վէրաց ցաւերով եւ ապականեալ արիւնն յառաջ բերած է նոցա մատղաշ մարմնոյն վերայ ուռեցքներ, ձայներնին մարած եւ այլն։ Անմաքրութիւնն յոյժ նպաստած է ախտին տարածման։ Սոյն ախտին համար իւրեանց սովորական դեղն սաբարնայն է։

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԴԵՂՔ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Գաղղիական ախտ ունեցողին երեք օր շարունակ « փիրէնկի շարպօթ » կը խմցնեն. այս շէրպէթը սովորական սաքարնայն է, զոր եփած ատեն սանին խփան եզերքն հայս կը քսեն շոգին դուրս չելլելու համար եւ « ֆուպոյ » է (անլի հայսով չինուած կլոր խմոր մ'է, զոր քչոյ կայծն առնելէ յետոյ տաք քարին վերայ կեփեն) զատ ուրիշ բան չեն կերցըներ։ Ոմանք սնդիկ եւս կը ծխեն։

Հիւանդ մը փսխեցնելու համար աղի տաք ջուր կը խմցնեն։

Քրտնցնելու համար ոտքերն տաք ջրոյ մէջ կը դնեն եւ կարասի կտորուանք տաքցնելով ջրոյն մէջ կը ձգեն՝ որ առատ շոգի արտագրէ ու հիւանդին վրան ալ մի քանի վերմակ եւ այլ խորգեղէնք դըներով կը ջանան քրտնցնել. եթէ չյաջողին՝ ուռուոյ տերեւներովն կը փաթտեն զհիւանդն։

Որովայնի որթերն թափելու համար եղեւնասերմն (խօրասանի) մեղրի հետ խառնելով առաւօտեան մինչեւ ժամը 4 անօթի մնալէ յետոյ կուտեն։

Առաջին անգամ տենդ ունեցողն պաղ ջուրի մէջ կը թաթաւեն։

Թանչն բժշկելու համար « սուսայ) կոչած ծառի պտղէն (ընկուզաչափ) առնլով կը մանրեն եւ գարւոյ ալեր հետ եփելով՝ փորին վրայ կը դնեն, կամ « խսկեար » (ծեծուած երկաթի թափթփուկ) մեղրի հետ խառնելով կը կերցնեն, եւ կամ վայրի կեռասն Ջրով եփելով կը խմցնեն։

Ատամնացաւի համար ընկուզենւոյ արմատի կեղեւն կը կեղուեն եւ Ջրոյ մէջ մինչեւ ի թանձրանալ եռացնելէ յետոյ ակռային վրայ կը դնեն։

Նոյնպէս ատամնացաւի համար նուիկ, մայրի ծառոյ կեղեւ, աղտոր եւ քացախ իրար խառնելով կեփեն եւ դըսի կողմէն ցաւող ակռային վրայ կը դնեն։

Եթէ կոկորդն ուռենայ՝ չերամի ապականութիւնըն Ջրով եփելով ուռած տեղն կը քսեն։

Սնկողին՝ սակամոնին (մաhմուtsk—դեղ փորլուծութեան) Ջրոյ մէջ կը լեղուն եւ կը խմցնեն։

Փորը կամ ուրիշ տեղն եթէ ցաւի՝ կարասի կըտորուանք տաքցնելով վրան կը դնեն։

Կորի խայթած տեղն մածուն կը քսեն։

Օձի խայթած տեղւոյն վերայ վառեալ աբեթ դնելով կայրեն։

Արիւն հանելու սովորութիւն եւս ունին, արիւնառ անձն հիւանդին ո եւ է մասն կապով մը պընդելէ յետոյ՝ սրածայր պարզ երկաթ մը որպէս թոռակուռ զօրութեամբ երակին մէջ մխելով արիւն կը հոսեցնէ։

Պատուաստ չեն գիտեր, հետեւաբար ծաղիկէ զոհ գացողներն բազմաթիւ են մանաւանդ մանկունք։

ՎԻՐԱՑ ՀԱՄԱՐ

« Ղարաղապարճուխ » ըսուած վէրքն նոր ելած ատեն՝ նախ վրան թզենւոյ կաթ կը կաթեցնեն եւ ապա տերեւն կը դնեն, եթէ թուզ գտնուի՝ նոյնպէս. յետոյ ծխախոտւոյ տերեւով կը փաթտեն զայն, եթէ վէրքն հիննայ՝ « թանապա » կոչած ծառոյն ցախերն դիզելով կայրեն եւ դէմն մի աման դնելով կառնուն վազուկն, զոր « սարը ղաթռնճ » կանուանեն եւ երիցս լուալէ զկնի ձուոյ դեղնւոյն հետ խառնելով վէրքին վրայ կը դնեն։

« Թառթառակ » կոչուած վէրքն որ մանր ու շատ կը լինի, բժշկելու համար՝ սեւ ներկեալ կտաւըն կայրեն եւ մոխիրն իւղոյ, կպրոյ եւ այլ զանազան նիւթոց հետ խառնելով սպեղանի մը կը պատրաստեն եւ կը քսեն վրան։

«Քէմեան» անուամբ վայրի խոտն որ եւ է վէրքերու կը գործածեն։

Տուղտ ըսուած խոտն եւս վէրքերու կը գործածեն։

Եթէ սոսորդոյ մէջ վէրք ելլէ՝ չեչաքարն (ճեֆենկ — Ջրոյ փրփուրէ գոյացած քար) աղեր թեփի եւ քացախի հետ խառնելով կը լեղուն եւ եփելէ յետոյ վրան կը կապեն։

«Ջաղացոխ»ն, որ տերեւալից վայրի խոտ մ'է վէրքի մը բերանը չ'խափանուելու համար կը գործածեն։

«Օձիկ» անուն վէրքն նոր ելած ատեն որոշելու համար «ուձ քոր» (օձքար) անուն մի տեսակ քար կայ, զոր վէրքին վերայ կը դնեն, եթէ փակչի՝ օձիկ է վէրքն, որոյ բժշկութեան համար մայրի ծառոյ կեղեւն կը ծեծեն եւ մածունի հետ խառնելէ յետոյ վէրքն կը ճեղքեն եւ վրան կը դնեն։

« Ղըզըլիւկիւկ » անուամբ խիստ գէշ վէրք մը կայ որ եթէ չ'ծակի՝ ասեղի մը սեւ դերձան անցնելով վէրքին մի կողմէն միւսն կը ծակեն եւ դերձանն մէջը կը թողուն. վէրքն ծակելէ յետոյ սեւ չամիչն կը ծեծեն եւ մոխրոյ հետ խառնելով վրան կը դնեն։

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՀ, ՀԱՆԴԷՍ ԹԱՂՄԱՆ

Ցորժամ ծանրանայ մէկու մը հիւանդութիւնն ազգականք. նորա եւ դրացի կանայք մէկզմէկու «ըը քըը ըը՛ (*) ... մորդը ծանտըրցիրէ» — «հուծ՛, քըլա՛, ախքոնտը կը պարպը, տոնօկը կաւըը պըտըկը օ՜մ պըտը, մոնոյ» ըսելով կը ժողովին. ոմանք ալ եթէ հիւանդն այր է՝ «կընըկը ... մարդոն կոտոն» կըսեն, մինչ իսկ կ'սկսին անդ այրի մնալու վրայ եղողին ամուսնացնելու խօսքեր ընել. զոր օրինակ, եթէ մեռնողը կին է՝ մարդիկ եւ պառաւունք զիւր այրն կը մխիթարեն «չի՞րք դայղու կը կենիս, չի նը էաս կընըկը նը՝ թուղ նը հուստ մ'էա» իսկ եթէ այր՝ կանայք առ կինն «չի՞րք sէwrs կը կենիս ըը քիրխ, ըրկըրը տըղոյ չէ պէտըպը, մի գագոթնէա իկիր է ինտխաս բանիր ըմնը՝ հումմակոն զէնտ էանէա էվիլէ, գուհանոմ զԱսքոծ» ըսելով։

Երբոր հիւանդին շնչոյն սպառման վայրկեաններն հասանին՝ ընտանիքն կեղանեն արտաքս եւ կուլան «ամա՛ն քիրի՛ր, մերի՛ր տունիս կը կաւըը, արիւխկիս կը խաւարը չի՞րք պիտը էնիմ, չո՞ց պիտը էնիմ» (ո՛վ քոյրեր մայրե՛ր, տունս կաւերի, արեւս կը խաւարի ի՞նչ պիտի ընեմ, ի՞նչպէս պիտի ընեմ)

(*) Ընդհանրապէս արական սեռին համար լը՛ ձայնարկութիւնն կը գործածեն, զոր օրինակ. լը պլէզ — ծօ տղա՛յ. լը մորդ — այ մարդ. իսկ իգականին համար գըլա՛, լը գըլա՛, լը գըլը՛. Գըլա աղջկէն — ֆա աղջիկ, գըլա հուծրս — ֆա հարս:

ըսելով. եթէ վաղվաղակի չ'մեռանի եւ մին յանդա-
մոց նորա ընտանեաց այլուր գտնուի՝ կանայք կ'ը-
սեն-ամմն չօ խըմըշիմէա ըմմը՝ էօտիւր խըռըմիւ-
րէն լաթիր մը եա աղլեխ մը վիրէան քարեցէք,
Ճերիֆ թուղ չարչարկըվը-քանզի կ'ըսեն, եթէ մէկը
վաղվաղակի չմեռանի՝ հեռաւորին պատկանեալ բան
մը վրան նետես՝ սպասողութենէ դադարելով ա-
ռանց չարչարուելու իսկոյն կը մեռնի։

Վերջապէս կը մեռնի, եւ կ'սկսին լալ, ոմանք
կ'աղաղակեն, այլք՝ տխուր խաղեր կ'երգեն եւ մե-
ռելը առանց ժամանակ անցնելու « արիւծէադգը »
(յարեւելս) կը դառցնեն, ոմանք ջուր եւ փայտ
կը բերեն լուալու համար, բայց ջուրն տաք-
ցընելու հարկ եղած կրակն քուչէն կամ այլ տեղէ
չեն առնուր բնաւ, այլ՝ յատկապէս « ըռահոնք »
(հրահան—չագմագ) կը զարնեն եւ նոր կրակ կը վա-
ռեն, ջուրն ալ տան մէջ չեն տաքցներ, այլ սը-
րահը իբր բացօթեայ տեղ, որ այլոյ տանիքն է։
Լուալէն յետոյ՝ կիսավառ ունելորդ փայտերն փո-
ղոց կը նետեն, զորս ոչ ոք կը համարձակի առնուլ
մինչեւ. իսկ վրան կոխելու կերկնջին, զի մի դուցէ
իւրեանց տնէն եւս մեռել պատահի։

Մեռնիլը լողներ հետզհետէ մեռելոյն տունը
կը ժողովին։

Լուալէն յետոյ « կէսիկէրէա »ն հակառակ կողմը
կը դարձնեն, ինչպէս նաեւ կաթսան, քանզի բա-
րենշան չեն սեպեր ուղիղ դրից մէջ թողուլն։

Մեռելը միայն երկու տախտակի վերայ կը լուան,
յետոյ պատանքցու եօթը կանգուն կտաւը կը փը-
ռեն եւ մեռելը կը դնեն կտաւին վերայ՝ ու կ'սկը-

սին նշխարհն, «խետուկ չուանըկն (*) եւ մոմն պատրաստել, որ անպատճառ Երուսաղէմէն բերուած պէտք է ըլլայ, եթէ չունենան՝ ուրիշ տեղէ կը գտնեն։ Մեռելին պատանքն ըստ սովորութեան կարելէ զկնի՝ որոյ թելերը նոյն իսկ պատանքի կըտաւին ծայրերէն քաշելով կը պատրաստեն՝ օրէն չէ դրսէն բերել, յետոյ «խետուկ չուանըկ» ը վզէն սկսելով կը կապեն մէջքն, բաց աստի գօտի մ'ալ, զոր կը շինեն նոյն կտաւէն։

Սակաւ ինչ յետոյ քահանայն կուգայ եւ հոգւոց մ'ըսելէ յետոյ՝ «ղեշփէատ»ը (դագաղ) կը բերեն պատառուն եւ յոյժ հին շուրջառով մը, մեռելը կը դնեն դագաղին վերայ, շուրջառն ալ վրան ձգելով եկեղեցի կը տանին եթէ ի գիշերային պատահի, ուր կը մնայ մինչ առաւօտ, իսկ եթէ ցերեկ կամ երեկոյեան դէմ՝ ի գերեզման։

Առաւօտուն՝ եկեղեցւոյ արարողութեան ատեն ընտանիք, ազգականք եւ դրացի կանայք դագաղին շուրջն կը բոլորին, որ եկեղեցւոյ մի անկիւնն դրուած կը լինի սովորաբար եւ կուլան, յորժամ արարողութիւնն աւարտի՝ եկեղեցւոյն մէջ գտնըւող բոլոր կանայք եւս ննջեցելոյն շուրջը կը նըստին եւ առաջնոց հետ կուլան։

Ի սկիզբն եկեղեցական արարողութեան՝ քահանայն ծանուցումէ մ'զկնի ի բերանոյ մեռելոյն բարձրաձայն «Մեղայ ամենասուրբն» ինք կ'ըսէ

(*) «Խետուկ չուանըկ» ըսուածը՝ երկու կանգնաչափ կարմըրագոյն մետաքսաթելն բամպակաթելով իրար ոլորուած հաստ թել մ'է, զոր կը գործածեն թէ երախայից մկրտութեան ատեն և թէ մեռելոց, —Նարօտ։

եւ ապա « արձակում » կուտայ, յետ որոյ միւս արարողութիւնք կը կատարին։ Նոյն պահուն մի քանի անձինք ալ « փիտոտ » ը (գազմա) « թը » ն (թի) առնելով գերեզման փորել կ'երթան, զոր կանգունէ մ'աւելի կը փորեն, եթէ ննջեցեալը քահանայ լինի՝ հասակաչափ։ Յետոյ յուղարկաւորութիւնն կ'սկսի. առաջէն կ'երթան քահանայք, որոց զկնի չորս մարդ դագաղը առեալ ի վերայ ուսոց իւրեանց կ'ուղղեն ի գերեզման, ասոնց ետեւէն մարդիկ եւ յետ ամենեցուն բազմութիւն կանանց, որք մինչ ի գերեզման կ'ուղեկցին, ննջեցելոյն հագուստներէն ո եւ է մաս ձեռքերնին առած խաղալով, տեղական եղանակներ երգելով եւ ձեռքերնին այդ առարկաներն խաղցնելով։ Աւանէն դուրս կանգ առնուելով՝ քահանայն աւետարան մը կ'ընթեռնու բարձրաձայն եւ ապա ուղղակի գերեզմանատուն կ'երթան. անդ թաղման արարողութիւնն կը կատարեն եւ կը թաղեն, ոմանք յատուկ սնտուկով (*)։

Նոյն երեկոյին ննջեցելոյն տէրը ընթրեաց կը հըրաւիրէ զքահանայս եւ զաղքատս. հետեւեալ օրն ալ հացկերոյթ կուտայ ի գերեզմանատան այգուց անունով, որուն « էագիւղք » կ'ըսեն. սոյն այգուցին ազգականք, դրացիք եւս ուտելիք կը բերեն ի գերեզման։

Մահուան օրէն սկսեալ մխիթարել կ'երթան մե-

(*) Զէյթունցւոց փազաղն է ի ձեւ լաթեայ պատգարակի, որոյ երկու անտաշ ձողերն իրար կցած են երկաթեայ շղթայիւք. շըղթայներուն վերայ փռուած է հին եւ աղտոտ լաթ մը, որուն վերայ կը դնեն ննջեցեալն և վրան ալ հին շուրջառ մը կը ձգեն ։

ռեւլատէրն, որոց մխիթարական բանքն են « լըս ճոռոյ հիգէն, Ասբոծ խոքը կինուղնուն սաղլեխտոյ, Ասբոծ էալ չի ցըցընէ, հուգէօվ սրբէօվ մըխըթարվըս »։

Այգուցէն յետոյ մեռելը լուացուած անճառով՝ ըստ որում այլ եւս իրենց համար անգործածելի է՝ նորա հագուստներն լուալ կուտան եւ քահանային կը նուիրեն, հնագոյնքն ալ մեռելն լըւացողին. եթէ մեռնողն երէցկին լինի՝ հագուստներն վանուց կը նուիրեն։

Ի հնումն՝ ննջեցելոյն տունէն կերակուրի սըղնձեայ սկաւառակ մը եւ դրգալ մ'ալ կուտան եղեր քահանային, իբր մեռելոյն բաժինն։

Մօտ ժամանակներ նոր հագուստներն եւս սկսած են չ'տալ, այլ մի քանի կտոր հագուածներէն ։

Քահանայից մեռելաթաղի համար տրուած դըրամն է 10—20 փարայ եւ տիրացուից 10 փարայ։

Սուգ չեն պահեր եւ բազումք յարանց եւ ի կանանց յաջորդ շաբթուն կ'ամուսնանան (*)։

(*) 6—7 անգամ ամուսնացողներ կան ։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՒԵԼՈՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆՔ

Աստուածածնայ Աւետման տօնի օրն եթէ անձրեւէ՝ տղայք գլխաբաց անձրեւին տակ կը կանգնին առատութեան նշան համարելով։

Յետ մտիցն արեգական ծուխ չեն ծամեր, դիոյ կը փոխի կ'ըսեն։

Նոյնպէս՝ յետ մտիցն արեգական մարդու աղ փոխ չեն տար, իրենց տան՝ բերնի համն չաւրելու համար։

Արծւոյ մագլաց իւրաքանչիւրն ուրոյն ուրոյն արծաթազօծելով մանկանց գլխէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին (նազար չ'առնեն)։

Արեգակ եղած ատեն եթէ անձրեւէ՝ գայլք կը ծնին կ'ըսեն։

Աւագ հինգշաբթի երեկոյեան եւ աւագ ուրբաթի կերակուրներն կծու քացախէ եւ կարմիր պղպեղէ պատրաստելն պարտք կը համարին իրենց, Քրիստոս՝ ծանուցեալ պահուն լեղւով խառնեալ քացախ խմելուն համար. յաւուրս յայսոսիկ բնաւ քաղցրեղէն չեն ուտեր։

Նահատակի կամ սրբոյ գերեզման կարծուած տեղ-

ւոյ մը վերայ եթէ ուխտի երթան՝ հագուստէն մի կտոր պատառելով նորա մօտ գտնուած ծառի կամ թուփի մը կը կապեն, որ չ'հիւանդանան։

Սրբոյն Գ. Լուսաւորչի մուտն ի վիրապ տօնի օրն պատերուն ջուր կը սրսկեն, որպէս զի կորն զիրենք չխայթէ. ամ յամէ սոյն գործողութիւնն կը կրկնեն։

Բարեկենդանին թարխանա ապուր կուտեն, որ մժեղն նոյն տարին զիրենք չ'խայթէ։

Տեառն ընդ առաջի տօնի օրն տանիքն ելլելով՝ եօթն լերան կը նային եւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հատ չամիչ կուտեն, բարութեան եւ առատութեան նշան կը համարին զայս։

Եթէ մէկը բանի մը ցանկայ՝ աչքն ատկից ցաւած կարծելով՝ եօթը տունէ հաց կը ժողովեն ու թրջելով աչքին վերայ կը դնեն, որ առողջանայ։

Ընկոյզն երբ սիսեռաչափ լինի՝ ծառէն փրցնելով կը կլանեն, որ աչքերնին չ'ցաւի։

Քրիստոսի խաչելութեան գիշերն, եօթն աւետարանաց ընթերցման ատեն՝ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հանգոյց կ'ընեն, որ կորն չ'խայթէ զիրենք։

Ծննդեան պահքէն յետոյ՝ նաւակատեաց առաջին կերակուրն «Նըվըկ» խոտեն կը պատրաստեն, Տիրամայր սովաւ փաթթեց զՄիածինն ըսելով։

Գլխոյ մազն եթէ կտրել կամ ածիլել տան՝ կտրուանքն ոտքի տակ չեն ձգեր, որ այլք վրան կոխելով գլխոյն ցաւ չ'պատճառեն։

Ջրոյ գացած ատեն եթէ ի ճանապարհոյն մեռելոյ հանդիպին՝ նոյն ջուրը տուն չեն բերեր, զի մի՛ գուցէ իրենց տունն ալ մեռել պատահի։

Կնոջ մը հագուստէն եթէ դիպուածով մաս մը այրի՝ զայն այրի կնոջ մը կարկտել կուտայ, եթէ ինք կարէ՝ ամուսինն կը մեռնի եւ ուրիշ մ'առնուլ կը հարկադրի եղեր։

Մեռել եղած օրն մինչեւ որ չ'թաղեն զայն՝ ոչ պսակադրութիւն եւ ոչ ալ մկրտութիւն կը կատարեն։

Մարդ մը որ եւ է փորձութենէ կամ ի ճանապարհորդութեան գողէ սպաննուի՝ ճակատագրին կը վերագրեն։

Ուրբաթ օրն լուացք չեն կատարեր թէ՝ Քրիստոս նոյն օրն խաչեցաւ։

Չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերն հագուստ ձեւած ատեն օձիքն չեն բանար։

Կին մը եթէ ծնանի՝ իւր տնէն շարունակ մի եօթնեակ եւ ոչ ումեք լոյս կամ կրակ չեն տար (Չէյթունցիք սովորութիւն ունին իրենց քուչէն դրացւոյն ճրագ կամ լոյս տալու) զի մի գուցէ երախայն «կէօխիւցք» ըսուած հիւանդութեան ենթարկի։

Սոխին կեղեւն քուչի մէջ կը նետեն, որ սատանային լեղին պատառի։

Հրացանի վրայէն չեն անցնիր թէ՝ այլ եւս չ'դպիր նշաւակին։

Սուրբ Յակոբայ տօնի օրն եթէ ձիւնէ՝ կ'ըսեն թէ Սուրբն մօրուսն կը սանտրէ։

Եղունգն կտրելէ յետոյ գետին չեն նետեր, որ դատաստանի օրն չ'փնտռեն։

Խաղողոյ լուացումն օրհնութեան յատուկ արարողութիւն նկատելով՝ մեղաւոր չըլլալու համար՝

ցտօնԱստուածածնայ վերափոխման անլուայկուտեն։

Եթէ ծնողք մը զաւակ ծնանի՝ այլեւս ջրոյ ամանն բաց չեն թողուր թէ՝ չիղջն ջրոյն մէջ կը մտնէ եւ լուսաւորելով տունն դիւրագոյնս կը խեղդէ զմանուկն։

Կարկտած ատեն ժողովելով՝ ի թիկունս կոյս կը նետեն որ դադարի։

Եթէ չ'անձրեւէ՝ եկեղեցեաց դռներն «փըչիջոր» պատրաստելով աղքատաց կը բաժանեն, ոմանք՝ քաղաքրութեան ռուփն եւ ալիւրն մուրալով կը հաւաքեն։

Եթէ մէկու մը հիւանդութեան ատեն մեռել պատահի՝ հիւանդին զգեստէն մի կտոր պատառելով մեռելոյն պատանքին մէջ կը դնեն, որ հիւանդութիւնն դիակին անցնի։

Եթէ մէկը տենդէ նեղի՝ կտոր մը դերձան կը տանին քահանային կամ բարեպաշտ ձեւացողի մը, որք զայն երիցս կղթելով եւ վրան աղօթելով՝ հիւանդին թեւին կապել կուտան, որ բժշկուի։

Եթէ մէկը գործ մը կատարէ եւ ուրիշ մը նորա բրածին վերայ զարմանայ՝ առաջինը չ'ակնահարուելու համար (նազար չ'առնել) վերջնոյն՝ «աչքդ ոտքիս տակ» կ'ըսէ։

Ցործամ ծիածանն տեսնեն՝ կ'ըսեն թէ Աստուած ընդ մեզ է։

Տիրիքով (փայտեայ յոյժ մեծ աեղական դրգալ) ապուր ուտողին ամուսնութեան օրն կ'անձրեւէ կ'ըսեն։

Հաց եփած ատեն ով որ առաջին հացն ուտէ՝ նա կ'այրիանայ կ'ըսեն։

Ամէն կաղանդի խմորեալ հաց (չօթ) կ'եփեն (սո-վորաբար կերած հացերնին անխմոր է) ուստի, պարտաւորեալ են բազում անգամ իրարմէ խմոր փոխ առնել, փոխատուն՝ եւ կը պահանջէ իր տուած խմորն պէտքն լրացնելէ յետոյ «մեր հա-րըստութեան խմորը ձեզ կը մնայ» ըսելով։

Արք (*) կանանց հետ միատեղ հաց չեն ուտեր թէ՝ քարձ (fkouk) կը լինին։

Կ'ըսեն թէ՝ աւելով զարնողն կը մուրայ։

Եթէ մէկը տենդէ նեղի՝ նոյնին ընտանեաց ան-դամներէ մին կ'երթայ կրիայի մը ոտք դերձան մը կը կապէ, որ տենդն անոր անցնի։

Փոքր տղայոց կը պատուիրեն թէ մատովդ աստղ մի՛ ցուցներ, աղէկ չէ՛։

Նապաստակն բարենշան չ'համարելով՝ տեսած ա-տեննին քարի մը տակն 'ի վեր կ'ընեն։

Մինեւնոյն բանն խորհող երկու անձանց ո՛րն որ առաջ յայտնէ՝ կ'ըսեն թէ դուն շատ պիտի ապրիս։

Կ'ըսեն թէ՝ ակռայ քաշողին վարձքն եթէ չ'վճա-րես՝ տեղն ակռայ չ'բուսնիր։

Եթէ կերակուր եփեն՝ կասկարան հակառակ դրից մէջ կը թողուն թէ՝ սատանան ի գիշերի նոյնը կը կատարէ։

Եթէ կատուն երեսն լիզէ՝ կ'ըսեն թէ պիտի անձ-րեւէ։

Եթէ յիմարն դերձանով տենդ կապէ՝ հիւանդն փութով կ'առողջանայ կ'ըսեն։

Եթէ մէկը վէրք մը հանէ՝ առաւօտուն կանուխ

(*) Արք՝ զկանայս «պակասաւոր» կ'անուանեն:

կ'երթան Թզենւոյ ճիւղ մը կը մանրեն եւ դերձանի մ'անցնելով՝ վիրաւոր մասէն կը կախեն։

Եթէ մէկը կոծիծ ունենայ՝ լուսնոյ ծննդեան ատեն դէպ ի լուսին դարձած գետնէն հող առնելով կոծիծին վերայ կը դնեն թէ՝ կ'առողջանայ։

Եթէ մէկը ակնահարի՝ պատառ մը կը կանչեն որ դանակով կ'աղօթէ վրան, որոյ վարձքն եթէ չ'տան՝ չ'առողջանար կ'ըսեն։

Կուրծքն ու ոտքերն տճառով չեն լուար թէ՝ այդ գործողութիւնն մեռելոց յատուկ է։

Եթէ ծնօտէն ակռայ մը փրթի՝ գլխուն վրայէն դէպի ետեւ կը նետեն «ընդ էշ դնա եւ դառնուկի պէս եկուր» ըսելով։

Ցորենոյ կալին մէջ քար մը կը դնեն, թէ առատութիւն կը լինի։

Տան մէջ սոխ մը կամ ջորւոյ գանգ մը կը կախեն, որ չ'ակնահարին։

Եթէ տղու մը հագուստն դիպուածով պատառի՝ մայրն հանել կուտայ եւ այնպէս կը կարէ, որ բաղդն անյաջող չերթայ։

Սոխի (Թարմ) կանաչով չեն սուլեր թէ՝ սով կը լինի։

Եթէ անընդհատ անձրեւէ՝ փայտէ դրգալ մը կայրեն թէ հողմ ելանէ եւ դադարի անձրեւն։

Մանուկն եթէ չ'ննջէ՝ օձի շապիկն (մաշկ) գլխոյ կողմն կը դնեն, որ քնանայ։

Շան ատամն արծաթազօծելով մանկանց գլխարկէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին։

Խոզի ակռան՝ ձիոյ եւ ջորւոյ պարանոցէն կը կախեն, որ չ'ակնահարուին։

Մանկունք եթէ դանակով տան դուռն կամ մա-նաւանդ սիւնն տաշեն՝ ծնողքն կ՚արգելուն թէ պահանջատէրն կուգայ։

Տան սեան վերայ շան ատամն կը դամեն թէ լաւ կը լինի։

Եթէ մարդ կամ անասուն ի խթոյ նեղի՝ սուրբ Թորոսի (Սուրբ Թորոս մատուռն) շուրջն կը շրջե-ցնեն որ բժշկի։

Աւագ ուրբաթ օրն ռուփ կամ չամիչ չեն ուտեր (տեղական քաղցրեղէնք) ի սուգ Քրիստոսի չարչա-րանաց։

Սուրբ Յակոբայ պահոց շաբաթուն լուացք չեն կատարեր թէ՝ եթէ զաւակ ծնանին՝ մազերն ար-տասովոր սպիտակ (աղճա կ՚ըսեն Զէյթունցիք) կը լինի։

Ոմանք հում մսէ քեօֆթէ չեն ուտեր թէ՝ կ՚ար-գիլուին յարութեան փողոյ ձայնն լսելէ։

Կանայք ծննդաբերութեան մօտ մեղր չեն ուտեր թէ մանուկն որ ծնանելոց է՝ թոթովախօս կը լինի։

Դայեակն զմանուկն եկեղեցի տարած ատեն՝ ջուրն տանող տղուն կը պատուիրեն թէ՝ ետիդ մի՛ նայիր, մանկան աչքերն շիլ կը լինի։

Գորտին քար չեն նետեր թէ՝ կոծիծ կը հանեն։

Կոծիծ ունեցողն «կոծիծ աղբիւր» (ի Զէյթուն համանուն աղբիւր մը կայ) կ՚երթայ եւ ոտանց ե-տին նայելու կը լուայ զայն, որ անցնի, եթէ նա-յի՝ չ՚անցնիր կ՚ըսեն։

Ուրբաթ երեկոյ չեն մաներ թէ՝ մեղք ունի։

Եթէ տղու մը երես կեղոտի՝ հովիւ մը բերել տալով հրահան զարնել կուտան, որ առողջանայ։

Կատու սպանողն ծկոյթոմն եօթն եկեղեցի պարտի շինել, եթէ չշինէ՝ դժոխք կ'երթայ կ'ըսեն։

Եթէ աչին խաղալը՝ բաղդի յաջողութեան նշան է կ'ըսեն։

Աչաց խաղացքն գէշ կը համարին։

Կին մը եթէ ամուլ լինի՝ օձին բերնէն առնուած կենդանի մը ձեռք անցնելով կը ջորցնեն եւ ամլոյն գլխոյ լաթերուն մէջ պահել կուտան, որ ծնանի։

Սուրբ Փրկչի վանքն ուխտի գացած ատեն՝ ի ճանապարհայն բերաններին քար մը կը դնեն եւ ուխտաւորք ոմանք քուրձ զգենլով մինչեւ վանուց քառորդ մնացած տեղն հետիոտս, իսկ անկէ անդին ծնգամբ կը քալեն եղեր։

Նոր կիւրակէին եօթն կաթիլ կ'անձրեւէ եղեր, եւ որու վրայ որ կաթի՝ նա արդար է կ'ըսեն։

Գարնան սկիզբն եթէ Զէյթունի մօտ արագիլ (դուն ուրեք կը տեսնուի) տեսնեն՝ առատութեան նշան կը համարին։

Մէկուն զաւակն մեռնի ու երկրորդ մ'ունենայ՝ մօրն անունն կը դնեն եթէ աղջիկ է, եթէ մանչ՝ հօրն, երբեմն ալ Մնացական, եթէ մանչ է։

Եթէ մէկուն լաւ ջորին սատակի՝ նորա գանգն դրան առջեւ կը թաղեն կամ տանը մէջ սիւնէ մը կը կախեն յանմոռացութիւն։

Եթէ շարունակաբար մի քանի աղջիկ զաւակ ունենան առանց մանչ ունենալու՝ վերջնոյն անունն Եթեր (եթեր, տաճկերէն եղ վէրիր, բաւական է, նըշանակութեամբ) կը դնեն։

Մեռել լուալու ջուրն տաքցնելու համար պէտք եղած կրակն՝ տնէն դուրս բաց տեղ մը կը վառեն,

զոր նոր կայծով կը բռնկցնեն առանց քուշի պատրաստ կրակէն առնելու եւ կասկարան հակառակ դրից մէջ կը դնեն. Ջուրն տաքցնելէ յետոյ՝ վառեալ փայտից մնացորդքն կը նետեն, զորս ո՛չ ոք կը համարձակի առնուլ, եթէ առնու՝ իւր ընտանեաց մէջ եւս մեռել կը պատահի կ'ըսեն։

Տղայք սատակեալ չորքոտանեաց վէգն չեն առնուր խաղալ թէ՝ իրենց եւս նոյն տեսակի կենդանիքն կը սատակին։

Նուռն գտնուած տեղն եթէ նորածին ուլը մայէ՝ նուռն կը փտի կ'ըսեն։

Ի ձմերան խիստ ցուրտ եղած ատեն եթէ օդն պարզի ու պայծառանայ՝ գայլք արիւն կը միզեն կ'ըսեն։

Ներքանի խտղալն ճանապարհորդութեան նշան կը համարին։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆՔ ԿԱՄ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ

Ասքոծ(*) միկլին հազոր(**) տոյ.
Ասքոծ տոյ մոււրոզիտ (մոււրաs).

(*) Ոմանք Ասքոծ և ոմանք Ասպոծ կ'արտասանեն, որք նշանակեն Աստուած :

(**) Հազարէն յետոյ փոխանակ հազար հարիւր, հազար երկու հարիւր և այլն ըսելու՝ ընդհանրապէս տասնը միկ հարըր (տասն և մէկ հարիւր) տասվիրկու հարըր (տասն երկու հարիւր) տասվիրեք հարըր (տասն երեք հարիւր) կ'ըսեն :

Աստոծ աճի չի ցըցընի.
Աստոծ վերըցընէ սըտիկիդ.
Աստոծ իւտքիտ քորը չի դըպցընի.
Աստոծ խիլք իմաստութըն տոյ.
Առաւտովոն հրիշտոկը խըչէտ (քովէդ) չի խոռ-վոնոյ.
Աստոծ խտէ ճաշոկէտ մահrում չի հանը.
Աստոծ տխսոծ աւուրիտ խտ չի թուղու.
Աստոծ տէրիտ (տէրդ, պաշտպանդ) կոռնոկիտ պակոս չենէ.
Աստոծ տըվուղնուրուննէ (տուողներէն – ողոր-մած) էնէ.
Աստոծ միկէլիկիտ սող թուղու.
Աստոծ դատոստոնիդ քողձըր էնէ.
Աստոծ արքայութոնընէ չի զըրկը.
Աստոծ sամըrըն պարաfոթ տոյ. (հովուի հանդի-պած առեն կ'ըսեն, Աստուած այծից երակաց զօրութիւն եւ կաթանց առատութիւն տայ–).
Աստոծ լիկէան kօմիւr տոյ.
Աստոծ ձիուոց ուստոց չըձգէ.
Աստոծ ուրոխցընէ գըսքիզ,
Աստոծ մնացակոն էնէ.
Աստոծ միկ բարձը վիրոյ ծիրացընը.
Աստոծ խայիլու (խայըrըլը) էնէ.
Աստոծ hամrաբըտ (hամrkբ) հասցընը.
Աստոծ իրկու ղոբ (զաբ) ղըամkաբիտ (զըամkբ) տոյ.
Աստոծ միւխենեբին մkօնբkն (մուհանեkբk միւհ-բան) չենէ.
Աստոծ բոնիտ ու գիւրծիտ յաջուղէ.

Աստոծ կէանք ու կարողըթըն տայ.
Աստոծ միտք չի կինէօղ տէրտէ խըլքանէ.
Աստոծ փրկէ փուրձանքէ.
Աստոծ եմակէկիտ արատոյ (եմեկիմի արայա, պօշա) չի տայ.
Աստոծ ձիւքէտ պակաս չընէ.
Աստոծ հիտոծ բիրնէ, չիւր նէֆէսէ աղոտէ.
Աստծու մըտքը կինոս.
Աստոծ հիգոյ քու ղայղուն.
Աստոծ չիտոյ թորկիտ (չ'լքէ).
Աստուծու ուղուրմութընը հասնը քիզ.
Աստոծ չոր էջոց (աչաց) խըլքանէ (խէլքս իյլէ-սին).
Աստոծ բըժըշկութըն, թըթըվութըն տայ.
Արքայութոն բեժին նըս.
Աստոծ տայ վորձքիդ.
Աստոծ հիտոլիտ կինոյ.
Աստոծ սաղլեխ (սաղլըգ) բիրնէ հոմ տայ.
Ա՛հ ու վոխ չի քեշիս.
Աստոծ լըսէ քիզ, դոն էա ինծէ լըսիցիր.
Աստոծ առողջութըն տայ.
Աստոծ եօխսուլութըն (եօզսուզլըգ) չի տայ.
Աշխարհը ուխնէք խըլքանէ գքիզ.
Աշխարհը էաղէօթք հասնը քիզ.
Աստոծ եյլիֆ, խաղաղութըն տայ.
Աստոծ իտէ էօրիտ բարը բիրէ.
Աստոծ ուճախըտ պաղըշլամըշ էնէ.
Աստոծ եարտըմ էնէ.
Աստոծ չի փալախէ.
Աստոծ լիրիս չի դառցնէ.

Ասբոծ կkանն kօղիւմ չի ցըցընը .
Ասբոծ հեյէ խաթըrիտ .
Ասբոծ սատանի շէrէ փրկէ ու ազատէ .
Ասբոծ սուտ խուսէօղ՝ իրով իւլէօղ մորդէ խըղլաւէ .
Ասբոծ անկրծօկէ փուրձոնքէ ազատէ .
Ասբոծ միղոց տէր չենէ .
Ասբոծ բարիկում tուշմնն խըղլաւէ .
Ասբոծ ճամբոնքիդ ղուլոյ բիրէ .
Ասբոծ sահn պkթիrէն խըղլաւէ .
Ասբոծ չարը խափոնէ՝ բարըն կատորէ .
Ասբոծ սիւ իրիս չի հոնէ .
Ասբոծ հուրէ ու սուրէ խըղլաւէ .
Ասբոծ մեղոցիտ թուղութըն, հուգոտ արքայութըն տոյ .
Ասբոծ շkrղուվը (շէr աթան, միւզkվիr) ձիուոց, խըղլաւէ .
Ասբոծ հուգոտ էչվէն բանոյ .
Ասբոծ մինծիրը (մեծ) պակոս չենէ .
Ասբոծ հարըստնուն kօղսուզըխը չիտոյ .
Ասբոծ գեղացուց (գեղացւոց, այսինքն Ջէյթունի) խեւիրը պակոս չենէ .
Ասբոծ տոնիդ խէrն ու պkrkfkան (պkrkfkp) չի փոխցընը .
Ասբոծ բարը յիշատոկ պեհէ .
Ասբոծ իր sիվոնը չամըչացընը .
Ասբոծ չոր նազnrէ խըղլաւը .
Ասբոծ սրտըդ կակուղութըն տոյ .
Ասբոծ վորցովոտ բարը հրիշտոկը պակոս չենէ .
Ասբոծ իւrիւսխkաթիտ (rուխսաթ) կոտրուկ էնէ .
Ասբոծ էչոցիտ լըս տոյ .

Ասբոծ բէրնէ հոմ տոյ.

Ասբոծ մարդոն բարիկոմը պակաս չենէ.

Ասբոծ մորդը մարագը տէր չենէ.

Ասբոծ իրկու հատը իրիս չի ցըցընը (հասարակօրէն նայր եւ կնոջ կ՚ուղղուի եւ կը նշանակէ այրիանալով միւսանգամ չ՚ամուսնանալ).

Ասբոծ իշկոնիդ (իշուդ՝) ուտկունքը քորը չի դըպցընը.

Ասբոծ իշուկդ պակաս չենէ.

Ասբոծ վանոց (վանք) հոց չի կըրցընէ, (կը նշանակէ չ՚յիմարանալ).

Ասբոծ մարդոն տոնը մասունը պակաս չենէ.

Ասբոծ սուֆրիտ (սուֆրա) փոշոնքը պակաս չենէ.

Ասըծէ առնուս կիւնճիւֆիտ.

Ասբոծ տուշմանըտ էշվէն կուրցընէ.

Ասբոծ սէր միութըն տոյ.

Ասբոծ խայլու (խայըրլը) դուռ մը բանոյ.

Ասըծու բարկութընը վէրէատ չի գոյ.

Ասբոծ մորդը իրխանց չը ձգէ.

Ասբոծ մարդուն ուժ ու լըս տոյ.

Ասբոծ էալ ըվըլէ հարստութընիտ.

Ասըծու մեղք իթմըս (Աստուծոյ գթոյն արժանանաս).

Ասբոծ հիգոյ գքիզ.

Ասբոծ իրիս չի դառցընը.

Ասբոծ չի խըմըշը.

Արիւլիտ չի մերի.

Ասբոծ տողուցիտ տեղէաքը ցըցընէ.

Ասուծու ձէառքը վորցովոտ պակաս չինը.

Ասբոծ գըգքիզ մարդութոն չի հանը.

Աստուծ ղուրպաթ տեղ քօլիւմ չի տայ.
Աստուծ կլիս ու կատոր չի թուղու.
Աստուծ խուրհուրդիտ կատորէ.
Աստուծ հասնը քիզ.
Աստուծ էրածըդ դէմը տայ.
Բարը ընկիւրիւչ օռուս (ռուս) իգոս.
Բարը հրիշտոկնըն հասնըն քիզ.
Գիւրծիտ զքիզ ազոտէ.
Գիչիր ցիրիկ Քիւրիւստիւս պկֆճի նը քիզ.
Դուվընոտ մուրացկոնը պակոս չինը.
Եօրըր իրթոս նը՝ Աստուծ հիտիտ կինոյ.
Եմվորըմ (կավրում) բոնտ օռուս իգոյ.
Եա՛վորըմ Աստուծ ննդէավիւրէ, թինավիւրէ խըչյաւէ.
Եա՛վորըմ հիւղ ճանկիս՝ իսկէ դառնոյ.
Էսս հին՝ հազոր նիւր.
Էխկատ (եազա) իրկուք նը (հարստութեան կըրկ-նապատկութիւն կը նշանակէ).
Էչոցիս լըս Քիւրիւստիւս պէհէ տըղիկիտ.
Էճիս ու դեճիս.
Էչէօկ ձէառքիդ՝ սուղախըտ (սօղ) ու սուղախիտէա՝ էչէօկիտ մկօհսկաճ չինը.
Ըրկընոցը (երկնից) դռնիրը բացվըն քիզ.
Թիւիկիտ (թեւդ) կենեչէ՛.
Իմ պակսուցօծը Աստուծ ըլըցընէ (աղքատն ողոր-մութիւն առած ատեն կ'ըսէ).
Իրիւսխկաթիտ կոտրուկ էնէ.
Իոքիտ բարը բիրէ Աստուծ.
Իրիսիտ իր տիվոնը ճիրմոկ հանը.
Իչկոնիտ կոճղօկը քորը չի դպցընը.
Լեզուէդ սաղլէխ (սաղլըղ).

Լըս ճռոյ քու պապուն հիգէն.

Խայլու (խալըրղը) նը հարկիրիտ.

Խունկ ու միմ ճռոյ քու պապուն ու քու մէօրք հիգիկը.

Խըռըմխուրէտ (հեռաւորդ) պեհէ Ասքոծ.

Կըտռըճութոնիտ խերը ուտիս.

Կիւղէ կիւղէ ուտիս.

Կենէաչն արիւիտ.

Հէավկիրիս ու ծիրանոս.

Հազոր տարը ապրըս.

Հազոր իրանը (երանի) հուգոտ.

Հազոր իրնէկ հիգէտ.

Հինը նիրին խառնիս.

Հայր Աբրահամոյ պերեքեանը տոնիտ կինոյ.

Հուգէօվ սրբէօվ միրթարվըս.

Ջէանիտ Ասըծու անկէճը հասնը.

Ջէառիտ էլիրէն քըձէն չի կըտրը.

Ղայղուլտուզ էնէ զքիզ Ասքոծ.

Միկ բարձը վիրոյ վեղէք.

Մեղրը միջ կինոս.

Մարդութոն սորոյ (սըրա) անցնըս.

Մեղոցիտ թողութըն՝ հուգուտ արքավութըն.

Մուխեներին դոռը չի տանը զքիզ Ասքոծ.

Շանքրը միջ կինոս.

Շէն ու պայծառ նըս.

Ուխտիդ ղապուղ նը.

Ուղունկիտ (եղունգ) իրկընցընէ Տէրը (յաջողութիւն կը նշանակէ).

Ուճոխ պուճոխ նըս (կը նշանակէ բազմացումն սերընդեան).

Զոր մորդէ խըղլաւէ.
Ջիրիկօնիտ (Չորի) խովէն քորը չի դպցընը Աստոծ.
Ռափայէլ հրիշտոկը հասնը քիզ.
Սուրբ պատարագիրը հասնըն քիզ.
Սուրբ պատարոգը բարըխէօս կինոյ.
Սուրբ ինափրկացկոց (ընդ երեկոյեան) հրիշտոկը հասնը քիզ.
Սուրբ ճեշուց ամենակալնըն հասնըն քիզ.
Սուրբ կիսաւոր հրիշտակնըն հասնըն քիզ.
Սուրբ Սարգէս բարըխէօս կինոյ.
Սուլոխ (սօլագ) էչվէտ էչէօկէտ զապոն (զայըփ) չինը.
Տէրը պէհէ տէրտէրը փըսակէ.
Տեղէմս, չը բանըս ու ապրըս.
Տընվընուտ մուսափիրը պակոս չենէ Աստոծ.
Տուշկի (տէօշէկ) վիրոյ ապրըս (պաշտօնի բարձ-րանալու նշանակութիւն ունի).
Փարթոմ փեշոյ պիտը նը իմ տեղէան.
Փուրիտ հացէ լըցուը.
Քիւրիւստիւս պեհէ գքիզ.
Քիւրիւստիւս պեհէ միկ հատըկիտ.
Քիւրիւստիւս օգնական պահապոն նը քիզ.
Քէօբիւ էօր չի տիսնուս.
Քէսիտ պէրէֆէն.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՆԷԾՔ

Աղ ու հացիս էշվէտ բունէ, աղ ու հաց հէչ չի կէրոր.
Ասըծէ առնուս պատիժիտ.
Ասըծէ կեծոկ թափը գագոթիտ.
Ասըծէ գոտնոս.
Ասըծէ կորոկ թափը տունտ ու տեղիտ.
Ասբոծ իգոյ հախէտ չի՞րք կուզիս.
Ասբոծ գքու տոնոկը աւրէ.
Ասրոծ ղայիղ չի նը, չի՞րք ասիմ.
Ասբոծ չի թուղու քիզ.
Ասբոծ եօխ էնէ գընտ քիզ էվլոտը.
Ասբոծ պէղէաղ տոյ.
Աշխարհը անիծք օղմուշ չէնէ գըզքիզ.
Առածըտ խերը չուտիս.
Անդըհ (անդիի աշխարհը) գոտնոս.
Անտէր ու պորթումպող (պէյթ-իւլ-մալ) մոնոս.
Անտէր մոնոս քու տիւրիւջը գոլխուն.
Անունիտ կըշնըվը, անուն չունցնոս.
Աստուծու տէֆթէրէն քիրվըս.
Ասբոծ գքու անկը տունը աւրէ.
Առոծ ըռզակէտ խերը չուտիս (չորքոտանույ, այգւոյ, տան եւ այլն համար).
Անկըճէտ չէպիէօվը թիփ չիս էնի.
Ասբոծ հոխիս հոխ էնէ.
Առոծ ըռզակէտ խեր չի տեսնուս.

Անախուրիւչ օւզոկ .
Աւընձ Ասբոծ բոն իգոյ գազոթիտ .
Անկըրծըկէ կըսկըծէ բոն իգոյ գազոթիտ .
Ացնիլոյ միրեղիլոյ , անցնըս ու միրեղըս .
Անպոպ ու անմէար մընոս .
Աւըծէ խըշիմ իգոյ գազոթիտ .
Ասբոծ իգոյ զաղըմ հախէտ .
Ասբոծ խանծէ հիգէտ ,
Ասբոծ կըսբէ հիգէտ .
Արիւէն հիտը ըլըվըս .
Աւընց Ասբոծ skurs իգոյ գազոթիտ .
Ագուովը կողոյ գազոթիտ .
Ագուովը կըցէ հիգէտ .
Ագուով կիմի կո կողոս սիվ խէանծիւղ .
Ասբոծ իգոյ իւժէօվ հախէտ , քու հիտը մորդ գո-լոխ չի կանը իլլէ .
Անյիչատոկ մեռնել նըս .
Ասբոծ էնէ ձիզ՝ չի՞րք կուզիք միզ .
Ասբոծ ոչինչ էնէ .
Բանըս բանըս , կիրակոծ մախըրը թապըլոըս .
Բոնտ ու գիւրծիտ onnus չի գոյ .
Բանըս բանըս օղմուշ չինըս .
Բոնտ ու գիւրծիտ ղավըշմըշ չի նը .
Բարէօվ չի կինոս .
Բարէօվ չիրթոս ու բարէօվ չի գոս (առ ճանա-պարհորդն) .
Բարէօվ չունցնոս զինտէատ ունցնող , համարիմ թը ինչ չունըս .
Բարէօվ չի վասլիս ինտէատ վասոտոկ , գոլոխիտ դիպնոյ .

Բարէօվ չառնուս .

Բարէօվ չուտիս .

Բարձը վիրոյ ուտիս առոծիտ (ստացեալս անիրաւութեամբ) .

Բիրնէ հոմ չունցնոս .

Բիրոնըդ խափանը .

Բիրոնըդ բըպըռուը .

Բոնձրը քորէ ի վէար ընկնըս .

Գոլխոտ պկէղէան պակոս չինը .

Գոլոխիտ չի կանըս գոտնոյ .

Գոլոխիտ այեխ (այըգ) չինը .

Գուղը (գող) քոր դիպնոյ չենկեատ (առ չաղակրատս) .

Գիտենը մոտնուս .

Գոլոխիտ ուտիս .

Գիտենը մոտնոյ պkos ու պkoսիտ (պօյըն պօսըն) .

Գիտենը դընիմ կուվսեատ (կամ գըգքիզ) .

Գիտենը դընիմ դէմքիտ .

Գիտենը հըրիմ եախուշուխիտ .

Գիտնէն խուռուն իրթոս .

Գաքրէլ հրիշտոկ հիգէտ առնու .

Գոլոխիտ բարձէն ճէչ չի կալուը .

Գիտենը մտնէաք ու կուրծանըք .

Գիտենը ցըցիմ .

Գիտենը մըտնիլոյ .

Գիտնէն խուռուն հըրիմ գըգքիզ .

Գիտնէն յատոկը մոտնոս .

Դու դու մուրոս՝ հոց չի կանըս գոտնոյ .

Դատաստանըն պարտըկոն նըս .

Դատաստանըն սիւ իրիս իրթոս .

Դոն գքու Ասբոծը.
Դոն գքու եղէօն (իւղոմն) տապկըվըս.
Դոն գքու դոլոխը ուտիս.
Դոն գքու ճիկեարը ուտիս.
Դոն հէչ չունցնոս.
Դոն գքու դաստոստոնը.
Դոն քու կաթըն հէօֆիւմը (հէօֆմիւ).
Դոն գքու սրտէն կտրէ շարիյօղլիտ.
Դոժոխոց բեժին նըս.
Դոն գքու մըսը ընկնըս.
Դոռնոյ ճիկեարիտ.
Եէրէատ դնիլոյ էլեր չունցնոս.
Եախուշուխիտ գիտենը մստնոյ.
Զըխըմ ու զէհիր ուտիս.
Զիֆտ նը ուտոծիտ.
Զըխըմ կէ՛ր չո կուտիս նը.
Զընտ քիզ իւժէօվ իգոյ հախէտ
Էրոծ էյլիֆիս էչվէտ բըռնէ.
Էչվէտ փեռւոը ճմքը.
Էվլատը իրիս չի տիսնուս.
Էուճիճէ իրթոս պէղէֆեար (պիղէֆիմ).
Էչոցիտ լըսը խաւարը.
Էօր ու արիւ չի տիսնուս.
Էրոծէտ գոտնոս, էրածէտ վախէ՛.
Էրինիտ ճոնկ ճոնկ խումիմ.
Էօր չի կանըս տիսնու, տիսոծ էօրըտ էմ՛տ նը.
Էրինը պըլըվըս.
Էրոծ էմոկիտ (էմէկ) հէչէա նը (ոչնչանալ).
Էչվէտ պէօզ ընկնը.
Էատ խուսոծիտ Ասըծու ծոնտըը իգոյ.

Էշվետը տապըճըս նիրքիւը.
Էօձը լսեթէ թիւիտ.
Էրի կընըկ ու անտողոյ տըստըս (այրիանալ).
Էրկընըկ (եւ էրի կընըկ նշանակեն այրի) մոնոս.
Էշվէտ իլլէ, էշվէտ միգ կոյ (աչքդ մեզի տնկեր ես).
Էշվէտ կուրնոյ.
Էշվէտ չըրթընէ (աչքերուդ մէջ չոր թան լինի — ճպռի).
Էռցըթը խողպ նըս.
Էռցըթը (եռ-ծիւթ) քոռոս.
Էագիւղգիտ (այգուց ննջեցելոյ) ուտիմ.
Էսէօր կինոս, վողը չի կինոս.
Էսէօր չիւր վողը չի հասնըս.
Էօղիումskաճ պkթnr skurs իգոյ գագոթիտ.
Էատ քորէն իտ չո մոնոս.
Էռցըթը ժառանգիս.
Ըռզակէտ խերը չուտիս.
Ըռզակէ իրիս չո տիսնուս.
Թու լը մուրն ի վէրէատ.
Թիւիտ չուպոճ նը.
Ինտ իւր իրթոս բոնտ onnus չի գոյ.
Իրխսիտ սիւ նը.
Ինք միր տոնը աւրից՝ Աստոծ էա իրինց աւրէ.
Իրոծ էյլիֆիս էշվէտ կուրցնէ.
Իրիք հերիր սեանըվութը հայրապիտնոն անիծքը վիրէատ (կամ վորցուճոտ) նը.
Իշալլահ, իս իմ Աստոծը գիտիմ նը՝ քիզ չո թուղու.
Ինտիւր իրթոս բոնիտ չէագ իգոյ.
Իմ օհը չո թուղու քիզ.
Իրթոս ու չո կանըս իգոյ, ճուռիտ կըտռը.

Իմ նեղն ու ցովը փիւրիտ լըցուը.
Իւժէօվ ղըհիտ գիտենը իգոյ.
Իւժէօվ քոր ընկնը գագոթիտ.
Իրկուշաբթը առաւտոն գիտենը մոտնոս.
Իրկու էշվէտ կուրնոյ.
Իսկի ճանկիս հիւղ դառնոյ.
Ինոց ցաւը հանտըպըս.
Իրիք ուրըկ՝ (օր) միկ սահաթըկ նըս.
Իտէ էօրը սիւ իրիս իրթոս.
Իրկու էշկունքիդ միկտեղ կուրնոյ.
Լիզոտ կապուը, չո կանըս խուսը.
Լիզոտ կըտոռը, չո՞ց զէնտ քիզ մինծէն դէմը կո խեղուվըս.
Լաթիրիտ չո կանըս մեչի, կողպուրտ նը (կողոպուտ մինի).
Լեշփէատ իլլիս.
Խենեատ (խանե) խարապը.
Խաքըրիտ կըշնըվը, խաքըր չունցնոս.
Խումոծ ջորիտ քթէտ իգոյ.
Խիւց ու խըլլէկ (վէրք) հանիս իրխախտ.
Խըլլէկ հանիս նուռուսուզ իրխախտ.
Խըլլէկ հանիս էաշխունիւրք իրխախտ.
Խորքչոխ նըս.
Խըլպալիկ (վէրք) հանիս իրխախտ.
Խատասիրէտ խերը չուտիս.
Ծունկիտ փիւրէտ փակչը.
Ծընկէկ նըս, տեղոցիտ չո կանըս էռվերտոյ.
Կայէնին եէօթը պատիժը վիրէատ նը.
Կայէնին ու Ուդին (Ցուդայ) պատիժնին առնուս.
Կուրծանըս տնէօք.

Կուվsիտ խէrը չուտիս.

Կուրծքիդ սեապիւնիմ (կուրծքդ աճառեմ՝ կը նշանակէ մեռելդ լուամ).

Կորոկ թափը գագոթիտ.

Կիր (կոյր) ու fուքուում տըստըս.

Կիս ու կատոր մոնոս.

Կի՛ր, կի՛ր, կիր մուկնէս գըզքիզ ուտէ.

Կիր ու կուզ նըս.

Կըտրըճ մեռիլ.

Կըտռըճ փիւր նըս (կտրիճութեանդ առեն, յերիտասարդութեան փորդ ուռենայ).

Կոթիս հաrում նը քիզ (մայրն իւր որդւոյն).

Կըսքոծ հիգէ նըս.

Կու խնդրիմ Աստծէ ուր գիշիրիս պառկիս նը՝ չիւր sանկնամազը չո կանըս իլլի.

Կենէաչ տիրիւէ հաrսոք իրթոս.

Կենէաչ տիրեւ չուեցնոս.

Կըտռըճ մեռիլ լէար օճ (բարակ օճ կամ իժ) կոթն ու էրինը կո մակըրդիս (մակարդել).

Կըսքէ զհիգէտ Ասքոծ, Անթըփոյ (Այնթապ) կիւսէօղ, անատին խուսէօղ.

Կո խնդրիմ Տիւրիւջմէ ուր՝ քառսոն էօրը վիրէատ հաւաղոյ (հէվայէ) նը.

Կըսքէ խանծէ fէլլէատ.

Հոցը ձիավիր՝ դոն kայօն (էաէայ), վազիս վազիս՝ իտիւը չո կանըս հասնը.

Հոց իվրի հացը չո կանըս դնի.

Հոց չո կանըս գոտնոյ եավղըմ, հոց չո՛ հաւնըս.

Հուգոտ խէrը չուտիս.

Հօր եւ որդւոյ անիծոծ նըս.

Հուր ու սուր թափը գագոթիտ.
Հարում նը ուտոծ հոցիտ.
Համբիծիտ ուտիմ.
Հունտ ու մազմուզոկիտ չիրնոյ.
Հրիշտակապիտ հիգէտ առնու (կամ խըշտէ).
Հիգէտ կըշնըվը.
Հունտիգ չիրնոյ.
Հիգէտ ու մարմինքիտ կապվը.
Հիգէ չո կանըս տոյ (առ հայհոյիչն հոգւոյ).
Հարում նը կիրոծ հոցիտ.
Հարում զատոյ սիւ խէանծիւղ.
Ջէանտու փիւրիտ քեշուը.
Ղուրպոն նըս ու ղէտէան առնուս.
Ղէքէան (զազա) գոլխոտ չո կալվը.
Ղուրպոն նըս ուտոծ հացըտ.
Ղարաղբըտ գիտենը մոտնոյ.
Ղոռոն (ղըռան, գըռան-ջարդ) մոտնոյ մըջվըտ.
Ծակոտիտ մեռոծ տխնում.
Ծուռիտ կըտռը.
Ճիկէարիտ ուտիմ.
Ճիկէարիտ խաշիմ.
Ճիկէարիտ շոնը ուտէ.
Ճիկէարիտ աղընծիմ.
Ծուռիտ կըտռը, չո կանըս իգոյ.
Մուրազըտ չո հասնըս.
Մարդոյ իրիս չո կանըս հեյի.
Մուրէօղ մուրացկոն նըս.
Մուրն ի վրէատ մոր ջորն ի վրէատ.
Մուրուքիտ էրինը պըըըվը.
Մուրուքիտ թափը.

Միմ թափը անկէճիտ.

Մուրն ի վրէադ, թորչոծ հաւուկ (առ վատս, տկարս).

Մուրն իվրի (ի վերայ) հաչոտ (հաչ) գիտիս թը եէօթը օգսուզը միկ մաղարոյ կոյ.

Մըսխտ ուտիմ, միրթիտ հագնըմ.

Մաթչո լը́ր (հիւծիլ) սէատկէ.

Միւղլիտ կըչնըվը.

Միր sավըն (sավա) Ասբոծ թուղ էնէ, մինք sավը չունընք.

Մինծ բոն իգոյ գագոթիտ.

Մինծ քունը քնանոս.

Մեռիլէտ ջորը չուղցունիմ.

Մեռիլէտ անպատռնք մոնոյ.

Մուրն ու մոր ջորը պատէ զհիգէտ.

Մըսխտ խեվրիմ, ուտիմ.

Մինծ քորէ ի վէար ընկնըս.

Մինծ քոր ընկնը գագոթիտ.

Մեռիլէտ հոցը ուտիս.

Նա՛քը չիւր վողը չիլլիս.

Նա՛քը չո հանգչը քու մեռիլը.

Նա՛քը վասստոկ չո կանըս ունցնոյ.

Նա՛քը հէշ չո խալըսըս.

Նա՛քը պեղեfիr, չիրքըր ասիմ զինտէնիկ նը.

Ճarիյօpիտ դոլոխըտ փըլչը.

Ճarիյօpէտ կըչնըվըս.

Ճոնը հողը (հաչ) ու քու հողը միկ նը.

Ճիւղ չիւղ պառկըս՝ պօղ պօղ իլլըս.

Ուճոխառու պուճոխիտ անցնը.

Ուճոխիտ միւrs նը.

Ուճոխին fkor նը.
Ուճոխին պայղուշ խուսը.
Ուճոխին պարմըշ նը.
Ուճոխ չը կապիս.
Ուճոխին կիր չոր լըցուը.
Ուճոխին kjrnG լըցուը (եթէ ծառի մ'արմատն չիճ (այrաG) լեցնես՝ սակաւ ինչ յետոյ կը չոր-
նայ կ'ըսեն).
Ուճոխ չունցնոս.
Ուճոխին գիր մուկ բիլլէ.
Ո՛ւյ, թիւիտ կըտոը, չի կանըս կըպցընի.
Ուշթուփիլո՛յ.
Ուշթըփըս ու թընաթըփըս.
Ուտիս ուտիս՝ փիւրիտ չի լըցուը.
Ուտոծ հոցիտ հարում նը քիզ.
Ուտոծ հոցիտ, չիս էնի աէմոկիլոյ.
Ուտիս ուտիս՝ ուտոծիտուէ գըգքիզ ուտի -
Ունցոծիտ բարձը վիրոյ ուտիս.
Ջաբղամըշ լը՛ր, լեղդ թուղ պատոը.
Ջունցնոս պkղkfkár.
Ջիւր գէալիւցը Քիւրփուսիւս իրխոխ սիւ նը.
Ջի հասնըս ու չի պըտղըս ճմքը.
Ջիւր տոնը չը հասնըս.
Ջը փըրթըս էատ ցաւուն.
Ջիւրս հոգոյ բէճ իլլիս.
Ջիւր sաճկճամազը չի հասնըս.
Ջը կանըս պառկէ.
Պարմըշ նըս.
Պkղkfkr, տոնիտ հոց չի գըտուը.
Պույըտ (պօյ) խkrը չուտիս, աճճոյ (աճճազ)

պkoյխս մընծցըցը .

Գե՛ղեֆիր ղեզkան (զազա) պակոս չինը .

Գեpnr բոն իգոյ գագոթիտ .

Գեpnr skrs իգոյ գագոթիտ .

Գեpnr բոն իգոյ սըյրըխ գագոթիտ .

Գեpnr ղուrպkaք իգոյ գադոթիտ .

Գեpnr փուրծոնք իգոյ գագոթիտ .

Գեpnr խըշըմի հանդըպըս .

Գեpnr խըշըմ իգոյ գագոթիտ .

Գեpnr ու անօրէն փուրծոնք իգոյ գագոթիտ .

Գընտ իրխիտ գիտենը մուտնոյ , խըզուլներէ կարկըտոծ .

Գէլեֆիր մուrազըտ չի կանըս հասնը .

Գայղուշ խս էղի՝ կո կողոս միր վիրչան .

Ջըհանեմըմըն պըտըտը իրթոս .

Ջըհանեմըմըն եանտը (անդլի) պուճոխը իրթոս .

Ջըհանեմոմը գոնո՛ .

Ջահնոյ (ծիհան գետ) ջորը իրթոս .

Ջարդըվիլոք ջարդըվըք՝ ու միկ հոտ չօ մընէաք .

Ջարդըվըք ու փըրթըմ իրխնուտ .

Սաղըղղաճ (սաղըf իլk) չի կինոս .

Սաղըղղան չիրթոս , սաղըղղաճէա չի գոս .

Սուտ խուսօն սատանոյ նըս .

Սիրածէտ գոտնոս .

Սիվ էօր իգոյ գագոթիտ .

Սատանոյ նըս , սատանութոնիտ իզոտ ճիւճkar չունցնոս .

Սիվ վարդապիտնէն (սեւ վարդապետ — սատանայ կը նշանակէ) իտիւէտ հասնըն .

Սիվ կենծիլէ նըս .

Սիվ լաչանծիւղ.
Սիվ կոտով (կտաւ) նըս պեղեfիr.
Սիվ ու խաւոր՝ մունթ ու մոլոր.
Սիվ Ջատըկ (*) իգոյ գագոթիտ.
Սիվ սետենէնին խուսը հիտիտ.
Սիվ ջոր նըս.
Սիվ չոնվուցը տէրտը իգոյ գագոթիտ.
Սիվ skurs իգոյ գագոթիտ.
Վա՛յ նը քիզ.
Վա՛յ քու բոռնոծ բանըն.
Վորձքիտ քէան էատ նը.
Վիրէատ խուչխոշում.
Վիրէատ խողում (տե՛ս ի նկարագրութեան մահուան եւ թաղման).
Տիսոծ էօրիտ էա՛տ նը.
Տոն չի կանըս նը.
Տոնտ ու տեղոցիտ թեթիrկին նըս.
Տնէօք կուրծանըս.
Տունիտ գագոթիտ փըլչէ.
Տողուցիտ խեrը չուտիս.
Տոնտ ու տեղիտ վիrանոյ (վkrանk) նը.
Տուշոկ ընկնըս պեղեfեմr.
Տոն ու տիղ չինըս.
Տըղըտ իրիսը մեռոծ տիսնուս.
Տովոծ կոթիս hurում նը քիզ.
Տըղէ hurunp իրթոս.
Տախտկի վիրոյ իլլիս.

(*) Ջատիկ բառն ամեն տաղաւարաց համար կը գործածեն, ոմանք՝ տաղաւարանուանց հետ միանգամայն զոր օրինակ. Ծննդեան Ջատիկ, Աստուածածնայ Ջատիկ եւայլն. Գերմանիկի Հայք գւս նոյնպէս կըսեն։

Փիւրիտ հացէ չի լըցուը, կոռնոկտէա լաթիրէ.
Փուրձոնքը գոլլոտ ոլակոս չի նը.
Փարչո փարչո լըր, կէօտուրէա կէօտուր.
Փըշիջորը էլեր չունցնոս.
Փուճճուխիտ առնում իտիւիտ խաղոմ (տես ի նկարագրութեան մահուան եւ թաղման).
Փոսկոճ (փըսիկ-կատու) ձենէ հարսոք իրթոս.
Փիս ճազըրը (ճազար) հանդըպըս.
Փիս ճէփէճէ հոլըս.
Քէօր օղասը.
Քթէտ ու փընչէտ իգոյ կլիրոծ հոցիտ ու խուռմոծ ջորիտ.
Քուն չունցնոս.
Քիւրիւստիւս մէատնէօղ Ուղէան նըս.
Քու սըրտը քիզ բէարիխիւս.
Քու սէպէօրը (դայեակ) փիւրը ցաւը.
Քառսոն էօրը վիրէատ չի բիլլէ.
Քուրթուում տըստըս.
Քի (քու) մէարը վիրէատ խոշխոշոյ (խըշխըշալ).
Օղմուշ ու պիթմըշ չինըս.
Օճաճըղը պաթասըճա.
Օզգիտ ու տոկիտ (տակ, արմատ, ցեղ) չիրնոյ.
Օրկոնցը քոր թափը գագոթիտ.
Օսղիտ ճոռոյ (աստղը վազէ, անկանի (*) մեռնիս).

Անիծք տըվէօղ մարդոն կիսին թը՝ բիրնէտ իլլէ ծիւցըտ լըցուը, էղիցի էղիցի՝ վիրէատ էղիցի։

(*) Լուսեղէն երեւոյթն յերկինս, զոր ռամիկք անկումն աստեղ կ՚անուանեն, եւ կը գուշակեն այտի մահ ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԵՐԴՄՈՒՆՔ

Ասըծու (Աստուծոյ) առջիւ սիւէրէս թուղ էրթամ թըը իս գուղցոյ.

Աւտոսնը՝ աւտոյ, չ'աւտոս նը՝ Ջաւտորը գօնոյ (Ջաւտար անուն տեղ մը կայ Ջէյթունի ճանապարհի մօտ, ուր յաճախ ոճիրք տեղի կ'ունենան).

Ան ասուն թ'ան ասուն աւտարէօն (աւետարան) վըռկոյ (անթիւ, անհամար աւետարան վկայ).

Անկրծոկէ փուրձոնքէ sƙurs թուղ գոյ գագոթիս.

Ասըծու խըշըմին ուղrամըշ թուղ նըմ.

Արիւին հիտը թուղ մերիմ.

Ասբոծ վըկոյ.

Բաժոկ վըկոյ.

Բարը աղէօթքիտ վըկոյ.

Դըժըլխոցը միջ թուղ կըտըմ.

Եէօթը դըռնին Ասբըծոծին վըկոյ.

Էկƙar էաս քիզ թուղում նը՝ Ասբոծ էա ինծէ չի թուղու.

Էյլիֆլիտ էչվէս թուղ բըռնէ՝ իս քիզ fƙoբութըն էնիմ նը.

Էկƙar իս տուշմունըս կոռնոկ դառցընիմ նը՝ չիւր կիծիծ (չոր կոծիծ) թուղ նըմ.

Ըրկընոցը (յերկնից) չիւր (մինչեւ) գիտէն աւտարէօն վըկոյ.

Իմ պապուն միռոծ իրիսը թուղ տիսնում եկեար թը քիզ թուղում էատ.

Իրկենք գիտէն ղավըշմըշ նը նը՝ էվէա գքիզ կ՚սպա-նիմ.

Իրկենք գիտէն վոկոյ.

Ինը գոս հրիշտոկ վոկոյ.

Իմ պապուն միռոծ մըսը թուղ ուտիմ թը էատ քիզ թուղում.

Խստասիրիս խերը չուտիմ.

Ծունկիս փիւրիս թուղ փակչը՝ թը իս գուղութըն իրթոմ.

Կորգիտ վոկոյ.

Կըրակըն մըջը թուղ կըտըմ.

Կեծոկ թուղ թափը գագոթիս.

Կայինին (կայէն) աղջիրը (եղջիւր) ճակոտիս թուղ փուսնը.

Կապեալ թուղ իրթոմ.

Կորգիտ բարըխէօս թուղ կինոյ.

Հազըր եկղըն (եղղըն) աւտարքէօն վոկոյ.

Հազոր բեռ աւտարքէօն վոկոյ.

Հազոր բիւրիւն (բիւր) եկղըն աւտարքէօն վոկոյ.

Հուգոս ու արիվոս խերը չուտիմ.

Ծիրմոկ Ասբըծոծին վոկոյ.

Ծակտըտ պանըր վոկոյ.

Ծակտըտ կիւրկիւտ վոկոյ.

Ծակտըտ մէօռիւն վոկոյ.

Միկ պըտըկ ունըմ խերը չուտիմ.

Միկ հիգէ ունըմ խերը չուտիմ.

Մուրազըս թուղ չի հասնըմ.

Նահատոկ վոկոյ.

Պախրէ խէչաչ վոկոյ·
Պապողը (վապաղ) վըզխ թուղ նը.
Սուրբ Սարգէս վոկոյ.
Սուրբ Գէօհիւրգ վոկոյ.
Սուրբ Կարապիտ վոկոյ.
Սուրբ Գըլխադիր վոկոյ.
Սուրբ պատարագնիր վոկոյ.
Սուրբ պատարոգ վոկոյ.
Սուրբ Պարսոմ վոկոյ.
Սուրբ Թիւրիւս վոկոյ.
Սուրբ Մեռկերիոսը խըշտը ճիկէարխ թուղ ցցուը.
Տէրախւրիւջը կորդը հուգոս խասիմ թուղ նը.
Քիւրիւստիւս վոկոյ.
Քեղբերութընը (քու եղբայրութիւն) վոկոյ.
Քու պայութընը վոկոյ.
Քու աղ ու հոցը էչվէս թուղ բռնէ.
Քրիստոնեայ իս նը աւտոյ.
Քու քուրութընը վոկոյ.
Քու մերութընը վոկոյ.
Քու մեղոցը ճուիղոպը թուղ տոմ իս, եկեար էատ բանըն խապոր ունիմ նը.
Քառսոն բեռ աւտարէօն վոկոյ.
Քառսոն մանուկ վոկոյ.
Քառսուն էօրը վիրէաս թուղ բիլէ.
Օտոյ արիւ վոկոյ.
Օսոյ բարը էօրը բարըխէօս թուղ կինոյ թը չ'սպանիմ գքիզ։

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՎՐԷԺԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Եթէ մէկը մարդ մ՚սպանէ՝ ժամանակ անցնելէ յետոյ հաշտարարք առ տէրն սպանելոյն դիմելով ներողութիւն կը խնդրեն եւ կանխաւ հաճութիւնն ստանալէ յետոյ՝ պատուաւոր թաղեցւոց հետ միանալով մարդասպանն նորա տունն կը տանին. սոյն պարագային մէջ ոճրագործն եօթն կանգուն կտաւ կ՚առնու իւր հետ իբր պատանք եւ յորժամ մերձենայ սպանելոյն տան՝ գլուխը կը փաթթէ եւ նորա տիրոջ ոտից փարելով կ՚ըսէ «հա՛սիկ իս՝ հա՛սիկ պատանքիս, չի՞րք կուզիս էրօ» որոյ կը պատասխանէ— «բոն ը՛չ պիտը էնը, չի՞րք էր էատ զահմորթնու քեչիցիր». Նմանօրինակ փոխանակեալ խօսքերէ յետոյ՝ հաշտարարք վերստին կը թախանձեն, որ վերջապէս կը ներէ— «դուն իմ տեղէաս իս, պիտը սպաննըէս նը՝ բոն չիմ էնի էաւ» ըսելով։

Յետոյ՝ գինի կը հրամցնեն եւ սպանիչը իւր հակառակորդին բաժակ մը գինի տալով ձեռքն կը համբուրէ, այսպիսեօք եւ ի հնումն մի քանի հատ փօսթալի (Զէյթունցւոց կօշկի անուն) խռնն եւ առաւելն հազար դահեկանի չափ դրամ տալով՝ խնդիրն կը վերջանայ եղեր. բայց մի քանի տարիէ ի վեր փոխարինութեան կամ տուգանաց դրամն աստիճանաբար առաւելած է։

Եթէ մարդասպանն կամ ոճրագործն քան զիւր հակառակորդն զօրաւոր լինի՝ առանց բան մը վը-

ճարելու յաչս սպանելւոյն ազգականաց համարձակ կը շրջի եղեր։

Ոճրագործ մը մինչ հաշտութեան օրն եւ եթէ չ'գոյանայ իսկ՝ սոյն ազատութիւնն կատարելապէս կը վայելէ այլ թաղի մէջ։

Որ եւ է վէճի առթիւ՝ հակառակորդաց մին ի գիշերային դաղտագողի միւսոյն տունն կը մտնայ եւ նորա ննջած ատեն զոյգ մը գնտակով հրացան մ'արձակելու չափ վառօդ բարձին քով կը դնէ ի տես եւ ընդ փոյթ կը հեռանայ. սա՝ առաւօտուն արթննալով կը տեսնէ ու կ'երկնչի. Նշանակութիւն սորա է « ահա եկայ քովդ եւ ունէի ամէն միջոց զքեզ սպանելու բայց չըրի, դադրէ՛ ուրեմն եւ դու այլ եւս ինձ հակառակելէ »։

Եթէ հակառակորդն քան զառաջինն զօրաւորագոյն լինի՝ իրարու հանդիպած ատեն զինուք կը կռուին։

Նոյնպէս՝ հակառակորդաց մին ի դիշերային եկեղեցւոյ բակէն դագաղն կը գողնայ ու կը տանի թշնամւոյն դուռն ի վեր կը կանգնեցնէ, այս ըսպառնալիք մ'է, որ կը նշանակէ « զքիզ ղեշփետին վիրեան կօ հանիմ »—զքեզ դագաղին վրայ կը հանեմ (կ'սպանեմ)։

Իրարու այգի մտնելով որթերն կը կտրեն յարմատոյ։

Այգեաց մէջ գտնուած տուներն կ'այրեն։

Եզին, ձիին, ջորիին եւ իշուն ագին կամ ականջըն կը կտրեն.

Ժամը 12ին կամ անկէ վերջ եթէ իրարու կնոջ հանդիպին՝ գլխոյն եւ երեսին ծածկոցն կամ ճակտէն ոսկին կը յափշտակեն։

Այգեաց մէջ փռուած չամիչն եթէ թարմ է՝ կը կոխոտեն, իսկ եթէ չոր՝ կը գողանան։

Երեկոյէն սկսեալ ցկէս գիշեր իրարու տուն կը քարկոծեն։

Տանեաց վերայ գտնուած լող քարն՝ բարձր տան մը վրայէն թշնամւոյն տանեաց(*) վերայ կը նետեն, որ առաստաղի ձողերն կը կոտրէ։

Ծխնելոյզքն, որք հողէ կամ փայտէ շինուած են՝ կը փլցունեն։

Եթէ հակառակորդաց մին ջաղացք ունի՝ ջրի ընթացքն կը խափանեն խողովակին մէջ քար ձգելով։

Վրիժառութիւնն ընդհանրապէս սերնդական հանգամանք մ'ունի։

ԳԼՈՒԽ Զ.

ԱՌԱԿՔ

Առուըն (առուին) վիրէան պարտըզ (պարտէզ) տիղ կօ ծախէք.

Առչէ խուսէօղը ըշգիտէ Թը իտէ խուսէօղը չե՛րք պըտը ասէ.

Անուշ չէօռը պէզիրկանըն բիրոնը չօ մեշըըցընի.

Ասըծու սլեհոծը գէալը չէ խըմի.

Առչէ պատուըն պատոռ չէ հասնը.

(*) Տուներն և հետեւաբար տանիքն մինչափ իրարու կից են՝ որ մարդ միոյն վերայ ելլելով՝ կարող է շրջիլ ամբողջ Ջէյթունի տանեաց վերայ:

Անուշ (անոյշ հրամեցիք) առք տէյի՝ թուանէա (թաս) հիտը մի կոլնո.

Ասբոծ էօտիւր հիգիյէ տըվի չո կանը առնու.

Արքայութընը չո տանըն նը՝ դժէօղքը հափ հազըր է.

Ախմոխ (ահմազ) չոնը տապկոծ հաւկըթըն ումըշ կենէ.

Աղքոտ էրիցոն (երիցուն) քէարիւզը չո բռնըվը.

Ամանոթ իշոն էնըռը դավիրը իւլիւճիֆեան կո կըտրը.

Ասբոծ մորդը սուչլու չենէ.

Ասբոծ մորդը թեքիրկիճ չենէ.

Ասբոծ մորդը տիսոծ աւուրը իտ չո թուղու.

Արիւը արիւ է նը՝ ամին տիղ չէ ցեթի.

Աչկիտ (աչըկ, եկմ) կուրոյ խոլխոնճոյ.

Ամին գոտոկ դնէօղը էրիկ մորդ չէ նը, ամին չէաշ կէապէօղնէա կընըկ չէ նը.

Բարը հրիշտոկ հասիր է էօտիւր կիսըն (կ՚ըսեն).

Բոց բիրոնը անըթը չո մոնոյ.

Բիլլիս բիլլիս՝ ջաղորցքը պիտը գոս.

Բարը չէօռը ըռընտ է զէնոտ փերկան.

Գըլտըրըռւիցով տըստըկը գոտով խըփնըկը.

Գուլոխիտ Պերիտ (Պերուք) լիռոնը գուլոխը կո մանը հեչ տումոնը պակոս չէնը.

Գիւղը գիւղէն գուղցով Ասբոծ տիսով զարմացով.

Դրացնոն համոր ջիրէ մը ուզէ ուր՝ Ասբոծ քիզ էշ մը տոյ.

Դոռիտ ղայիմ էրո դրացընիտ գիւղ մենի.

Դրացնոն ասլուրը անուշ կունը.

Եօր (ուր) իրթոս նը՝ ղուրուշը քառասոն փարոյ է.

Զըգ (զույգ) տավոլը (տավուլ — թմբուկ) հարըստըն հարսնըցը կո ծիծուը.

Ձիպիլլիճը պառկիլէօվ՝ թէադէավլիւրէ իրօղ մի՞ տխանու.

Ձաղոռ գագովը (կաքաւ) իրկու խւտէօքնէա կընկնը.

Էռջօն (արջուն) էվէաչքը (երգն) իվրի, տանծըն.

Էրդը քինը չէր նը՝ էօրդրնւցնէա քինը չէր, եանի հօցը քինը չէր նը փրրւրմէա քինը չէր

Էօձը էօձ է նը՝ ջօր խուլմիլնիfkwaն չէ՛ խեթի.

Էշը՝ իշօն քէօվը կապխ նը եա առէօցը կառնու եա փառէօցը.

Էռճիճի ekrkan կօ սաղնոյ՝ իլլեա լիզուէ ekrkan չէ սաղնոյ.

Էօձը պըտիկ իfkwaն սպանիլոյ է.

Էառջը էգօն (այգւոյն) պkfնիյէ դօրոծ նը՝ լացիր է թը չիմ պեհի.

Էգէն սաիր է թը՝ իմ էղբէարը սպանէ՝ իս էրինը կոտոմ.

Էօձը կիսէ թը չուր իս իմ աղէն հեյիմ նը՝ քիզ խեr չիմ էնի.

Էատ հին՝ հազոր նիւր կլախն.

Էրինը էրինէօվ չի՛ն վօլո.

Էռէաչ քիզ ասիղը ցըցէ՝ հապոյէա ընկըրիւջիւտ մախոթ մը ցըցէ.

Էկkar բօ մը (բան մը) միկի մը հիգէ չօտ կուզէ նը՝ կիսին թը հըվընտը (հիւանդի) կօ հարցընիս.

Ըրկըթէ դուռը փետէ դուռոնը մkofiskwaն է.

Ըրվընէօղ fkoյը ցըցընիլ չո՛ւզէ.

Ըչ գիտիս չափախէ՝ կօ խուսըս թուփախէ (թօփագ, skiմիr թօփաղը).

Թըտ կավոռը կոյ.

Թkaf (թkf) քօր նիր (լինէիր) ու գօլոխիս պատռըր.

Թուrfմիճիրուն անոնը իշիլոյ համոր՝ թեռ քեշող կիսին.

Թըղըըկ մը կը բիլլէ Ասըած գիտէ օ՞մ (ո՞ւմ) գըլըխ պիտը դըրուը.

Թէfեrիս քոր մի՛ դնի.

Թեռը հասած տիղը հանկըցէ (հանգոյցէ).

Թո՛ւղ ուր անմիղք միկ մը քործըծէ.

Իտուէն (ոտք) կտրի թը՝ ծոռ պիտը փուանոյ,

Իրկիր քու բիրոնը հոց դընը նը՝ փիւրիտ չէ՛ լըցուը.

Իբր ածիս նը՝ էան sեաւը գագըճէ.

Իրկէնքըն ի վիր քոր կու քարիս՝ գըլըխիտ դէմը կը կոտոս.

Իմ թուրը կը քեշիս՝ իմ վըզը կը կըպցընիս.

Իտուէտ ուղունկնըն կուrոյ մեկնէ.

Իրկոթը չիւղ իfեաճ ծիծիլոյ է.

Իրկու իտուէտ միկ թապըճը միջ կոյ.

Ինտէան չէօռ կոտոս ուր՝ մեռիլնին կը ծիծաղըն.

Իս աղո (աղա) դոն աղո, ջաղորցքն բ՞ւվ թուղ աղոյ (աղալ).

Լռիս նը՝ էածիւլը օռուպ կուտիս.

Լափըստկէ (Նապաստակ) ղավըrմին (զավուrմա) մի-ջը քաքոր (ապականեցիր).

Խապոrը պօլուզ տըղէն օ՛ռ (ա՛ռ).

Խեւն հասի մուrազըն՝ խըլանընէա տըստիր է կեoզ-ղեմիշ կը կենէ.

Խեւը հարսնըքնէ կիցոծ նը՝ ասիր է թը՝ էաս զէնտ միր տոնը ըռընտ է.

Խըլանուն հիտը փուշ կիսուըս ըռընտ է՝ զէնտ խե-ւուն հիտը իսկի.

Խեւ մ՚ու խըլանը մը քաւսոն՝ տարը դերձոն մ՚է

քեշոծ՝ չէ՛ կանցոծ կտրոծ.
Խեւը գիտէ թը աշխորհ խեւ է.
Խըլանը տուշմոնը ըռընտ է զէնտ խեւ բարիկոմը.
Խեւն աստց խէօլթիւղըն (խայթ իsէն) աւտոց.
Ծիր մուկը իրկոթ կո կտրէ.
Կուրդը՝ քաղցածըն մոնտրը կո փրթէ.
Կէչուsը չիրթոծ իfէան. մի՛ սըթըվը (սոթsուիղ).
Կիսին թը՝ դոն էատ բոնը չենիս նը մըկնիրը ղըզըr կիլլին.
Կիսին թը՝ չիրք իլլէ նը կարդացուղէն կիլլէ.
Կիրիկը (կորեակ) ջըրղը տիղը կու ցանին.
Կիսին թը՝ կուչկորը բիպեկ (բոպիկ), ջհալոկը միր-կիկ (մերկ) կունը.
Կոտրոծ հոցը չէ՛ կցուը.
Հիդէս թըզըն կըտըն միջը կոյ.
Հիդէս քըթըս ծէարը կոյ.
Հարըստնոն համոր կիսին թը՝ էատ կիրիկ ունը էօ-տիւր չէօռը կո բռնըվը.
Հոցը հոցպանըն տուր, կիսը ուտէ նը՝ կիանէա պէտք բիրէ:
Հիւանդութէօն համոր կիսին թը՝ ղաճդrէօվ (գաճ-թար իյէ) կո մոտնոյ sիrիմէօվէա կիլլէ.
Հաւկըթըն մըջը մոզ կը փնտռիս.
Հովը (հաւ) հով է նը՝ ջոր խումիլնիfէան դարվիր կո հիյէ.
Հալպոյ (Հալէպ—Բերիա) ճամբոնքը ըղտը իզ կո փնտըռէ.
Ջէառքիդ հը հասոծ տիղը մի՛ իրկէնցընի.
Ջէագըն(*) մէարը ճագիրնի կիշնի.

(*) Ջէագ (ճագ) բառն կը գործածեն ամէն Թռչնոց համար:

Ղայէն (գայյատան) ընկնէօղը չէ՛ մեռնը իլլեա՝ իշու վորձովոն ընկնէօղը կո մեռնը.

Ղասնոխը նեղ պխտը բռնիս ուր՝ սըրըմը կանը հաս-ցընի.

Ղարղալորը (Թաղի մ'անուն ի Զէյթուն) իրկու հով ծիծուըն նը միզ զարոր է.

Մուսաֆիրըն զմուսաֆիրը չէ սիրի, տոնը տէրը իր-կուքնէա չէ սիրի.

Մուսաֆիրին ուզօծը տոնը տիւրիւջը իրկու օյին կունը.

Մինծ միճուն տոկը միճէ չէ՛ փուսնոյ.

Միկ մը հիվոնտ նը նը՝ կիսին թը Ասըծու կոմքը կո կատարը.

Միկ մորդը՝ հազոր մորդ կեժինոյ, հազոր մորդնէա միկ մորդ.

Միկ ձիւքէօվ կո խեթին՝ հօզոր ձիւքէօվ չի՛ն կա-նը հանի.

Մէարնը մանուկն է կիշնի.

Մարդոն չուզօծը գոլոխը կոդոյ.

Մածունը ճիրմոկ ասխ՝ չի՛մ աւտոյ.

Միկի մը բոնը օռոսս իգոյ նը՝ կիսին թը առընց դոմոկ կո խաղոյ.

Մարդուն ուտիլոն իշտոնը ակռին տոկը կո կինոյ.

Միկ մը միրկիկ նը նը՝ կիսին թը հոձնու մըսէն կո խլէ.

Միկ մը միկիմընէ բո մը ուզէ, էնէա քիչ տոյ նը՝ կի-սէ թը մըսէտ փըրցըցըր տըվըր.

Մարդոն էշը իլլէ ըռընտ է՝ զէնտ անոնը.

Մորդ մարդոյ հրիշտոկ կունը, մարդ մարդոյ էա սատանոյ.

Նախըղ մը իրթոծ տեղիտ նախըղմէջա իրթոս.

Նէֆէաս մարդօն կիսին թը՝ քըթըտ կըծիրը կօ կու-տիս.

Նէ՛ կուտին՝ ճէ՛ կը կըրցընին ; կու դընին կու հը-տըցընին (հոտեցնել).

Շօնը (շուն) խառընէն չի՞րք կառնու.

Շօտ խուսուղըն կիսին թը՝ գուղը (գող) քօր դիպ-նոյ չէճկէատ.

Շօնը չօ հարկին նը՝ տէրնէ չին հարկի.

Շօնը իշիցօք՝ գավվօնը (գաւազան) հազըրիցօք.

Ուրօֆը (մանգաղ) իր կիւթը չօ՛ կիվի.

Ուտէօղըն ըշգիտէ, փիրթէօղը գիտէ.

Ուղտը թէրզութըն չօ՛ կանը էնի.

Ուրօֆ կիմի (կիպի) ցայիմ դէպի քիզ մի՛ նը.

Զիքըր (ինչ որ) ցանիս՝ էան կօ քաղիս.

Զօ հաւնօծ քօրիդ էղեղ կօ պատռէ.

Զօ խայցիւնէօղ (գալթ իթմէֆ) մօրդ չէ՛ նը, վար-դօպիտնէ կօ խայցինօյ.

Զօ՛քմըր (օրչափ) բօնձրը լեռնէ նը նը՝ վօրձօվըն ճամբօնք կըլըվը.

Զի՞րք էնէ սիմ (սեւ) ու սէապիւնը, խիվըն ու խօրօտը.

Պախրէն սէատկի նը՝ դանօկը կօ շատնօյ.

Պույէօտ իվլիր մի՛ ցօտկօ.

Պօլուգ տըգըն բօն տըր՝ իտիւը գօնօյ.

Պօսը տըղըն էգէ մ՚է տըվի՝ տեղէան պապօն կիզ մը խէաղ չօ՛ տըվի.

Ջօրը գացըր՝ անջըրդը իկիր.

Ջաղօրցնէ կիշնի՝ չախըլցօխը կօ մնտըռէ.

Սիւը թէզ է (երագի կամ այլ գուշակութեան մէջ

սեաւն արագութեան նշան է).

Սkաճ ճkrskա՝ սkfսkաճ ճkrskա պըուզըն ասոծնէ, խայլղու եւ նը նը՝ բոն չէ.

Վէդէօղ չաճոխը չո՛ ըըցուը.

Վազէօղ ձիոն գոլոխը չի՛ն կըպցընի.

Վազէօղ ձըն ուղըկը կո շատցընէ.

Տkճկիզը (skճիզ) ընկնը էատ՝ ցամոքը կ՚ուլէ.

Տkճկիզը ընկեր է՝ sող կո փնտըռէ.

Տապոկը չամի թը իմ տոկը սիւ է.

Տոն մը հնանոյ նը ծոկը կո շատնոյ.

Տէօկճիւր մը kյrոճ կո բէճը՝ Աստոծ գիտէ օ՞մ քուշ պիտը անցընը (մարէ).

Փուշը մոտոծ տիղոցը կո հանին.

Փիս էշուէն քորը կո հալէ.

Քու իշոն մոնոծ տիղը խոճ (խաճ) մը չի՛նք կանը չինի.

Քիմիճը ջոր չո կանը գոտնոյ խումիլոյ՝ fիմիճնէա կkշուs չո կանը գոտնոյ անցնիլոյ.

Քkօpը միկ մը տոնը ըլլէ նը՝ քոր կո քարին իտիւը թը՝ ճախըղմէա չի գոյ.

Քkօpը բոն բռնուղըն կիսին թը՝ մոտիտ կո կալնուս.

Քarիրոն (fkար, վասատակ, շահ) միջ էանկ fkօpիւճ sամպուrոյ քըթիլն է, էանէ էօր մը պիտք կու նը.

Քըթէն խըլընք՝ ուտոցնէա էրին ճոռող.

Օղունկը (եղունք) մըսէն չի՛ զատուը.

Օնթսիս տըստը՝ մուրուքիս կո փիտիս.

ԳԼՈՒԽ Է.

ՅԱՆԳԱՒՈՐ ԶՐՈՅՑՔ

Ամին մորդ իրինց տոնը, խէաչն ու խէօնծիւրը գե-ղիցոն դոռը, մուրն ու մոր Ջորը քչին դոռը.

Աւագոլ (*), իսկի գոգոլ.

Արիգէն (**), իսկի գիտէն.

Աղաչայիr (***), ճիրմոկ պայիr, սիւ ուլկունիր (ուլիկներ).

Արիւը իվրի քարըն, միր Ջիրինիրը իվրի կալըն, գոցէք օսէք միր՟ղաrիպըն՝ Թուղ տոյ միր կիս fիղոյ գարըն.

Աստուր, կիս fիղոյ խըս տուր.

Աստուր, փաrի մը մըս տուր, կիս նուկի պակոս տուր.

Անթըփոյ կիւսէօղ, ան ատին խուսէօղ.

Աւխտիս, գագով ուտիս, աղուընըկ մը բռնիս՝ Հաւ-կըթ ածըցընիս.

Բառնոնք բեռը, իլլինք լեռը, ուտինք լէօռը.

Գեղ՝ աքըմ մը դեղ (դեղ՝ վառօդի նշանակութիւն ունի այս տեղ).

Գացոնք Թոքոխ, բիրոք մախոք, աղայիս էա իղոք սախոք.

Գեղիցէն մոտոյ՝ մեղոյ մեղոյ, դորս իլոյ՝ sահռ պէ-քոr իղոյ.

(*) Աւագալ. Զէյթունի շուրջն գտնուող գիւղի մ'անուն։
(**) Արիգէն—Արեգին, նոյնպէս:
(***) Տեղւոյ մ'անուն:

Գեղիցոյ դուռնուկ՝ կե՛ր իշու կոռնուկ.

Էշը՝ մէր էգոն խեչը, ուտիմ խէաղը՝ իրթոյ փուռուս միջը.

Էլեր մաղինք՝ հոց իփինք, տախտոկ չունընք չո՞ց իփինք.

Ընկե՛ր (ընկէ՛ր) դերվէշար ընկիր.

Ընկե՛ր, թափձըն մը լէշէակ կե՛ր.

Քս մավը (այս բառն մարդու անուան — Մնացական — նշանակութիւն ևս ունի) դոն մավը (մավի) քելէ ծիծուընք իլլէ տավը (տավա).

Քիմ աղջկինը խըս է, իփոծ մոս է, թէադէավիւրէն սոլթոն թոս է.

Լոց լոց՝ կիր հոց.

Խիյոր (խըյար) պեհմէակ կիրոր, հէչ չէ՞ք տեսի իրոր.

Խայիլու նը հարկիրիտ, ջաղորցքն իրթոյ պարկիրիտ Ասբոծ չիտոյ թարկիրիտ.

Կարապիտ կարմըր կարպիտ, կողնոկիտ ծիծիմ՝ տանըմ պարպիտ (վարպետ, դպրատուն) համոր տոմ՝ սանոր չինիմ, հիծնում իրթոմ Սուրբ Կարապիտ.

Հիւրը՝ գքիգ խեթէ կիւրը (կոր).

Ձէայնէավիւր, ձիւրն ի վիր.

Միլիս (անուն) հիծնոմ իրթոմ Քիլիս, բիրիմ թելիս (թելս, դերձան).

Մարգարէ (անուն մարդոյ—Մարգար) տինիրն ի՛լ քոր քարէ.

Մարգարէ՝ տըստէ կարէ, խոծ (խած) ու կեչին վորոյ քարէ.

Մինոս, էօսէօր կինոս վողը չի կինոս.

Մանոծ, միր շոնը քիզ նիշանոծ.

Մըղինք, տինիրը ճըղինք.

Մըսէ բոն (մորթ), օ՛ռ (ա՛ռ) միետէ բոնը կոսլու, մըսէ բանն՝ մազէ բանըն վիրէան.

Չի՛ս բոն, չի՛ս էնի բոն, չի՛ս հաւնը բոն, չի՛ս կանը էնի բոն, չի՛ս թուղու էնին բոն.

Չախաղցըք (Չախաղցւոց—քրդաց ցեղի մ'անուն) գացոք՝ մածոն կիրոք, ծիծիցին՝ լացոք.

Չափոռ (ծակ) չաճոխ՝ ղըմը (դատարկ) պանոխ, կիօ fիղոյ՝ միկ փարոյ.

Պըտիկիկ տըստըկ, անուշիկ ապըրք.

Սըփըրկիչ (Սուրբ Փըրկիչ-անուն վանքի ի Զէյթուն) խակի կիփիչ.

Սուրբ Սարգէս՝ բռնէ ագէս, չիլլէ հիգէս.

Վոնք՝ խօկի թիփոնf (թիւփկնկ—հրացան).

Վարդէ՝ ծառնիրը զարդէ.

Վանը՛ս (Յովհաննէ՛ս) տարըն տոսուիրկու ամըս ինծէ բանըս.

Վարդո՛ն, փըսկընըն (փըսիկ-կատու) էղեղիտ կարդոն.

Տամպուրոյ՝ տանը կուրոյ (կkork).

Քաղծիրիմ՝ հոց կուզիմ, քունիս կոգոյ՝ բորձ կուզիմ.

Քե՛ռը՝ մէջկիտ կեռը, մածուն քըսիմ՝ ուղուրդը.

Ֆըրնէօս (Ֆռնուզ—գիւղանուն) չիւրս դըհը բիւմպէօս։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ (*Մասալլար*)

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԵՒ ՄԷԿ ԵՂԲԱՐՑ ՎԵՐԱՑ

Իւի կիցի քառւսընը միկ էղբէար, քառւսոն հոտը sկմիrճի իղոծ է՝ միկնէա էշկկճի. էսիր քառւսոն հոտը մէկմիկի տսոծ է՝ թը՝ օտոյ միր էշկկճին իւր, էօնիւր անոննէա « Քեղոկ fkoukա » եէ՝ իզատինք զէան, իզատոծ է. էնէա իյի sk՛ գացիր է՝ էշը առիր է, փետէ գացիր է նը՝ ճամբոնքը հարըստէ մը իրկուք իրիք իսկի փիւխ առիր է. իբր էղբերտոցը խանութնուն մօտիցիր է նը՝ իսկիքը իչուն տոկը խեթիր է, խանութնուն կիսը գացիրէա նը՝ էշը փընիր է, Քkoukանէա դեչնիր է փընը քըրքըրիւ. էան վոխsը էղբերտէաքը մէկմիկի ասիրեն թը՝ տիսէ՛ք, տիսէ՛ք միր Քkoukան խեւցով, փնտռից իսկիքը գոտով, իրթոնք օտոյ էշը գնինք չիւճfիւ՝ էօրը իրիք, չիւրս իսկի կօ փընէ, միզ ինտէատ էշ մը պիտք է, էալ հե՛չ չինք բանը եէա։ Էան իւրը չէ՛ միկէալ էօրը պիւթիւճնէա ըրըկվընէ գացըն խեչը ուր՝ Քkoukան օ՛չ գոյ (ոչ գոյ). էան վոխsը մորդ ուղուրկիցին՝ տըվըն բիրի ու ասըն, Քkoukա՛ օտոյ էշը միզ ծախէ. էանէա ասոց թը՝ ուճախնըտ անցնը, էվէա տիտէաք ուր էշիս էօրը իրկուք, իրիք իսկի կօ փընէ, կօ կառնուամ կօ հարըստնոմ sկյի իկէաք. ինիրէա ասըն թը չէ՛ պէ՛զ

(պըշ՛գ) մինք աղուշուխ (աղըշ վkrիշ—սատ անդ-
պահանջներ) ունընք, միզ կkօշիւկոկ (կkօշիւկ—ընդ-
հանրապէս բեռնաբարձ կենդանեաց այս անու-
նըն կուտան) մը պիտք է skjի իկոք առնուլ. էան
skամը էանէ ասոց թըՙ haյsk' կո ծախիմ, քոսոն
fիսոյ տըվէք տոմ. էնիրէա ասըն թըՙ ճաճըմ սուղ
կունը ըմմըՙ դոն գիտիս. տըվըն քոսոն fkukան ու
ասըն թըՙ չո՞ց էնինք նը էաս շատ կու փընէ իսկի.
էանէա ասոց թըՙ ութ աւուր ուտիլիքը դրէք առ-
ջիւը, ջորնէա իննոյ դրէք ինտէան ու՝ չը կանը
հասնը, եէօթը էօրէա խեչը միրթէաք: Զոցըր ա-
սոց նը ինտէան էրին. եէօթը էօր իղով ու ութը
լուսցով նըՙ գացըն խեչը դոռը հըրիցին նըՙ չը
բացվիով. օ՛խ ասըն, իլլէնքը էղիր է իսկին, դոռը
չո բացուը, գացըն էալ մէկմիկի խապոr տըվըն ու
ասըն թըՙ տիսէք իսկին փառղամըշ կունը— իշուն
ուտոցը լուսնըն (լուսն—ճաղ) համոր կոսըն: Ծը-
վացըն hաճոrը (հիւսն) դոռը տըվըն բանոյ ուրՙ
իսկի hk՚չ օչ գոյ, էշնէա կօ սատկի. էան էօրը էշը
սատկիր է: Թա՛ էան վոխsը կօ վազին կորթոն
Բkoukն խեչը, չիրթոծէն կոսին թըՙ իրթոնք ստոյ
սպանինք. գացըն ուր Բkoukան օչ գոյ:

Էնիր էաս շէօռը չիրոծէն Բkoukան լեռը գոնոց
իրկու լափուստոկ (Նապաստակ) բռնից, բիրով տո-
նը. միկը կոնկոնը խեչը դրով, միկնէա հիտը տա-
րով թըՙ իղով ուր էնիր տոնը իգոն նըՙ էան լա-
փուստոկը կընըկը փրցընէ թը, դոնոյ Բkoukան օ՛ռ
ու արկոնըՙ էանէ լեռը կու փախչի չի՛րք գիտէ,
իս էա էաս լափուստոկը կառնում ու կուրթոմ,
թուղ փախըլլամըշ նըն ու աս sապոյ էաս գնին
թըՙ ա՛ըղ միզ էատ պիտք է:

Կընըկը ատոծը կիմի էրով, իկին նը՝ կպուց լափըստկէն թ·ը՝ գոնոյ ճովոյ, էանէա լեռը գոնոց· անճոյ Թkoukան իկիք նը՝ մէկմիկի աըն թ·ը՝ ամա՛ն միզ մաըղ ինտէատ բո մը պիտք է, էվէա լափուստոկնէա գնիցին տոսը fkuոյ, գացըն իրինց տոնը։ Գացըն պkզոrը, մանտըքմէա ճարդըրիցին ու լափըստըկէն աըն թ·ը՝ գոնոյ sk՛ օնոյ քաղոքը օնոյ մարդոն տօր էաս մանտըքը ու աոյ թ·ը, kղkան (աղա) բարիւ ունը, կոսէ թ·ը՝ օնոյ իրկիրիք ղուrուշը թուղ տոյ. փըրցըցըն լափուստոկը նը՝ sk՛ իլով լիռը գոնոց։ Թոսոն, էռսուն էօր կիցոն՝ չը կանցին ի՛ըռի. լափուստոկնէա չիկիք (չեկաւ)։

Իլով Թkoukան էօնիւնց հէամբը կիցով, տխստվ ուր՝ կուզին իգոյ էան էօրը ապանի զընք. հը՛մըն թkզ մը գոնոց պkզիrէն քաղըրդ մը առով, միջնէա էրին լոցով, բիրով կոնկոնը փիւղքը կապից ու ասոց թ·ը՝ էնիր իգոն նը տուշոկ մի՛ քարի, իս էա իլլիմ sաղընմըշնըմ, դանոկը փիւղքիտ խեթիճ ու մեռեր (մեռի՛ր) դոնէա, էան աաինը օսոյ տարտոկը անկէճիտ դընիմ ու փըչիմ նը՝ ի՛լ կանէ՛։ Էան իրկոնը իկին քառսոն էղբէրտէաքը նը՝ կընըկը տուշոկ չի քարից նը՝ Թkoukան իլով առչէ ատոծը կիմի էրով, զենից նը, աըն թ·ը՝ Թո՛ւ լը մուրն ի վըրէա՛տ, չո՞ց զենիցիր կընըկիտ նը՝ ինքէա կո ծիծաղէր. իլով առչէ կոնկոնը չիրք աոց նը ինտէան էրով. էան sկամը իրր էնիր տխսոն՝ էվէա աըն թ·է հ՛ը, հ՛ը միզ ինտէատ բոն մը պիտք է, միր կնկաէաքը դիժոր չոր ին ու իւժէօվ, չիւր միր աստծըն անկէճ չո դնին նը՝ զենինք ու գըլոխը կըտրինք, իլոն քանը մը fիոոյ էա էան դարտոկը ա-

ուըն։ Առջէ ճիւքը մինծ էղբէարը առով գոնոց տո-նը իր կոնկոնը նիղացով ձըրը տիղ։ էանէա ասոց թը, ճա՛նըմ չի՞րք կուզիս ըը սիվ խէանծիւղ, կըտ-ուըճ մեռիլ. էան վոխsը ճkrիֆը sաուըննըշ նէալէօվ իլով պառկըցուց իր կընընը զենից, մոնտըրկը-նիրնէա ամինը դըհ մը ճենչիցին նը՝ ինքէա ծիծա-ղըլ դեշնից թը՝ սիտը իլէ ուաղցընէ, իլով տարտ-կէօն sի՛ւդ էրով՝ բոն օչ գոյ, sի՛ւդ, պըrա՛ sի՛ւդ, sի՛ւդ էլով բոն չիղով նը՝ մըտէօքը ասոց թը՝ էալ իմը նալոն (ըլլալուն) fkrի օտիւնց աղայուճէա թուղ նը։ Աս sապոյ միկէալը՝ մինծ էղբէօրը էրոծը կիմի էրով կոնկոնը, տիսով ուր բոն օ՛չ գոյ. չիր-կընցընինք, աղայինէա առչէ մինծ էղբէօրը կիմի էրին ու աղայունէա միռով։ Էան վո՛խsը պիւթիւճ էղբերտէաքը sաճուշուխ էրին թը՝ աս ճախըըը իւ-ղիւրդ իրթոնք սպանինք. իլոն կորթին նը՝ իրինց մըջէն միկը ասոց թը՝ պիrskճ չ՚սպանինք, հալը՝ զընգըլդիլէն սպանինք, էնիրէա ինտէատ թուղ նը ասըն։

Գացըն Թkouկան բոնիցին, հակէ մը միջ դըրըն գացըն պայիrէ մը ծէար դըրըն ուր՝ էօնիւր տոկ-նէա մինծ կkoշ մը կէար, իրինքէա գազվոն կըտ-ռիլ գացըն նը՝ անդոհոն չուպոճ մը ճk՛, ճո՛ւ տավըրնըն արծիլէն կոգէար նը, Թkouկան ասոց թը՝ իս թէագէավիրէն աղջկինը չի՛մ առնու, էա-նէա ասոց թը՝ իս կառնում. Թkouկանէա ասոց թը ինտէատ է նը՝ հուսսոյ քելէ մո՛ւտ. իկիք չուպոճը մտով Թkouկն տիղը. Թkouկանէա իլով տավորը ար-ծիլէն sk՛ գոնոց։ Էնիր էղբէրտէաքը իկին դեշնի-ցին էօսիւր կըպցընիլ (զարնել, հարկանել) էանէա

տաոց թը՝ — թէադէավիրէն աղջկինը կառնում — . է-նիրէա . Նըղացոն թը՝ տիս (տեՙս) սէատկիլոն դեռ չէօռ կո կուտոյ, հիՙւս, հիՙւս (սոՙւս սոՙւս) տալըն կըպըցըն, գուլուրիցին ջորը ըձգիցին։

Քանը մը տարը իտքը Քkoukան իկիք (եկաւ) էղ-բերտոյը խանութնուն առչիւը նը՝ էղբերտէաքն-էա միկ մըկի տալըն թէ ը՜, ը՜ օտոյ. մըր Քkoukան է, Քkoukան էա տաոց թը՝ մուրն ի վըրենէ՜դ, ջը-րըն նէօրսը տիղը չուրո՞ւ քարիցիք, խուռու տիղը թուղ քարըք (քարէիք—նետէիք, ձգէիք) եուր՝ sա-հռ չոտ տավոր բիրը (բերէի)։ Էան վոխsը էնիրէա տալըն թը՝ զմիզ էա ջորը քարէ. իլով Քkoukան գո-նոց աղայինէա ջորը քարից, կո քարիր նը՝ պառ-պուկ (պառաւ) մը իկիք, հարցուց թը՝ չուրո՞ւ ջո-րը կո քարիս. էանէա տաոց թը, կո քարիմ թը պիտը իրթոն տավոր բիրին. Ա՜, տաոց իմ պտիկն էա քարէ. էանէա քարից. ջըրըն միջը ղըՙf, ղըՙf կո կենէր նը՝ կընըկը գիտէր թը, կոսէ թը քառ-սոն հոտ կու բիրիմ. էանէա տաոց թը՝ «ղըչզը մըrգք պիղմkամ՝ թոփղա sա կkբիր»։

ԱՂՔԱՏԻ ՄԸ ՎԵՐԱՑ

Իլի կիցի աղքատ հkrիփիկ մը, էաս հkrիփը sk՜ ղուrպkաթ կորթոյ. իրթըլնիfkան իրինց ըընը տե-սիր է ուր իրիք հաւկըթ կոյ, իրիքնէա կո կառ-նու ծխւցը կո դնէ sk՜ կորթոյ. մատը մը (լեռ, բլուր կը նշանակէ) ծէար կորթոյ նը՝ դեւ մը օռռսs կո—

դոյ « բարիկո՛ն » (բարի երեկոյ) կոսէ նը՝ դեւն-էա կոսէ թը եօ՞ր կորթոս էղբէար, էնէա կոսէ թը ղուրպէաք կորթոմ։ Դեւը կեռիր է գիտնէն քոր մը առիր է, ափըն միջ փսխիր (սեղմել) է ու էլիր էրիր է. աղքոտնէա կո կեռը գիտնէն քոր մը կո կառնում չէյի՝ ծուցէն հաւկըթըն միհը կո կառնու կո մըսխէ, ջոր կո կենէ. դեւը կոսէ թը՝ ճանըմ, էս իմ դեւ՝ դոն իս ֆէօրիւ (տկար) մորդ, չո՞ց կոնը ուր դոն ինտէատ կորըճութըն կո կենիս. հապը չէ՞րք պկըլու կո կենըր, ինտէատ կըտրըճ իմ կոսէ մորդը. դեւը կոսէ թը քու հիտը էղբէար չինը՞նք. էնէա կոսէ թը՝ նընք։

Կորթոն դիւէն տոնը, էօր մը կո կինոն. էան միկէաւ էօրը դեւը կոսէ թը՝ դոն ջորը գոնոյ, իս-է փետէ իրթոմ. կո կիւլէ հաւկըթ կըտռէօղը գումշոյ տէօկճիւր մը կո կառնու, իրթընիֆէաճ տէօկճիւրը չո՛ կանը շալկի՝ գուտըն կո կածկէ, կո կապէ քեշիլէն ջըրըն խեչը կո տանը, կո փչէ, կո կուռուցունէ տէօկճիւրը, քեշիլէն կոգոյ տոնը ուր՝ դեռ դեւը չիկի. ղըճթիկ մը կեցիր է նը՝ դեւը ի-կիր է դադռած տըստիր է, ասիր է թը՝ իլ ջոր մը տո՛ր. իլի էանէա էռէաջ ինք խումի պապցըցի, ղըճթիկ մը ջոր թուղիր է, էանէա դիւէն տըվիր է. դեւը շաշմըշ էղիր է էօսիւր կըտրըճութոնը հա-մոր։ Էան միկէաւ էօրը աղքոտը ասիր է թը իս կուրթոմ փետէ. իլի գացի, չէ՛ կանցի կալի ճոկու-ռը, ուր փէատ կըտրէ, հէյօն ձիւր (ձոր) մը քա-րիր է ճոկուռը չէ՛ իկի գացի, ասիր է թը ճանըմ հէչ քէնէատ թիթիւ ճոկուռ կունը՞, կալոյ՝ կըպը-ցը ձեռոցիս թոռով չէ՛ գոնոց. կորթոն դիւէն հի-

տը կո շալկէ դեւը փէտա՝ կոգոն. դեւը կըսէ թը՝ էալ քու տունը չիրթո՞նք. իրթոնք կըսէ աղքոտը։ կո կուՆոյ շալոկ մը խսկի քըրձը մը միջ sk՛ կորթոն. էալ տոնը մուտցոն նը՝ աղքոտը ասոց թէ՝ դոն եավոշ եավոշ արկոյ, խս իրթում տոնը տխնում կը-նիկխս կո՞յ. կոգոյ տոնը կըսէ կոնկոնը թէ՝ միկ մը կոգոյ ըմըր՝ շալկին խսկի է, իգոնը շալկէն խսկին օռ, տիղ մը պապցու՝ ամոննէա բամպոկ լը՛ց (լի՛ց) տըստէ եէա նը կո՛լ (կա՛լ) քուրձը գիտենը կապու։ կոգոյ դեւը, կընըկը կո կալնու քուրձը գիտենը կո կըպցընէ թը՝ օսո՞յ եէ բիրոծ վասատկիտ. դեւը վախէն կո հիւոնտնը. դիւէն ղուվաքէօն hkrifքը urrusrnխը կո կիլլէ. դեւը կըսէ հէօտ չի՛րք կո կենիս, էանէա կըսէ թը՝ իմ պապուն թուրը հէօ՛ս կոյ, էան կո մնտուիմ։

ԳՈՂԻ ՄԸ ՎԵՐԱՑ

Իլի կիցի պառով (պառաւ) մը, էա՛ս պառովը աղջկին մը ու տողոյ մը ունցիր է, աղջկինը միկի մը նիշանիր է, էաս աղջկընըն նիշանոծը գուղութըն կո կենէ՝ ինք էա ուզացիր է էնիլ. էաս մըտքէօվը գացիր է մէօրը ասիր է թը uնu (մա՛յր) hնiշeհն գուղութըն կո կենէ, խսէա կենիմ. էանէա ասիր է թը՝ եա՛վրըմ Աստոծ կու նիղանոյ. տըղէան ղոք մէա ասո՛ց թը իլլhա կենիմ. մէարնէա ասիր է թը՝ հ՛, կանէ գեղլիցէն քրթում, Աստոծ տիանում չի՞րք կոսէ, hlhwr iqiն տոյ նը՝ էրոյ, չիտոյ էա նը՝

մ'նի։ Նաս ասած վոխտը տեղէան գաղտուկ կորթոյ գեղիցէն կո մուտնոյ ու խուրանըն խտիւը կո պահուըտը, չիւր էան ատինը մէջարնէա կորթոյ գեղիցէն կո մոտնոյ ու Աստուծու՛ կո ճովոյ կոսէ թը, Ասբոծ իմ տեղէան կոսէ թը գուղուլթըն կենիմ, տոս հրամոն նը՝ թուղ էնէ, չէա նը՝ թուղ չենէ։ Նան վոխտը տեղէան կոսէ թը՝ Ասբոծ կոսէ թը թուղ էնէ։ Մէարը գեղիցոն իլոծ վոխտը գաղտուկ տեղէան կո փախչի, տոնը կոգոյ կը տըստը, մէարը սանտոխը կո կիլլէ նը՝ տեղէան կոսէ թը՝ քելէ՛ տիսնում Ասբոծ չի՞րք ասոց․ էանէա կոսէ եավրըիմ էսէօր բոն չասոց, ասոց թը նախըղմէա իգոս նը՝ բոն մը կիսինք․ ինտէաս էօնիւր վիրէան իրկու նախըղ էա կորթոյ, տեղէանէա Ասբոծ տէյի ինտէաս պատասխոն կոտոյ․ իտէ ճիւքը մէարը կոգոյ կոսէ թը՝ եավրը՛մ Ասբոծ հրամոն տովով, գոնոյ չիրք կուգիս էրոյ։

Նան սանոքը կորթոյ քնիշտեան կո գոտնոյ կոսէ թը՝ քնիշտոյ ըսըկ էա (գիս եւս) հիտիտ ընկիր պիտը էնիս․ քնիշտեան էա կոսէ թը՝ գոն իմ հիտը ճեչ ընկիր կանը՞ս նը․ քելոյ կոսէ սըճամըշ էրոյ․ էանէա կոսէ թը կենիմ։ Կո կիլլին կորթոն միկտիղ բարտու մը (բարտի ծառ) տոկ, քնիշտեան վիր կո հեյէ կո տիսնու ուր՝ բարտուն ծէարը թըղըկ մը կոյ, կոսէ թը ի՛լ օտոյ թըղըկը օ՛ռ․ էանէա ղընթիկ մը տիղ կո կիլլէ, իտիվոնց կո կիջնոյ կոսէ թը՝ էղբէմ՛ր, գոն ի՛լ տապոյ մը տիսնում՝ ուսնում՝ հասպո իս էա իլլիմ․ քնիշտէն էա կո կիլլէ քիչ մը տիղ նը՝ փեշը տեղ կո կանցնը, շաղվորը տիղ կո փակչի նը՝ կո հանէ, նիւրիկէն կո կիլլէ, կո կառ-

նու թըղղըկը, կո կիջնոյ կո տեսնոյ ուր շալվորը օ՛չ գոյ. կոսէ թը շալվորիս չե՞ղով (ի՞նչ եղաւ) պոլուզը կոսէ թը հա՛մըկ, իշtkա ինտէաս կենին. էնէա աճkօպիւլով (աճայիպ) կոսէ թը՝ դոն զինտէա իվիլ իս. է՛հ ինտէաս է նը՝ ուղէ՛ (քայլէ) իրթոնք. էնէա կոսէ թը եօ՞ր իրթոնք. էն էա կոսէ թը՝ թէագէավիւրէն խkզնkան պատուիլ (կը նշանակէ դողանալ) իրթոնք։

Էաս մռքէօվ կորթոն գիշիւրով կո պատուին թէադէավիւրէն խkզնkան, կոզոն տոնը. պոլուզը կոսէ թը kնիշsոյ, իս րոն մը էնիմ, էնէա կոսէ թը չե՞րք. — իրկու ղուռուշ տուր՝ իրթամ պkզիrէն սոմուն առնում, սkrkան (սաrայ) իրթամ ծախիմ նkամիլէա (նkմ sk) տեսնում թէ չե՞րք կուին խազնին համոր. kնիշskան էա իրկու ղուռուշ կո կուտոյ։ Էաս կորթոյ կո կառնու սոմունը ծախիլ, սkrkան կո մոտնոյ սոմունը կո ծախէ, կո տեսնու ուր պինպաշին կոսէ թը՝ գիշիրխ թէադէավիւրէն խkզնkան պատռած է. պոլուզը կոսէ թը հալը չե՞րք պիտը էնիք. պինպաշիքնէա կուին, ինցո ինցո տիղ պիտը իրթոնք տըստընք, պեհինք (հսկել, պահպանել) kկkաr գիւղը իգոյ նը՝ պիտը բռնինք սպանինք. էաս թkվուrը կո լսէ, կոգոյ kնիշsին կոսէ թը՝ ինցո ինցո կուսին։ Էաս թkվուrը sանուշուխ էնիլէօվ՝ էան գիշիրը էա՛ն տոստոծ տիղվըն ի վիր չո՛րթոն (չեն երթար) հալս պաշխոյ տիղոց մը կորթոն կո պատուին, կո դոն իրէկու տիղը կոնոն նը՝ պոլուզը էվէ իրկու ղուռուշ կո կառնու կորթոյ սոմունը կո կառնու, սkrkան կորթոյ սոմունը կո ծախէ, կո տեսնու ուր պինպաշիքը կո-

սին Թը՝ գիշերաէա էվէա պատռուծ է. պոլուզնէա կուսէ Թը հապը չէ՞րք պիտը էնիք. էնիր էա կուսին Թը գիշերիս պիտը իրԹունք, հիւր (հոր) մը պիտը բանոնք, քռացոծ ծըղ. պիտը նոնք (լեցնել) գիւղը իգոնը՝ միջը ընկնը։ Էաս թէվուրը կօ լսէ, կոգոյ իր մըտքը կօ դնէ, կուսէ Թը՝ kնիշsին չասիմ. էան գիշերնէա ծըգըն պtrապոrնէա (կը նշանակէ ուղղուԹեամբն, դէպ ի ձիւղն) գացըն նը՝ kնիշsին կուսէ Թը դոն էռէաջ անցէր. էանէա էռէաջ կօ անցնը. ղընԹիկ մը կորԹոյ նը՝ կօ կընկնը ծըգըն միջը, չիւր փիւղքը կօ կիլլէ, պոլուզնէա թkզ մը fkլլkան կօ կտրէ կօ պեհէ, Թէագէավիւրէն խkզճkան կօ փնտռէ, կօ պատռէ, fkլլkնէա կօ կառնու, կոգոյ տոնը կօ թkճպkճէ Թը ճkչ մի՛ լէաք։ Ինտէաս կուսէ, կորԹոյ սոմուն կօ կառնու կորԹոյ ukrkան. էվէա սոմունը կօ ծախէ նը՝ պինպաշիքը էվէա կուսին Թը՝ գիշերիս գիւղը գոտոք ըմմը՝ fkղղkան օ՛չ գոյ. պոլուգը կօ հարցնէ Թը հապը չէ՞րք պիտը էնիք. էնիր կուսին Թը քաղոքը պիտը բիլլինք իւվ կօ կուլոյնը՝ էան տունը պիտը կըտըցընինք. պոլուզնէա թkզ մը կօ վազէ տունը կոգոյ, կուսէ Թը՝ չիլլէ՞ք, չիլլէ՞ք կուլէաք (մի՛ գուցէ լայք) էնիրէա կուսին Թը չի՛նք լոյ։

Պոլուգը ըլըվիցով նը՝ լոլ ու խաղոլ դեշնիցին. անճոխ էան ատինը պինպաշիքը չոտ kսfkար էա հիտվուն իկին տխառն ուր կօ կուլոն, ճըմմըն դոռը մkօճիւրղkմիշ էրին՝ իլոն sk գացըն։ Պոլուգը իկիք տխառվ ուր դոռը մkօճիւրղkմիշ էրոծ է, հարցըցիր է Թը էաս միճիրին ուօսլը (ասլը, սkպkպի) չէ՞րք է. էնիրէա ասոծ է Թը՝ մինք կօ կուլոք նը պին-

պաշիքը իկին մkoհիւղkմիշ էրին sk գացըն. պօ-
ըուզնէա դեշնից իւշիւցք (յիշոցք, հայհոյութիւն)
ասիլ: Մթնիր է նը՝ պօըուզը sիւշիւնմիշ էղիր է,
ճը՛մմըն էղ ու մուր էրիր է, գացը աշխարհը դոռ
իրինց դոռը կիմի մkoհիւղkմիշ էրիր է. ըուսցիր
է նը պինպաշիքը, kufkrնին էա իկոծ է թը՝ պիտը
կըտըցընին, տխսոծ է ուր՝ աշխարհը դոռ մkoհիւr-
ղkմիշ էրոծ է, կորթոն կօսին թը մինք իրէկ դոռ
մը մkoհիւղkմիշ էրոք, էօսէօր գացոք տխտոք ու
աշխարհը դոռ մkoհիւղkմիշ էրոծ է: Թէագէա-
վիւրը sիւշիւնմիւշ իղով ասոց թը՝ ինտէատ է նը
ի՛ւվ իւր ասէ թը քու գիւղն իմ նը՝ աղջկին մը ու-
նըմ, իր կուտոմ: Էաս պօըուզը կո կիըէ Թէա-
գէավիւրէն ukrkան կորթոյ, կօսէ թը՝ ի՛ս իմ
Թէագէավիւրէն գիւղը. պինպաշիքը կօսին թը՝
մուրն ի վրէմա, դոն օ՞մ շունիս (դու ում, որո՞ւ
շունն ես, կամ որպէս սովորաբար ռամկօրէն —
դուն ո՞ր շունն ես) ուր Թէագէավիւրէն խkզնkան
պիտը սպառախս. էան էա կօսէ թը գացէ՛ք, ասէ՛ք
Թէագէավիւրէն, կուզէ նը՝ Թուղ գոյ փkrkան (փա-
rայ) ցըցընիմ. էան է ասոց, գացէ՛ք, տխսէ՛ք
սախը (սահիհ) իրո՞վ է. էնիր էա կորթոն կո տխս-
նուն ուր՝ հուրը (հոր) մը միջ իըէնքը իսկի կոյ,
կոգոն Թէագէավիւրէն կօսին թը սահի տխսոք
էա՛մ է: Թէագէավիւրը կո կավտոյ, կօսէ թը հէօ՛ս
ճըվացէք. գացըն ճըվացըն, բիրըն Թէագէավիւրէն
առջիւը, Թէագէավիւրը ասոց թը՝ եավրը՛մ, հուս-
մոյ իւղիւրդ դո՞ն իս իմ գիւղը. էանէա ասոց թը
իս իմ. k եավրըմ, ասոց, հուսմոյ իս աղջկին մը
ունըմ՝ քիզ պիտը տոմ, kկkar բոն մէա ասիմ կանըս

էնի նը. էանէա ասոց թը չի՞րք է. ասոց թը հում-մոյ sḱ օնոյ միկէալ թէագէավիւրը գըսըկ (գիս) թո-լոք կո կենէ, կոսէ թը՝ չո՞ց գիւղ էղիր է ուր քէ-նիեէաս ատին չո կանըս գ՛ոտնոյ, հեյէ՛ ասիմ, հումմոյ դոն էօնիւրէա բոն մը կանը՞ս էնի. էանէա կոսէ թը բոնը ղո՛ւղոյ է, իլէ՛ք կոսէ մաքի մը ու-էած մը բիրէք. էնիրէա կո բիրին, թḱզ մը կո զենէ, տէօկճիւր կո հանէ, կո կառնու հիտը sḱ կորթոյ թէագէավիւրէն uarին իտիւը. հէօն էա սըտիկիկ sḱňկիզ (sḱňիզ) մը կո կինոյ. էաս սոլուզը տէօկ-ճիւրը կօ կուռուցունէ, կո հիծնոյ ջըրըն վորձովոն կորթոյ թէագէավիւրէն uarին քէօվը. մաքուն տէօկճիւրին վիրէան մակը գոլոխ (ամէն մէկ մա-գի գլուխ) զիղ մը կո կանցնէ, տէօկճիւրը կո հագնը, խըշտ մէա ձէառը կո կառնու, քառսոն uifkոյ (գամ) կո կունցնոյ, կո կպցընէ uifkոյ մը՝ կո կիլլէ, քառսուննէա կո կպցընէ պատիհնէն կո հիյէ ուր՝ թէագէավիւրը սաղմիւս կոսէ. պիrsḱaň կիսիմ՝ պէատիհնէն նիրսը կո մոտնոյ, գազվոնը քե-չոծը կիմի arpustiրնըն կո չափէ, զիղերը կո խըլ-խըլցընէ, կոսէ թը՝ իկի՛ք հիգէա առնէօղը. ին-տէաս ասոծը կիմի թէագէավիւրը կո դողոյ, կոսէ թը ušáň մեղօ՛յ, իրիք էօր մḱoňzḱaթ տուր. էա-նէա կոսէ թը մḱoňzḱaթ թուղ նը. կո կիջնոյ uif-կḱնին կո հաւքէ, կո պառկի uarին տակը։

Թէագէավիւրը առաւտուն կո կիլլէ, կո ճովոյ խիւչիւր մարդկոցը (աւագանի) կոսէ թը՝ իրիք ա-ւուրը իս պիտը մեռնըմ, հրիշտակ իկիք, հիգէս ուզից, իսէա չոտ իրիխտիցի ասը թը՝ ušá'ň իրիք էօր մḱoňzḱaթ տուր, էան էա տովով հիտ ծիզ

ճագըրղաշմըշ նալոյ համար. էնիր էա թոլոք էրին, ասըն թը, ի՞ւվ է էատ իւժէօվ հրիշտոկը իւր պիտը դոյ քու հիգէն առնու. էանէա կոսէ թը ճանը՛մ դոք էան տխնէաք նը՝ սըրտվընըդ կու փըրթը։ Իրիք էօրը կո կոլոմնոյ. պինպաշիքը kufkrտէաքը կո ճագըրին թը հրիշտոկը իգոյ նը՝ պիտը սպանին skյի. ա՛նճոխ էվէա պոլուգը էան թkվurը իկիք նը գազվոնը քեշից, վիղիրը խըլխըլցընիլ դեշնից, չոք մը մորդ, kufkur, պինպաշի կէար նը՝ վախվունուն մեղու կիմի մեռօն. պոլուգը կո տխնու ուր քէօվը մորդ ո՛չ գոյ՝ թէագէավիւրը առ՛ծը կիմի տէօկճիւրը գորով, բիրոնէա կապից, մաքընին ուռուցուց հիծով ջորը ըըվիցով. իկիք քաղոք մը նը՝ պըղընձ չինէօղ մը onous իկիք. թէագէավիւրը ասոց թը եօ՞ր է էաս տիեղը, չի՞րք է էատ թախ թուխ կո կունը նը. պոլուգնէ կոսէ թը սուտ աշխորհը պըղընձ չինուղնըն ծախած է ու հումմոեէա գըլխընըն կո ծիծին. թէագէավիւրը տէկճիրին մըջը իfkան մեղո՛յ, մեղո՛յ կոսէ։

Ճամբոնքը կո պապցընին կոգոն առջէ քաղոքը, թէագէավիւրէն կո մոտնոյ նը՝ կոսէ հա՛սիկ (ահա՛ասիկ), կո փըրցընէ տէօկճիւրին բիրոնը. sk էան միկէալ թէագէավիւրը կո տխնու ուր զինտէք կիմի ինսոն (ինսան) ին, թէագէավիւրը կոսէ դէպի էօնիւր — էա՛ս է իմ գիւղը — հէօն անճայիպ կո մոնոյ էան թէագէավիւրը։

Էալ՝ էան պըըըղըն fեղkշ լաթիր կո բիրին, կո հագցընին կո տըստըցընին մkճղուսըն մըջ, էալ առջէ թէագէավիւրը կոսէ, k՛, եավորմ, աղջկինիս քիզ պիտի տամ. կո կիլլէ փarին կինէա կո կու-

տոյ, աղջկիննէա, ու ութ էօր ութ գիշիր հարսնըք կենին։

Էան է հասի մուրազըն, մինքէա հասնընք։

Ի ՎԵՐԱՅ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԵՒ ԱՆՎՐԷՊ ՎԱԽՃԱՆԻ ՆՈՐԱ

Թէագէավիւր մը ու վէզէr (վէզիr) մը թէփsիշ բիւլիւլ գացըն ու գույըն (գիւղին) ճիւթը աղքոտ մի-կու մը տոն իջոն. էան գիշիրը տոն տիւրիւջը կը-նըկը պըլուղ մը ունցով. իրինքէա հէօն իջնալնըն փուշմուն իղոն. էան սահոթը նիքսէն sէկիրղանըը մը մտով, դորս կո կիւլէր նը՝ Թէգէավիւրը քըշրիւ կիմի ասոց, ճա՛նըմ դոն չո՞ց մորդ իս, մինք հէօս տըստըըյ էա կամչնոնք ու դոն էա իկիր նիքսէն մոտոր. sէկիրղանըըն ասոց, ճա՛նըմ ինցո ինցո Թէա-գէավիւրէ մը կընըկը աղջկին մը ունցով ու էօսիւր ճակոտը գրիցի Թը՝ էաս պըլուգը էան աղջկինը պի-տը առնու։ Էան սահ[illegible]թը Թէագէավիւրը շաշմըշ ի-ղով Թը՝ ճէչ միւֆի՞ւն է (ճիչ միւմքին մի sիr) միր աղջկինը էօսիւր տոնք։ Էնիկէ սընըղրոյ Թէագէա-վիւրը ու վէզէrը sանուշուլս էրին Թը՝ չո՞ց թէվուr էատ պըլուգը կանընք սպանի օշա. վէզէrը ասոց, էրկոնը ասինք Թը միկիս Թէագէավիւր ինք՝ միկ-սէա վէզէr, էաս տիղվինքը թէփsիղ կո բիւլի՞նք Թը ըշsի պըլուգ մը կանը՞նք գնի, չիւնքի, միկսէա պըլուգ չունընք, ըռընտ իղով դոն չիւր հինգ պո-լուգ ունըս գուհանոմ զԱ.սըոծ, հուճնոյէա դոն պո-

ձուկ մը ունցոր ու կըրցընելոյ բոն չունըս, քեզ՛ օտոյ նիւր լիզոծ պոլուզը միզ ծախէ, կոշուէօքը (կշռովքն) խնկի կուտոնք. կընըկը սրբտ չունցով ըմմը՝ էրիկը ասոց թը կուտոնք։ Առըն պոլուզը ու ցույըն դորս գացըն նը՝ թէազէավիւրը ասոց վեզիրէն թը հուտոյ զենէ՝ քարէ. վեզերնէա ասոց թը զենիլոն՝ օտոյ ուրմունըն (orման — անտառ) միջնէա քարիմ նը՝ կու մտնը քարից։ Էան տիղվընքը չուպոն մը տավոր կո կարծէր, էծուն միկը գոնոց էան պոլուզը ծծցուց։ Քէլէյու (եկ տես որ) էածը պառպուկոն մ'էր. Իբր ըրկըմընէ իղով՝ չուպոնը տոնը գոնոց. պառպուկը ճենչից (պոռաց) չուպունըն վիրէան թը՝ Առըծէ չի՞ս վախի, չո՞ց իս միկ էծուկ ունըմ նը՝ էան կո կըթիս. չուպոնը ասոց, մինծ անա (մեծ մա՛յր) իս խապոր չունըմ։ Ու տանկնամազը իղով նը՝ էվէա չուպոնը արծիլ գոնոց. ըրկըվընէ իկիք չուպոնը նը՝ է՛վէա պառպուկը ճենչից, նանըմ էվէ՞ա կըթիցիր, Առըծէ չի վախոծ միկ միս իլլի դոն։ Էան միկէալ էօրը պառպուկը տաղընմըշնէալով իլով իծկոնը իտիւը գոնոց, էածնէա արծիլէն արծիլէն՝ իլով իւղիւրդ պըլըզըն խեչը գոնոց ու կո ծծցընէր. պառպուկը ուրախնիլէօվ առով պոլուզը տոնը գոնոց, ճովոց դըրացնիրը փասոց թը՝ անման, չուպոնը չո՞ կըթի էղիր էծիկիս, իմ էծուկը պըտըկ մը ունցիր է։

Էաս պոլուզը ծառիցին՝ չիւր մինծցով. քոսոն քոսոնը հինգ տարուն սոնըրոյ էան թէազէավիւրը ու վեզերը ըրկիլէն իկին էաս պըլըզըն կիցոծ ֆեօյը, տիսնուն ուր՝ պոլուզ մը կոյ ու էօնիւր ալէ-

ծու տողոյ » կը ճովոն. Թէագէավիւրը ասոց Թը ճա՛նըմ, չուրո՞ւ էօտիւր էծու տողոյ կը ճովէաք. ասըն էնիրէա Թը՝ պառոպ մը էծուկ մ'ունէր, էաս էածը տայիմ պարոպ կուգէար, ծըծը կոԹ չիր կինէար, էօր մը պառոպը գոնոց տիսով ուր էածը պըտիկոն մը էղեղ (գլուխ) չուքիր է կը ծծցընէ, առով տոնը բիրով ծառից, մոնծցուց տէյի կը ճովոն էծու տողոյ։ Էան ատինը Թէագէավիւրը, ու վեզիրը տանուշուխ էրին Թը՝ էատ միր չալուն մըջ քարոծ պոլուզնէ, դեռ սող (սաղ-կենդանի) կոյ. միկ միկի արկոյ ասըն, օտիւր ձէառը Թուղթ մը տոնք, խաբինք ու գոլոխը կտրինք. տըվըն ձը մը, Թուղթէա Թը՝ օսոյ տէ փողոն Թէագէավիւրէն սէրէան տոր. ու էանէա իլով ձըն հիծով, Թուղթնէա առով Թը՝ տանըմ։ Պոլուզը խըլիւրդ սէրէան գոնոց. կորԹէար նը՝ սարին (սարայ) քէօվը պաղչոյ մը կէար. էծուն տէղէան մոէօքը ասոց Թը պէշջէան (պաղչոյ եւ պէշջէա մի եւ նոյն նշանակուԹիւնն ունին, այսինքն պաղչա—պարտէզ) պառկիմ, կը տանըմ զանար (զանէր, զէնէր—հարկաւ, անտարակոյս)։ Հէօն պառկիլնիֆեան՝ Թէագավիւրէն պըտիկ աղջկինը տիսով ուր՝ պաշշին մըջը կըտըրճ մը պառկիր է, գոնոց աղջկինը կըտուըճըն քէօվը հաւնիցով, տիսով ուր ծիւցնէա Թուղթ մը կոյ, բացով՝ Թուղթը կարդոց տիսով ուր միջը գորմոն է (գրեալ է) Թը՝ էաս պոլուզը չիւր իգոյ նը չը խուսուցունիլէօվ ֆէլլէան կտրէք. աղջկինը էան գորվոծը անցուց ու ինքէա գրից Թը սարիս (սարայիս) դէմը սարոյ մը չինէք ու քառսոն էօր էա հարսնըք էնէք, պըտիկ աղջկինիս էօսիւր տէաք.

էաս թkվուrը գրից, խփնից՝ էվէա ծիւցը դորով. չիւր էան ատինը իլով պոլուգը Թուղթը սkrkան տարով. Թուղթը բացըն, կարդացըն տխսոն ուր՝ Թէագէավիւրէն ու վkզիrէն մkօճիւrը միջը կոյ։ Գորվոծը կիմի էրին, չինիցին սkrkան. քառսուն էօր ու քառսոն գիշիր հարսնըք էրին, էան պոլուգը էան աղջկընըն հիտը փըսակիցին։ Միկ քանը տարուն սոնղրոյ Թէգէավիւրը ու վkզkrը կոգին նը՝ թիւմ քաղքըցըն դէմ գացըն, իր փեսանէա fkօմkօղու սաճ-սալաթէօվ դէմ իլով. Թէագէավիւրը իբր էան տղէան ճենչոց նը՝ շաշմըշ իղով մնոց. իտքը ճովոց իր վk-fիղխorճը ու ասոց՝ էաս բռնածնըդ չի՞րք է, էաս պը-լուգը չուրո՞ւ ինտէաս էրիք. չիւր էան ատինը վk-fիղխorճը Թուղթը ծուցէն հանից Թէագէավիւրէն ու վkզիrէն ցուցուց. էնիր էա իբր Թուղթը տխսոն՝ զարմացոն. չիւր էան ատինը Թէագէավիւրը Թուղ-Թը պագով, գոլխոն դորով ու ոըղըն ասոց Թը՝ դոն էալ իմ տէղէան իս, ԳՈՐՎՈԾԸ ՁԱՆՑՆԸ էղիր է։

ԲԱՂԴԻ ԵՒ ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ

Իլի կիցի աղքոտ ճkrիֆիկ մը, էաս կընըկ մը ու իրկու պոլուգ ունցիր է. էաս ճkrիֆը sայիմ փետէ իրԹալէօվ (փայտահատ) ու կընըկն էա մանիլէօվ sիrղիկ կենին էղիր է. էօր մէա ճkrիֆը փետէ գա-ցիր է նը՝ ծառը մը ծէար բըն (բոյն) մը տիսիր է. էաս ճkrիֆը ծոռը իլիր է, տիսիր է ուր՝ հաւկըԹ

մը կոյ․ էան առիր է, փէատնէա չալկիր է՝ իկի տոնը․ սօղուխ առիր է նը՝ ĥkrifը ասիր է թը կընէկ ինցո ինցո հաւկըթ մը գոտոյ էօսէօր, էաս էա պkզորը հանիմ իշտի իրկիրիք փարոյ ևէա էաս կանըմ ծախի․ կընըկնէա ասիր է թը ըռընտ կունը։ Իլիր է ĥkrifը պkզորը նը՝ ձեռոցը հաւկըթը ևaĥուsը մը տխիր է, հարցըցիր է թը կո ծախի՞ս․ էնէա ասիր թը կո ծախիմ․ ևaĥուsուն էա ասիր է տոսը ղուրուշ տոմ․ ĥkrifնէա ասիր է՝ թkaĥk'a պոլուզ տողո՞յ կո խաղցընիս․ ևaĥուsուն էա էվէա ասիր է թը՝ քոսոն ղուռուշ տոմ․ ĥkrifնէա ասիր է թը, իս քու խաղցընիլիքը չիմ․ ևaĥուsուն էա ասիր է թը՝ օ'ռ հմասիկ իսկի մը տոմ, ĥkrifը իսկին առոծը կիմի փախիր է, կո վախէր թը ևaĥուsուն հաւկըթը իտիվոնց կոտոյ, ևaĥուsունէա կո վախէ աս sապոյ թը՝ ĥkrifը հաւկըթը իտ կպռնու։ Հkar ĺka iuka (ĥkr ĺk iuk) ĥkrifը տոնը գոնոց ուրախնըլէն, կոնկոնը ասոց թը՝ կընէկ sիրղիկին ղուղkaն (sիրղիկին գօղայըն—դլուռութիւն ապրուստի) գոտոք, միկ հաւկըթը միկ լսկի ծախիցի, էան բընըն տիղը գիտիմ, վողնէա կորթոմ հոտմէա կառնում, հերիր (հարիւր) ղուռուշէա էան կու ծախիմ՝ ինտէսէօվ կո հարստոնոք էօր մը։ Իրթոլնիfkaն գոնոց բընըն վըրովըն ձոգը (ձագ—այս տեղ թուչնոյ նշանակութիւն ունի) բռնից բերով․ Իրկիրիք ՝ուռուրը սռնղրոյ ĥkrifը իլով թը՝ չոք մըր (որչափ) փէատ բիրիմ նը sիրղիf չո՛ կանըմ էնի, հասլո՝ ղուրպkap կուրթոմ տարը մը, իրկու տարը կու կինոմ ու հազոր եւ իրկու հազոր ղուռուշ կո վաստկիմ ու կոգոմ, էօնիւվէօք sիրղիf կանըք էնի։

Անճոյ (անճազ) հէրիֆը ելով ղուրպէար գոնոց. ամսուվոն մը սոնղրոյ ձոգը հաւկըթ մէջ ածից. պոլուզը էվէա հաւկըթը պէզորը հանից ծախելոյ համար։ Նիւրիկէն հաւկըթը եահուցըն առով առչէ գէնը կիմի. ամըսմէա կիցոք նը՝ եահուցըն պառպուկ մը բռնից, ասոց, հմալ քիզ իրկու իսկի, գոնոյ օսոյ տէ՛ օնոյ կոնկոնը տոր ու խիլքը օռ՝ ըշտի ըսըկ (գլխ) առնու, կընըկնէա ասոց թը իրթոմ տխնում։ Գոնոց պառպուկը ասոց նը՝ էան էա նիղէանէլէօվ ասոց թը՝ էրիկլխ չի մեռով, ղուրպէար գոնոց, կոգոյ զահար։ Իրկու աւուրը սոնղրոյ եահուցուն նիւրիւկէն պառպուկոնը իսկի մէջ տօվով ասոց թը՝ ճա՛նըմ էնիմէ ումուցը թուղ կտրէ, օննուսուզ միկմէա պխտը առնու, իս ունըմ տնէօվ բարոյ ու տէղէա չունըմ, իր մանտրոքնէա կու մեռնըն անթութունիրուն, ըսըկ առնու թումրն՝ իր էա ըռընտ կունը՝ ինծէյէա։ Պառպուկը գոնոց ասոց. կընըկնէա առով(*). չիւր հինգ աւուրը սոնղրոյ եահուցըն ասոց թը՝ օննուսուզ հաւկըթը մէօհտէաճ չինք, օտոյ ձոգը զենինք, ուտինք. կընըկնէա ասոց թը՝ զենինք. զենիցին ձոգը, տըստը դըըըն, կո քըռէր նը՝ եահուցըն կոնկոնը ասոց թը օ՛ռ իրկու իսկի, մանտրոքը հացէ իգոն նը՝ (եթէ հաց ուտելու գան) տըստը թուղ չը բանոն. եահուցուն լնտէաա ասոց ու պէզորը գոնոց. կընըկնէա դըրացնիրոն տոնը գոնոց ասոց թը՝ միննոկ մանտրոնքը կուզէ՛ ճամբի,

(*) Եթէ պանդխտի մը վերայ մի երկու տարի լուր չառնուի՝ նորա կինն մեռեալ կարծելով իւր այրն՝ ուրիշի մը հետ կամուսնանայ, ապա օրինաւոր ամուսնոյն գալ և իւր կինն պահանջելն եւս տեսնուած է:

խղոտ օյին (զատ սեղան, կերակուր) կը կըրցընէ, զենից ձողը, կը կխփէ, իրկու իսկի էա տովով թը՝ մանտրոցը տուր իգոննը, պէզիրէն բոն թուղ առնուն ուտին ու տըստը թուղ չը բանոն՝ sէ́ տեղ գոնոց։ Դեռ էաս չուռիրը էօնիւնց կոսէր նը՝ մանտրոնքը իկին հացէ. տիսոն ուր մերիրը (մայրերնին) օչ գոյ, տըստը բացըն, տիսոն ուր ձոգ մը կը քոռոյ, մինծը՝ ձագոն գըլոխը ու պտիկնէա՝ սըրտը կիրոն sէ́ գացըն պէարպիտ (վարպետ—վարժարան)։ Իկիք եահուsուն, բացով տըստը տիսով ուր՝ ձագոն fէլլէանէա օչ գոյ՝ սըրտնէա. ճովոց կոնկոնը աստց թէ՝ ձագոն սըրտը ու fէլլէան օչ գոյ, ծուվ կիրով. Կընըկնէա ասոց թը՝ դրացնուն տոնը գացէ, զահաr մանտրոնքը հացէ իկին նը կիրոն. եահուsունէա ասոց թը՝ մըս (միս) պէզորնէա կէար (կար) խս էաս փիս ձագոն մըսըն hավոս չի (չէի), էաս ցագոն fէլլէան ուտէօղը թէագէավիւր կունը, սըրտը ուտէօղը՝ պառկէ նը, գիշիրը գոլխոն տոպրոկ մը իսկի կու կինէր sէյի կոսը թը էօսիւր մըսը թուղ չուտին, sաըրնմըշ նէալէօվ ասոց թը՝ չաւպըխ մանտրոնքը ճովոյ ու զենէ (մորթէ́) փուրուրուն (փորերնուն) fէլլէան ու սըրտը հանէ. կընըկնէա ասոց թը աման՛ն սըրտըս չէ դիմանոյ լինտէատ բանիրու, հապը՝ միկի մը իսկի մը տոնք ու լծոնը անդըհը թուղ իրթոյ զենէ ու հանէ. ճըվացըն պառպուկոն մը, եահուsըն ասոց թը հմար քիզ իսկի մը, գոնոյ մանտրոնքը զենէ, էօտիւնց փիւրը կինէօղ սըրտը ու fէլլէան հանէ. Կընըկնէա եահուsէն գաղտոկ պառպուն ճովոց իրկու իսկի տովով ասոց թը՝ հիտիտ միկ մէա, մանտրոք-

նհա , կիւսէօղ մէջ , փետ էա օ՛ռ ու գոնոյ զենէ կիւսէօղը , էրինը մանտըրտուցը լաթիրը պըլէ՛ , կիւսէօղըն սըրտը ու ֆէշշէանէա իփէ՛ ու բիր աստ թը՝ էօսիւր մանտըրտոցը փուրէն հանիցի օսոյ , էա-ռէաչ էա մանտըրտուցը մէարը թէնպինիր էր թը՝ դուզուլարըմ մինք ինտէաս կո կենինք պառապուն հիտը նը՝ դոք էա մախսէ՛ք օսոյ եահուցըն ձեռոցը։

Իլոն մանտրոնքը լալէն տէ՛ գացըն. իրկըվընէ ի-զավ նը՝ ֆէօյ չը կանցին հասի , լեռը պառկիցոն ու պըտըկ էղբէարը գոլոխը մինծ էղբէօրը ծընկէն վիրէան դորով ու քնացով. մինծ էղբէարը մոէօքը աստց թը՝ իս օսոյ հուս թուղում տէ՛ իրթոմ , իլով թողով տէ՛ գոնոց. պըտըկ էղըէարնէա տանկնամազը իլով , տիսով ուր գոլխոն տոպրոկ մը իսկի կոյ , ա-ռով իսկին գոնոց ֆույըն ճիւթը պառապըկոն մը տուն աստց թը՝ ամման էսէօր ըոըկ մուսաֆիր կառնուս. պառապուկը աստց թը՝ իս ինծէ եէա ուտիլոյ հոց չունըմ. պոլուզը աստց , ամման մինծ անձ տոպրոկ մէա իսկի ունըմ. էալ պառապուկը աստց թը ամման եավըղըմ քըլէ՛ , կ՛առնում։ Իկիք պուլուզը , քանը ամըս կիցով նը՝ քէնիեէան էօրը քէնէան տոպրոկ իսկի առով պառապուկը. պըլըզըն խիլքը հասով նը , աստց թը՝ ամման մինծ անա՛ իրկիրէք տոպրոկ իսկի-եէա իս առնում , տախըղմ մը (ձեռք մը հագուստ) տոմ կտրի. պառապուկը էան շուռըն հաճութիւն տովով. իլով պըլուզը տախըղմ տախըմ մը տովով կտրի քառսոն ճիպէօվ (ճէպ—գրպան) ու էան ճիպիրը իլէնքը իսկի լըցով։ Էան ֆույըն սահաթվոն մը տիղ ինտէան թէագէավիւր նստիլոյ քաղոք էր , էան քաղքըն թէագէավիւրը աղջկին մը ունէր , աղջիկնը

տխանալոյ համար երկու սահարփոն ճամբոնք ֆէնէր (չուան) մը կախուած էր, ֆէնէրին քէօվնէա մէկ մը տըստեր էր, եան աղջիկնը տեսնել ուզանէօղը կորթէար ֆէնէրը բռնուղըն իսկի մը կուտէար, եան էա ֆէնէրը քեչէր նը՝ դոռը կո բացուէր, աղջիկննէա ֆէլլէան հանոծը կիմի՝ խտխվոնց կո քեչէր. պօլուղնէա ասոց թը ճսէա երթոմ օտոյ աղջկինը տեսնում. գոնոց ֆէնէրը բռնուղըն իսկի մը տովով, եանէա քեչից ֆէնէրը, դոռը բացվով, անծոյ աղջկինը հանից ֆէլլէան՝ ու թէզ խտխվոնց քեչից. պոլուղնէա ասոց թը ճէչ բոն մը պէլլու չեղով, տոսը իսկի տոմ նը շոտ դորս չէ՞ հանի: բռնէօղնէա ասոց թը երկու հերիր հոռ էա տոս նը՝ մէկ հոռ էա տոս նը՝ մէկ թէվուր է էօնիւր խեչը. պոլուղը ումուտը կտրից՝ գոնոց պառապուկոն մը ասոց թը հա՛սը քիզ տոսը իսկի, աղջկընըն խեչը գոնոյ ասոյ թը՝ տէլիղանլը մը կոյ քէօվդ կո կոմզէ իգոյ զըզքիզ տեսնալոյ համար. աղջկըննէա ասոց թը՝ թուղ գոյ: Իլով գոնոց տէլիղանլըն տոստով քէօվը, ղոնուշմուշ էղոն մէկ մէկու հետը. աղջկինը ասոց թը գինէ բերէ՛ք, ևօրըր կոյ նը գաւէ՛ք ու թուղ խումէ օսոյ. րիրըն գինէն կո խումէր նը՝ խիլքը անցով. հանիցին լաթէրը՝ զընք քարիցին սուլթուխըն (սու եօլու) ներքիւը: Արթընցով պօլուղը, տեսով ուր սուլթուխըն ներքիւը քարոծին զընք. ասոց թը պէլէֆիմ (աղէ՛կ որ) խսկուվըն ֆէրէմէաթնէա չին առոծ, տեսով ուր գոլխոն տոպրոկ մը իսկի կոյ նը՝ ուրախցով ու ասոց, էօսիւր ղայիլ իմ: Առով իսկին, գոնոց եան թէվուրը տախըմէա տովով կտրի. նիւրիւկէն պառապուն ճովոց ու ասոց, հա՛սը քիզ

իրկու խսկեցա, աղջկընըն խեչը տապոյ մէջա գոնոյ աւսոյ թը՝ ճա՛նըմ տէղիղանըըն էվէա քու քէօվը իգոլ կո կուզանոյ. աղջկընն՝ ասոց թը կո կուզանոյ նը՝ թուղ գոյ. իլով տէղիղանըըն նիւրիկէն գոնոց. աղջկընը ասոց թը՝ էօփուր բո մը կոյ, եօխսամը ճէչ միւֆիւն է թը միկ մը թէագէավիւր չինը՝ ու էաս թէվուրը լաթիր ունցնոյ, չիւնֆի ամին լաթիր խազնի մը գէն է. ինք իր ասոց թը էօսիւր խումցունիմ, խիլքը անցնը նը՝ փուրուն վորձովոն լէօղ մը տանընք, փուրուն միջ բոն կոյ. ասոծը կիմի էրով, լէօղը տարով նը՝ փուրուն մըջէն սըրտը ցոտկոց իլով, աղջկինն էա սըրտը խլից ու իր փիւրը քարից, տէղիղանըուն լաթիրնէա առով՝ ֆէօփիւ լաթիր մը հագցուց ու քարից նիւրիւկէն սուղուխըն նիրքիւը։ Իլով պոլուզը ուր՝ տախըմը առած է, գոլխոն վիրէան փարոյ եէ օչ գոյ, խեւ կիմի լեռնիրը օնկով. էօր մը, իրկու էօր բիլլինիֆեան քաղցիցով, տիսով ուր ջըր իգիրը թըվինէ մը կոյ, թուղ մը առով կիրով նը՝ էչ մը իղով, գըռալէն լեռնիրը բիլմից. իրկուք իրիք էօր կինալոն սօնղրոյ էվէա ջըրը մը իգիր պառպուռինէ մը տիսով, խէաղ մը կիրով նը՝ էվէա նիւրիւկէն մորդ իղով. ֆիղոյ մը (պիր ֆիղէ) ղասոր թուզ հաւքից, ֆիղոյ մէա խէաղ՝ գոնոց պէզոր խէաղը ծախից՝ քառասն պախուրցք առով, թուզնէա ճէառը առով կորթոր նը՝ միկ մը ասոց թը թուզնէա չը՞ ծախիս. էաս թուզը ուտիլոյ ղայեխ (ղայըդ) չէ՛ք, հապը միկէ մը պիտը տանըմ, ա՛նճոյ էան ուտիլոյ ղայեխ է ասով՝ տարով սարին (սարայ) նիրքիւը ճենչից, թուզ հա՛, թուզ հա՛. աղջկինը խըզմաթճարըն

միկը ճոմբից թը՝ գոնո koչչkակ (koչչkկ) մը եախուs (եախos) իրկու koչչkակ թուզ օռ. գոնոց աղջկինը թուզ ծախուղըն հարցուց թը koչչkակը քանը՞ փարոյ կո կուտոս, պոլուզնէա աստց թը հոմը տիս՝ հապոյ գէնը (գին) խուսընք (խօսինք) աղջկինը հոմը տիսով՝ ու տեսոծը կիմի էշ իղով. պոլուզը ճըմմըն պախուրցքը վըզը անցուց, քեշից տարով խեթից ախէօռ մը։ Ղընթ մը կիցովնը՝ տիսով աղջկինը ուր խըզմաթfոrը չիկիք (չեկաւ) ցաղըճմըշ նէալով հոտմէա ճամբից. էանէա գոնոց ասոց թը koչչkակը քանը՞ փարոյ է. էանէա աոոց թը ճաճըմ հոմը տիս՝ ու հապոյ գէնը խուսընք, էանէա աստց թը տուր հոտ մը հա՛յsk պrա՛ (հայsk պըrk՛) տիսնունք, տովով հոտ մը՝ էանէ կիրածը կիմի էշ իղով։ Ղընթ մը կիցոն էան էա չիկիք. հոտ մէա ճոմբից աստց թը աղջկընտէա՞քնէա(*) ըլիվիցոն ինտէաս ու թուզ էա օռ՝ թkզ արկոյ. գոնոց հարցուց, էանէա աստց թը՝ հk՛չ չի տիսոյ. իտքը հարցուց թը թուզը չո՞ց կո կուտոս, պոլուզնէա աստց թը ճա՛ճըմ հոմը տիս՝ ու հապոյ գէնը խուսընք. էան էա առով հոմը տիսնում sկյի՝ էշ իղով. ղընթ մը կիցոն էան էա չիկիք, չիւր քոռսոննէա ճամբից իւնչը (ինչ որ, զով որ) ճամբից նը աստց թը՝ հարցըցէք ու թուզ առէք ու քելցէ՛ք, ի՛ւնչը գոնոց նը պօ-

---

(*) Զէյթունցւոց խօսակցութեան հետաքրքրական կէտերէն մին եւս հարցմանց եղանակն է, զոր օրինակ, համարիմք թէ մէկը իւր զաւազանն կորոյս և կուզէ հարցնել ուրիշի մը թէ արդեօք առա՞ծ է զայն, փոխանակ այս եղանակաւ հարցնելու՝ կ՚ըսէ— զաւազա՞նս ալ առիր— իբր թէ առաջուց իւր մի քանի բաներն եւս առած լինէր:

լուզը առչէ սասածըն կիմի ասոց ու Թուզնէ կըր-ցուց, ինտէան էրով ուր՝ աղջկինը իգալոյ մէճպուր իղով։ Աղջկինը sաղընմըշ նէալով գոնոց ասոց Թը աղջկընտէ՞աքէա ըլըվիցոն ինտէաս, էան էա ասոց Թը չո տիտոյ. չո տիտնուս նը sէ՛ ինտէատ ճենչէ, դոն հէօտ ճոյռ՞ուխ (զօrգուղուգ) իս տըստիր ա-սոց. պոլուզնէա ասոց Թը Թուզ ծախէօղը ըռընտ պիտի նը. աղջկինը ասոց Թը հերի՛ք, ի՛լ կանէ sէ՛ գոնոյ կըշնըվէ, իլով աղջկինը սանտըխըն (սան-դուղ) իրկու մոտը մոնոց նը՝ պոլուզը էվէա Թուզ ճա՛, Թուզ ճա՛ sէյի ճենչից. աղջկինը փուշմոճ ի-ղով, իտիվոնց դորձով ասոց Թը՝ kօշչkակ մը չափէ տո՛ւր. պոլուզնէ ասոց Թը ճանը՛մ հոմը տիս՝ հա-պոյ օ՛ռ, պkալfը (պkլfի) լեղը եէ, գիտիմիտիվ լե-ղը նը նը՝ իտիվոնց կո ճամբիս. ինտէաս ասոց նը՝ թkվուr մը իղով; ասոց Թը տո՛ւր տիտնոմ հոտ մը. էան էա հընտուից մինծ Թուզ մը տովով, կիրոծը կիմի՝ մինծ էշ մը իղով, քեշից իշվին քառսընը միկ հոտ բանըցընիլ գոնոց։ էաս հէօս Թուղ կինոյ, իր-Թ.ոնք միկէալ էղբէարը գոտնոնք։

էան՝ էան գիշիրը իւր էղբէարը Թուղով sէ՛ գո-նոց նը՝ իրկուք իրիք աւուրը սունղrոյ քաղոք մը գոնոց. իրկու տարվոն սոնղrոյ էան քաղքըն Թէա-գէավիւրը միռով, էօնիւնց kskաpը Թէագէավիւրը միւնը էղիր է նը՝ շաճոն (շաճան զուշը) մը կու փըրցընին, օ՛մ վիրոյ իջնոյ նը՝ տիղը էան կու դը-նին. փըրցըցըն շաճոնը գոնոց էան պըըղըն վի-րէան իջով, չիւնfի՝ ձագոն (ձագին—Թռչնոյն) fkղ-ղkան էա՛ն իր կիրի. ժողովիւրդը ասըն Թը չէ՞րք, խեւցո՞վ շաճոնը. sապոյ մ՚էա փըրցըցըն՝ էվէա էօ-

նիւր վիրէան իջով. էվէա, ասըն Թը խնւցով, պո՞լուզը վէար (ի պահեստ դնել, բանտարկել) մը դըրըն, նիւրիւկէն շահոնը փըրցըցըն, իրիք էօր պատըն չիւրս քէօվը բիլմց՝ իտէ տէպէն ծըծկըվիցով ծոկ մը բացով՝ հըմմը՛ն պըլըզըն գոլոխը իջով. Ժողովիւրդը ասոց Թը Աստւծու գործը մինք կանը՞նք անցընի (աւրել) էօսիւր էմս թէվուրը գըրվիր է։

Դըրըն էան պոլուզը Թէագէավիւր մը էրին. էաս Թէագէավիւրը իլով Թը՝ իս նիւր սուռ (սարայ) մը պիտը տոմ չինի, գիշիրը ինտիրագըն միջ հրիշտուկ մը իկիք Թը՝ քառսոնը մէկ իշէօվ քոր պըտը տոս կըրի, օննոսուզ նիյոթիտ առիր նը, ըմմը՝ քառսընը մէկ իշէօվ տոս կըրի նը՝ քիզ հիվմէար ըռընտ կունը։ Թէագէավիւրը տանկ նաւմազը ասոց Թը քառսընը մէկ էշ իւվ ունը նը՝ չապըխ Թուղ գոյ, փերեան տոմ, կըրէ։ Էան իր էղբէարը ուր քառսընը մէկ էշ ունէր՝ մառոքը ասոց Թը, իրԹոմ օտոյ Թէագէավիրէն ամըս մը ձըրը քոր կրիմ։ Գոնոց ասոց էղբէօրը Թը՝ իս պիտը կրիմ քիզ ամըս մը ձըրը քոր, ըմմը մէկ միկի էղբէար նըլ հէ՛չ ըշ գիտըն. էան վոխսը Թէագէավիւրը ասոց Թը ըռընտ կունը. դեշնից հեռիֆը քոր կըրիլ ամին էօր. էան սըրտը ուտէօղ աղջկինը իւր՝ պոլուզը մինծ Թուղ մը կորցուց ու մինծ էշ մը իղով՝ էամին իւր քանը տապոյ իրԹէր՝ պոլուզը զէան կու հեծնէր, տոպրոկնէա գարոն ու իրդէն (գարւոյ եւ յարդի) տիղը քոր կունէր, էան քորնէա իսկի կունէր, չիւնիֆի սըրտը կիրիր էր։ Հինգ աւուրը սոնղրոյ մշակնըն ասըն Թը՝ ճա՛նըմ ձըրը քոր կո կրիս տէյլ

իչուցը տուպրուկնէա գարոյ տիղ քո՞ր կունոս. էան էա ասոց Թը էօսիւրմէն (ասոր միայն) քոր կը կունոմ. ճա՛նըմ էօտիւր քոր կը կունոս նը ևkչ skկիղ էամմիւն էօր էատ մի՛ հեծնոյ ասըն։ Հինգ վից աւուրը սոնղրոյ տիսոն ուր էան թkվուրը կը կենէ էվէա գացըն Թէագէավիւրէն ասըն. ճովոց Թէագէավիւրը ասոց Թը խեւցո՞ր էա, միղք չէ՞ էշը. էանէա ասոց Թը ձիղ կյուրոյ չի՞րք, իս ձիղ ամըս մը քոր պըտը կըրիմ. ևkկar Թը սէատկի նը՝ հոտ մէա կառնում, էվէա քառսընը միկ հատէօվ կու լըմցընիմ. Թէագէավիւրը ասոց Թը գոնոյ կըրէ ըմնը էատ թkվուրը մենի, միղք է էշը։ Գոնոց էվէա առչէ skպkն կիմի էրով. մչակնըն ասըն Թը՝ Թէագէավիրէն ասինք նը fkղղkատ կու կտրէ. էս skպkան գացըն էվէա Թէագէավիրէն ասըն, Թէագէավիւրը ասոց Թը՝ ճըվոցէ՛ք էօտիւր fkղղkան կտրիմ. ճըվացըն ևkrիֆին. Թէագէավիւրը ասոց Թը ևմ fkղղkատ կը կտրիմ՝ ևա հէօտ բոն մը կոյ, ինծիկէ պիտը ասիս. ևkrիֆնէա ասոց Թը՝ դէմիտ խուսիլոյ էա ղայեխ չիմ ըմնը՝ հրամոն էրո՛յ ըտիր դորս Թուղ իլլին։

Դեչնից ևkrիֆը խուսիլ ու գոլխոն իգոծը պատմից նը՝ Թէագէավիւրը ասոց Թը դոն իմ էղբէարը էղիր իս, էնիկէ սոնղրոյ գըլխընըս չի՛րք էկիք նը էանէա իս չարվըցընիմ. էալ էասիր (ասոնք) պիւթիւն գըլխընըն իգոծը պատմիցին. դեռ պըտիկ էղբէարը չաւտոց կիմի՝ ասոց Թը իմ պապոն անոնը չի՞րք էր. պապոն անոնը հանից նը աս տապոյ մէօրը հարցուց, աս տապոյ իրը. մինծ էղբէարնէա իր անունը հարցուց էանէա հանից նը՝ էալ միկ միկի

աւտացըն․ մինծ էղբէարը ասոց թը՝ հապը օտոյ ի-չոն ինտէան կո կեննիս նը էօտիւր մենեան (մանեա-նը) չի՞րք է․ էան էա չոց թեվուր էռէաջ իղով նը՝ պատմից։ Էնիկէ սոնղրոյ պըտըկնէա հարցոց թը՝ դոն չո՞ց թեվուր թէագէավիւր իղոր․ էնէա իր է-ղեղը (ըղեղն —գլխուն) իգոծը պատմից․ մինծ էղ-բէարը ասոց թը էտիր մորդ էնիլոյ միւֆիւնը (միւմ-ֆին) կո՞յ էանէա ասոց թը մորդ կենիմ ըմը՝ մինծ էշը իս պիտը առնում, մէկիլնինէա ճ՛ւնչը կուզիս նը՝ դոն օ՛ռ, էանէա ասոց թը ինտէամ թուղ նը։

Մորդ էրով իշվիքը, աղջկիննէա քաղքէն դորս Ջըրըն իգիրը տարով արօխ (օղի) խումցուց՝ խիլքը անցով, դեշնից փիւրը սէապիւնիլ, սահարքվոն մը սուռղրոյ լէօղ մը տարով փուրուն վորցովոն, սըր-տը ճըրբաստանոխ դորս իլով ու առով փիւրը քարից․ առով աղջկինը իկիք նը՝ առըն նիւրիւկէն քառսընը միկ էշ, տըվըն կըրի քոր, չինիցին սերեան։

Տանուշուխ էրին ասըն թը՝ մինք միր մէօրը խե-շը սեվկիւլիւ էօք (էինք) զահար, չը տովով զենի, ինտէատ է նը՝ լայեխ է միր մէարն ու եահուտըն հէօս տուբիրիլ․ տըվըն բիրի մէարը՝ իգոտ ուսօ մը (սեննեակ) տըվըն, եահուտունէա ֆեղեան կըտ-րիցին։

Էնիր հասոծ է մուրազնուն մինք էա հասնընք։

ԳԼՈՒԽ Թ.

ԱՍՏԵՂԱՆՈՒԱՆՔ

Ագէ.
Բըլի.
Դեղըն օսղ (աստղ).
Եէօթն էղբէար.
Ի՛ագիւվիւր օսղ.
Ներքեաք (երքեկ) օսղ.
Թուփող կուչկոր.
Լէօս օսղ (լոյս աստղ — արուսեակ).
Խէաչ.
Կիչեռք.
Կէսկէրէաք.
Կաւոն.
Ղասեմ ողջե օսղ.
Ճամփուր.
Ջեօլ արապը.
Ջախըլտոխ.
Ջարխը փելեաք.
Ջաքող օսղ.
Ջոր (չար) օսղ.
Պիւղիւս Պիւտրիւս.
Սուփրոյ.
Տիշի օսղ.
Փալթաճուխ.
Քիւրիւստիւսի կերպարոնք.
Քեվրաճ ղոռոճ։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

ՀԱՆԵԼՈՒԿՔ

Անմէջար մանուկ, անօգոսուր (անակնսուր) հարսնուկ.

Բո մը (բան մը) ունըմ՝ եօր (ուր) իրթում հիտիս կոգոյ.

Բո մը ունըմ՝ բոն չըրմանի (չ'նմանիր) հաւկըթ կոծէ՝ հով չըրմանի.

Բո մը ունըմ աշխորհ կո բիլլէ, իրկոն տոնը իգոյ նը՝ բիրոնը բոց կո մոնոյ.

Բո մը ունըմ՝ աշխորհ կո ըիլլէ, իտուէ (ոտք) չ'ունը, ըիրոն չ'ունը ըմմը՝ չիրքըր քարիս նը կու կոլնոյ.

Գոտնոմ՝ օխս (ա́խս) չիմ ասը, կիշնիմէջա ճը՝ վոխս (վա́խս).

Դըգալըկ մը էղըկ ունըմ՝ աշխորհ կուզիմ չէ́ պարպը.

Էրո́յ պէշիր (պէճէ́ր, լէ́ր աջողակ) քըրձէ խըշիր:

Ինք փէտ է, ինք քոր է, ինք ջըր է.

Ինք քոր է, կլութը փէտ է, ագէն մազ է, իս կու քէշիմ՝ ինք կու վազէ.

Իրկէան իրէց՝ գուտըլարձոկ.

Իրկու կիշի միկտեղ մէշի.

Լոն լուսնիմ՝ Ջահոն անցնըմ (լուն պայտեմ եւ Ջահան գետն անցնիմ).

Կապիմ՝ տէ́ կուրթոյ, ածկիմ՝ կու կանը.

Կըծըկ մը թեռ ունըմ, կու կծկիմ կու կծկիմ՝ չէ́ պարպը.

Հէալվիւրուկը (նուռն) ծառը, չուփուկն (չօփ, կե-
ղեւ) ուռուկը·
Ճիրմոկ պախրէ՝ գիտէնն 'ի վէար ·
Ճորճոր պատինճոն՝ սխլուկ հընտըկ արծթմոն.
Մասկոն բաղնըք՝ ութ էօր ութ գիշեր հարսնըք·
Մատը մը ծէար ցուքում մը խիւտ կոյ.
Պէտուհնի մը միջ տուփ մը ուրոֆ (ուրաֆ) կոյ·
Պայիր մը 'ի վէար իրկու գոնտ հէաս կու գըլըրվը·
Պէտուհկոն մը միջ լըսըկ մը կու վառը.
Սեւ պախրէ՝ գիտէնն 'ի վէար·
Սեւ ուլկունիր՝ ճիրմուկ պայիր.
Ցիր մող մը վէգ ունըմ, միջնէա եապանը մը կոյ·
Քառսոն հորս միկ սավընը միջ կոյ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ·

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ

(Ասողութիւն Զէյթունցւոց)

Հայր մերկինք սուրբ եղիցին անուն քո, էկեսցէ արքայութիւն քո, էղիցին կամքո (կամ կանքո) որպէս սիրկինս սիւերկրի , զհաց միր հանապազորդ՝ տուր միզ այսօր. եւ թող միզ զպարտս միր՝ որպէս եւ մինք թողունց մերոնց պարտապանաց, էմմի տանից միզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա միզ ի չարէ, զի քորէ արքայութուն եւ զօրութուն եւ փառք յաւիտեանս սամէն։

Բ Ա Ռ Ք

Ա

Ագէ	Ագի
Ազիօթ	Էզիյէթ, նեղութիւն, տանջանք
Աթըմ	Նետելիք
Ալայլիս էա	ալայըմըզ տա, հէփիմիզ տէ, ամենքս ալ
Ալա չայիր	Ալա չայիր—անուն տեղւոյ
Ալըկ	Ալըկ, եհմ, կեր կենդանւոյ
Ախբոնտ, աղբոնտ	Շունչ
Ախմոխ	Ահմագ
Ածկել, կ'ածկէ	Քակել, արձակել. կը քակէ
Ածուք	Ածու, փոքր պարտէզ
Ակռին	Ակռային, ատաման
Ակնդել, ակնտել	Անձրեւոտ աւուր մէջ յորժամ արեգակն ամպոց մէջէն ճառագայթէ՝ յատկապէս սոյն բառն կը գործածեն
Ակնուռ	Ակնուռ
Ակցոնք	Աքցան

Աղընձել	Խորովել. խանձել
Աղլիխ, աղլեխ	Թաշկինակ
Աղջեր	Եղջիւր
Աղջկին, աղջկէն	Աղջիկ
Աղքոտ	Աղքատ
Ամանոթ	Էմանէթ
Ամըս	Ամիս
Ամուչնոլ	Ամաչել
Անատեն	Ան ատեն, ան ժամանակ
Անգոն	Անագան
Անըթը	Անօթի, քաղց
Անթըփոյ	Այնթապ քաղաքի
Անլը	Անլի
Անմէար	Անմայր
Անպատոյ խէօսք մը	Անպատեհ խօսք մը
Ան օսգօսուր	Ան սկեսուր, առանց ըսկեսեր
Աշխարը	Աշխարհի, աշխարհական
Ապուրճոն	Ապարանջան
Ապրըկ	Ապուրիկ
Առէջ	Առէջ
Առէօցը	Առնելիքը
Առընց	Առանց
Առմոռ, արմոռ	Դարակ, տօլապ
Առջէ	Առաջ, առաջի
Առով	Առաւ
Ասքոծ, Ասպոծ	Աստուած
Ասըծու, Ասուծու	Աստուծոյ
Ասիղ	Ասեղ
Ասիմ. ասիր. ասոց	Ասեմ. ասեր, ասացեր. ըսաւ

Ասյօն	Ասյան, Առիւծ
Ատկիցով	Ցատակն իջաւ
Արժում տարժում	Ցարաժամ տարաժամ
Արիգէն	Արեգին—Չէյթունի մօտ եղող գիւղի մ'անուն
Արիւ	Արեւ, Արեգակն
Արիւծէադգ	Արեւելք
Արծթմոն	Արծաթազօծ, արծաթապատ
Արկոյ, առկոյ	Եկուր
Արոխ	Րազը, օղի
Աւագոլ	Աւագալ—Չէյթունի մօտ եղող գիւղի մ'անուն
Աւճոր	Լուբիա, բակլա, սիսեռ եւ ոսպ, այս ամենն մէկէն աւճար կ'անուանեն
Աւչել	Երգել
Աւտոց	Հաւատաց
Աքցը կըպուց	Աքացի զարկաւ

Բ

Բակդոռ	Բակի դուռ
Բաղեղ	Գետնի վերայ տարածեալ մանր եւ երկայնաձեւ կանաչեղէն մը, յորմէ ժողովելով կերակուր կը պատրաստեն
Բաղնըք	Բաղանիք

Բանըս	Բանիս, գործես
Բապըճ	Բապուճ կանանց, սան-դալիկ
Բառնոնք	Բեռցնենք
Բարը	Բարի
Բարիկոմ	Բարեկամ
Բարտը	Բարտի ծառ
Բեռտըլ, փեռտըլ	Պատառել
Բէճ. բիճիրը	Կռնակ. կռնակնին
Բըսըկ. բըսկոն	Կատու. կատուին
Բիլիլ, բիլել	Շրջիլ, պըտըտիլ
Բիպէկ	Բոպիկ
Բիպլիկ	Սեւ պղպեղէ նուազ մե-ծութեամբ կուտով եւ խիղոտ հատիկ մ'է, որ հասունցած ատենն կը սեւնայ. խորովելով զայն՝ կը մանրեն եւ խի-ղըն կը հանեն կամ կե-րակրոյ վերայ կը ցըր-նեն, որ խուղ եւ համ կուտայ
Բիրոն	Բերան
Բիրոք. բիրէ	Բերաք, բերինք. բերէ
Բիւմպէօս	Ծաղիկ, կապտագոյն ծա-ղիկ մը
Բիւրնէտ	Բերանէդ, բերնովդ
Բո, բոն	Բան, իր
Բոնձր, բոնձրը	Բարձր
Բորձ	Բարձ

Բու կըրմանիս	Բու կը նմանիս
Բուվոնդոկ աշխորհ	Բովանդակ աշխարհ
Բռնըվըլ. բռնէօղ. բռնիս	Բռնուիլ. բռնող. բռնես

Գ

Գագըճել	Գագացումն, կըթկըթումըն հաւուց
Գագոթ	Գագաթ, գլուխ
Գագով, քաքով	Կաքաւ
Գազվոն	Գաւազան
Գանկտըլ	Գանգատել
Գարնօկ, գարնոկ	Գարնան ակք, որք ի գարնան կը բղխին, կը հոսին եւ յամարան կը ցամաքին
Գացըն	Գացին, գնացին
Գեղ, գեղջ	Գիւղ
Գեղիցէ	Եկեղեցի
Գէալ, գէլ	Գայլ
Գէնծիլէ, գէլծիլէ	Գործելի, ածուխ
Գըլըրվըլ	Գլտորիլ
Գինէ	Գինի
Գիւղ	Գող
Գիտանոլ	Գիտնալ
Գիտէն	Գետին
Գոռ	Գառ կամ Քառ. Ծառաձեւ եւ առ առաւելն կանգնաչափ բարձրութեամբ եռագոյն (կարմիր, կանաչ եւ սպի-

	տակ) եւ հաստաբազուկ թթուահամ բոյս մը մի կամ երկու մեծ, թանձըր եւ բոլորշի տերեւօք, որ Զէյթունի եւ շրջակայ Պէրութ անուն լեռն կը բուսնի Ապրիլ ամսոյ վերջերն եւ Մայիսի սկիզբն. սորա միայն բազուկներն կուտուի կեղեւելով։ Ցոյժ յարգի է ընդ հովանեաւ քուոյ բուսեալն, զոր «սեաղ խրկին գոք» կանուանեն, այսինքն սաղ (տափակ) քարերու շուքին տակ բուսնող
Գոլոխ	Գլուխ
Գողձ	Գունտ. գնտակ ծոպաձեւ
Գոնո՛	Գնա՛, երթ
Գոտնոլ	Գտնալ
Գոտոկ	Գտակ
Գուռուզխետիր, կուռուսխետիր	Գռուզ—խոտեր, քարսոն կարսոն, մաղտանօզ
Գուտը	Գօտի
Գուտըլարցոկ	Գօտին արձակեալ

Դ

Դանոկ	Դանակ
Դեղ	Վառօղ

Գեշնիլ	Սկսիլ
Դէրվէար	Դար ի վայր, զառ ի վայր
Դէօրդիւշիւն	Ռուսի եփելու թզաչափ խորութեամբ պղնձեայ մեծ տաշտ, պազըրտան չէկէն
Դըհ. դըհը	Կողմ, կողմը
Դընէօղ	Դնող
Դխպնոլ	Դպչիլ
Դոգոլ	Դրգալ
Դոմոկ	Դմակ
Դոն	Դուն
Դոռ	Դուռ
Դրացնոն	Դրացույն
Դրուըլ	Դրուիլ

Ե

Եաքոց խլով	Ի բաց ելաւ
Եանը	Եանի, այսինքն
Եարոյ	Վէրք
Եռք	Եռալ
Եօր, եուր. Եօրըր	Որ. ուր որ

Զ

Զէնտ, զէնտէան, զինտաւանթան, քան զայն

Զըգ	Զոյգ
Զընգըռդել	Զարաչար սպանել
Զըրըցք	Զրոյցք, խօսք
Զինցո զինցո	Այսպէս այսպէս

Է

Էագլուղք	Այգուց
Էազլուխ, էածլուխ	Ազոխ
Էաղտուր	Աղտոր
Էաղցուծ	Աղացած, աղացեալ
Էան	Այն, ան
Էաշխունուրք	Անշնորհք
Էառջ. էռջոն	Առջ. առջուն
Էգէ	Այգի
Էլեր	Ալիւր
Էճիս ու դեճիս	Աճիս ու բազմանաս
Էմի. էմիտէաք	Հօր եղբայր, հօր եղբարք
Էյրօն	Այրան, չիճ
Էնէա, էն էա	Այն ալ
Էնըռ	Գրաստուց ագետակի կաչեկապ, փայտըն
Էնիլ	Ընել
Էնտէալ կո խուսը	Ընդ այլ կը խօսի
Էնտ պէատուհունը մոտով	Ընդ պատուհանն մտաւ
Էչուէ	Աչք
Էռ, էռք, էօռք. էռցընիլ	Եռալ. եռացնել
Էռէաջ. էռէաջ էա	Առաջ. առաջ ալ
Էռճիճ	Արճիճ, կապարեայ գընտակ հրացանի
Էռցըթ	Եռ—ձիւթ, դժոխք
Էվէա, էվէ	Եւ ալ, դարձեալ
Էվէաչք, էվէաճք	Երգ, եղանակ
Էրդ	Ցարդ

Էրընճկըտոլ	Ցօրանջել
Էրին	Արիւն
Էօձ	Օձ
Էօնիւր	Անոր
Էօնիւվէօք	Անոնցմով
Էօչնիւց	Աչնոց, ակնոց
Էօսէօր	Այսօր
Էօսինց, էօսիւնց	Ասոնց
Էօսիւր	Ասոր
Էօր	Օր

Ը

Ըլըվըլ	Անցնիլ երթալ
Ըձգել. կու ըձգին	Ձգել, նետել. կը նետեն
Ըղտ	Ուղտ
Էմմը	Ամմա, եմմա
Ընիկից	Անկէց
Ընիր, էօնիւր. ընիր էա	Անոր, անոնք. անոնք ալ
Ընծան	Հնձան
Ընքուը	Ցօնք
Ըշնէհէավիւր	Շնորհաւոր
Ըշպաղը, ըշբաղը	Դգում, տեսակ մը դդում
Ըչ. ըչ գիտիմ չիրք	Ոչ ոչ գիտեմ ինչ
Ըռահօն	Ռահան
Ըռահոնք	Հրահան, չագմագ
Ըռընտ	Աղէկ, լաւ
Ըսիր, էօսիւր	Ասոր
Ըսկըվըլ	Հեռանալ
Ըվըլնոլ	Ուելնալ, եւելցնել
Ըտվընըն	Ոտքերնին

Ըրկընէ քոր	Երկանաքար
Ըրկըրը	Օտարի, այլոյ

Թ

Թաrխանոյ	Թաrխանա
Թարտոկ	Պարապ. ջուհալակի կը-կոցի եղեգ. եղեգն
Թէագէավիւր, Թէագվիւր	Թագաւոր, արքայ
Թէղը, Թեղը	Թեղի, Թփաչափ վայրի ծառ մ'է, որոյ արմատոյ կեղեւն թրջելով կը ծեծեն եւ ընդ ալեր խառնելով եփելէ յետոյ՝ նոր ելած վէրքերու վերայ կը դնեն զայնս հասցնելու կամ պատռելու համար
Թkվուr	Թաvուr, որպէս, պէս
Թkfkr	Թkfkrչkf, անիւ
Թը	Թի
Թըղըկ	Սպիտակ գտակ, թաfեա թաfկk
Թըղըկ	Ջեան սիւն, հիւս
Թըմըն, թըման	Որովհետեւ, քանզի
Թընաթըփըս	Թոյն թափես
Թընքըցընել	Պայթեցնել (մանաւանդ զատրճանակ)
Թիւմ	Ամբողջ
Թիօկ	Թիկունք
Թիփօնկ	Թիւփkնկ, հրացան

Թմպոկ	Թմբուկ
Թոլոք	Ծաղր
Թուղ	Թող

Ժ

Ժէանկութիլ	Ժանգոտել

Ի

Իբր	Երբոր
Իգուղըն, իգողըն	Եկողին
Ի զոտ	Զատ
Ի ժոմ	Եկեղեցի
Իլլինք	Լեցուն
Իկիր	Եկար
Իկիք	Եկաւ
Ինկէզ	Ընկոյզ
Ինտէաս	Ընդ այս, այսպէս
Ինտէատ, ինտէատ է նը	Ընդ այդ, այդպէս. այդպէս է և, եթէ այդպէս է
Ինտէան	Ընդ այն, այնպէս
Ինտիրկոց, ինտիրկոցք	Ընդ երեկոյս
Ինտիրող	Ընդ երազն
Ինտ իւր	Ընդ որ, յոր. յորմէ
Ինցո ինցո	Այսպէս այսպէս
Ինք իր քմէօքը կո խուսը	Ըստ իւր քմաց կը խօսի
Իսկի	Ոսկի
Իվրը, իվրի	Ի վերայ
Իվրը երխէն ընկով	Ի վերայ երեսի անկաւ

Իտէ ճիւթը	Ցետին ճոթ-ծայրը, վերջապէս
Իտի sէպէա, իտէ sէպէա	Վերջապէս
Իտիւ, իտիվ	Ետեւ
Իտուէ	Ոտք
Իտվընըն	Ետեւնին
Իրանը	Երանի
Իրեկ, իրէկ	Երեկ
Իրինք. իրինք էա	Իրենք. իրենք ալ
Իրիս	Երես
Իրից	Երէց
Իրկիրիք էա	Երկու երեք հատ եւս
Իրկոն	Երեկոյ
Իւղիւրդ	Ուղորդ, ուղիղ
Իւնչը	Ինչ որ, զով որ
Իւչիւցք	Յիշոցք, հայհոյութիւնք
Իւսպ	Ոսպ
Իւվ իւր	Ով որ
Իւր	Ուր որ
Իփիմոն	Եփեալ, եփած

Լ

Լանպոնք, լանպօնք	Մանկանց գլխարկն չեյնալու համար ականջակողմ եզրն կարուած կապն, զոր ծնօտին տակէն բոլորելով հակառակ կողմն կը կոճակեն
Լապլապո	Լէպլէպի
Լափստոկ	Նապաստակ

Լէար օձ	Լար օձ, իժ
Լեշփէատ	Լեշ-փայտ, դագաղ
Լեչեակ, ղեչեակ	Քաղցրաւենի, քաղցրեղէն, ռէչէլ
Լէօղ	Տանեաց վրայի լող քար
Լը՛, լը պլէ՛ղ. լը մո՛րդ	Ձայնարկ առ արս, որպէս Պօլսեցի ռամիկս ծօ՛, ծօ տղա՛յ. պէ՛ մարդ
Լըս	Լոյս, կրակ
Լըվխյոս	Լուբիա
Լըտոռը	Լիտր
Լը ֆըղա՛	Ձայնարկ առ կանայս եւ աղջկունս, որպէս Պօլսեցի ռամիկս ֆա՛
Լիւկ	Լոկ
Լո, լօ	Լու
Լոցմոն, լոցած	Լցեալ, լցած
Լուսըն	Լուսին ձիոց, պայտ
Լուսունկոյ	Լուսին

Խ

Խանդ քոր	Է մի տեսակ յեսան, որով կացին եւ այլ հաստ երկաթէ գործիքներ կը սրեն
Խառըն, խարըն	Պահապան չունն իւր վըզին կապեալ չուանն չկրծելու համար՝ վըզին մօտ թզաչափ կամ սակաւ ինչ երկար զա-

	ւազան մը կը կապեն որ չ'կարողանայ փրցնել. այդ փայտն « խարըն » կ'անուանեն
Խառընտվել	Խառնուիլ
Խեթել. կու խեթին	Խոթել, մխել. կը խոթեն
Խեղուըլ	Քիթ բերան ծռելով ծաղ-րել
Խեչ. խեչը	Քով. քովը
Խետուկ չուանըկ	Նարօտ
Խետվըլը	Սպիտակ մետաքսով բան-ուած, նկարեալ, ծաղ-կանկար
Խէած գոտնըլ	Որ եւ է պտղոց նոր հա-սածն գտնել, թուրֆան-տա
Խէաղ	Խաղող
Խէաչ	Խաչ
Խէօնծիւր	Խնձոր
Խըլանը լէ՛ր	Խելացի լե՛ր, եղիր
Խըսէկ	Խոց, վէրք
Խըսըբըշտել, խըսըփըշտել	Ցափշտակել
Խըլպալիկ, խըլպաշիկ	Խոց, վէրք
Խըճիպ	Կեղեւ
Խընց. խընց մին	Խիստ. խիստ մեծ
Խըշտ	Խըշտ, տէք, նիզակ
Խըս	Բաժին
Խըս	Շուտ, արագ
Խուշխուր	Խոշոր, մեծ
Խուփ	Խոփ, երկրագործական գործիք

Խող	Խաղ
Խոլխոնճոլ, խոլխոնճոյ	Վրնջիւն, խխնջալ. վրըն-ջէ
Խոլպ	Սիւն
Խոռու, խըռու, խըռըվիւր	Հեռու, հեռաւոր
Խորտում	Սարտնում, խրտչիմ
Խուռխիցոն	Խորհեցան
Խունծուլու	Դեղնագոյն ծաղիկ մը, որ գարնան սկիզբն կը բուսնի եւ որոյ հիւթն յոյժ ախորժանօք կը ծծէ մեղուն
Խուսըլ	Խօսիլ
Խուփ, խըփ	Խուփ
Խօrաճpo- խօrաճpաւ	Ընտանիք

Ծ

Ծաղիկ, ծաղկի	Մոխիր
Ծաղկիջոր, ծաղկէջոր	Մոխրաջուր
Ծիրէարիւց	Ծրարոց
Ծնօծ	Ծնած
Ծոռ	Ծառ
Ծոռ	Ծուռ

Կ

Կալնիլ, կալնըլէօվ, կալ-նիլէօվ	Կալնուլ, կալնլով
Կախլընկ	Պարզած
Կանը	Կանգնի
Կանը	Կարողանայ

կանկոր	կանկար, է մի տեսակ փուշ որ բարձրանայ ցկէս կանգուն. նոր ելած ժամանակ կեղեւելով կուտեն եւ կաթ նորա ժողովելով կը չորցնեն, որ ծամելու ծիւթ կը լինի. եւ յորժամ փուշն հասուննայ՝ հունտերն կը ժողովեն եւ հազ ունեցողներու իբր դեղ կը գործածեն որպէս սուրճ խորովելէ յետոյ խմցնելով
կավոռ	Ջրոյ ընթացքն պարտիզի կամ արտի մէջ հոսեցընելու սկզբնակէտ. բաժանակէտ ուրդի
կավուն	կանգուն
կարոս	կարաս
կեծխփից	կայծն եփեաց, կրակի, կայծի վերայ եփած
կեղվիմ	կեղեւեմ, կեղեւն հանել
կենծիլէ	Գործելի, ածուխ
կեռիլ, կիռիլ	կեռիլ, ծռիլ
կէապիւց	կապոց
կէսկէրէա, կէսկէրէք	կասկարա
Կkօշիւկ. Կkօշիւկաէաք	Բեռնաբարձ չորքոտանի, գրաստ. կkօշիւկէr, գըրաստք

Կընըկ, կօնըկ	կին
Կըշավըլ, կուշավըլ	կեղծել, չփանալ
Կըպցընել, կըպցընիլ	Հարկանել, զարնել
Կըսպըլ	Խանծիլ
Կըսպիցով	Որ եւ է լաթի՝ կրակէ առանց այրելու խանձելն
Կըտ	կուտ
Կըտիմ. կըտիլ	Այրիմ. այրիլ
Կիթվը	Կը թուի
Կիմի	Կիպի, պէս, որպէս
Կինոյ	կենայ, ըլլայ
Կինէօղ. կինօղնըն	կեցող, կեցած, մնացող. մնացողներն
Կիշի	Փոքր երկան
Կիշնիլ, կիշնել	Կորուսանել
Կիր	Կոյր
Կիրակոծ մախըր	Կրակ եղած մոխիր
Կիւղի-շէֆթէղի	Կիւղի—շէֆթալի, դեղձ—վարդագոյն, կարմրագոյն
Կիւսէօղ	Աքաղաղ
Կիւտիւց, կտիւց	Կոյտ, դէզ
Կիւրծպէտահ	Կրծապահ, կրծկալ
Կիւրկիւտ	Կորկոտ, ծեծուած ցորեան
Կօ, կօ, կու	Կը
Կօսէ. կօսէք	Կըսէ. կըսէք
Կօր	Կոր, կարիճ, ազրեպ
Կօրօկ, կօրօք	Կրակ

կուղպլ՚աք	կղպանք
կուղպուրտ, կողպուրտ	կո՛ղոպոյտ
կունոյ	կը լինի
կունոն, կունըն	կը լնուն, կը լեցնեն
կունցնոյ	կունենայ
կուչնոկ	կոչնակ եկեղեցւոյ
կուրդ	Փորը կուշտ, կշտացած
կուrոյ	կkork, չափ, չափով
կտխուր	կտոր
կտուց, կտխուց	կտուց թռչնոց
կրխոյ	կրիայ։ Չէյթունի յատուկ փայտեայ դրան կղպանք որ կրիայի ձեւ ունի
կցխուրդ	կցորդ

Հ

Հազոր	Հազար
Հալվոյ	Հէլվա
Հախչուքխ	Հախերնիս, իրաւունքնիս
Հակտուն	Խաղախորդարան
Հատր. հատոյ էա	Հապա. ապա եւս, ետքն ալ
Հասը, հասըկ, հասխկ հասսխկ	Ահաւասիկ
Հատեղէն	Ընդեղէն
Հատխրոլ	Արտորալ
Հաւասըլ	Հաւես, փափագել
Հաւխճ, հաւէճ	Պղպեղ
Հափուսոյ	Օսլայէ եւ ռուպէ չինեալ քաղցրեղէն մը

Հեյել	Հայել, նայել
Հէալվիր, հէալվիրուկ	Ալեւոր, ծեր։ Նուան
Հէամբ	Ցանդխման, ընդդէմ, դէմ. վրէժ
Հէանկիւց	Հանգոյց
Հէաս, հէս	Հայս, խմոր
Հեչէա	Հիչ ալ, երբեք
Հէսի ղեկեն	Հայս շաղելու տաշտ
Հէօն	Հոն, անդ
Հընտռել	Ընտրել, զատել
Հինօ, հինոյ	Հինայ
Հիրու	Հեռու
Հիւղ, խիւղ	Հող
Հո՛, հու՛	Այո՛
Հոտը հընտըր	Հատընտիր
Հուղը գողծ	Հողակոյտ
Հուրքիր	Հօրաքոյր
Հուօտ	Հատ
Հուօրս, հորս	Հարս

Ջ

Ջաղկիլ	Ջաղկել. բուրդն գաւազանաւ ծեծելով թօթվել
Ջգիւց	Դուռ մը ամրափակելու համար ետեւն դրուած փայտ կամ որ եւ է լին
Ջը	Ջի
Ջըգըռտոլ	Ջգռտալ

Ղ

Ղայղու — Հող. նեղութիւն
Ղասնող, ղասնոխ — Շրջանակ նքուրի
Ղեմե, ղամոյ — Գամա, դաշոյն
Ղընթիկ. ղընթիկ մը — Սակաւ. սակաւ ինչ
Ղըրմըզ — Գըրմըզը, կարմիր
Ղոռոն — Գըռան, ջարդ
Ղուբնու, ղուբլու — Ղուտնու, գունաւոր կերպաս մը, յորմէ Ասիացի գեղջուկք իւրեանց ընտրելագոյն հագուստն կը պատրաստեն

Ճ

Ճանղամոյ — Աղաղակ, աղմուկ
Ճապըտկըվըլ — Ճապկտել
Ճարդըրում. ճարդըրվըլ — Ջարդարում. ջարդարել
Ճենչիմ — Ճչեմ, ձայնեմ
Ճէաշք — Ճաշու ատեն. կէս օր
Ճըխրէաք — Ճախարակ
Ճիւթը — Ճոթը, ծայրը, եզերքը
Ճոկուռ — Սակր
Ճոնկ ճոնկ — Ափ ափ, ավուճ ավուճ
Ճռռոլ. ճռռոյ — Շողալ, փայլել. շողայ
Ճովոլ, ճըւալ — Կոչել, կանչել
Ճուղ — Ջուղ, քուրձ

Մ

Մազմուզոկ — Մազմզուկք, արմատին բարակ թելերն

Մաթչո	Հիւծումն, հիւծախտ
Մանկող	Մանգաղ
Մանոծ	Մանած, կտաւ, թել
Մանտըք	Մախաղ, հէյպէ
Մանտրոք, մանրոք	Փոքր տղայք, մանունք
Մասկոն	Շնորհաւորական բառ
Մատ	Բլուր
Մարգարջոր	Մրգաջուր, մրգօշարակ, խօշաֆ
Մեշիլ	Մաշիլ
Մերում, մերում	Կամք
Մէաճ	Մաճ
Մէար	Մայր
Մըս	Միս
Մըսըն փուխը	Կարմիր միս առանց իւղի եւ ոսկեր
Միակտը	Միակտի։ Մէկ կուտ միայն ունեցող խաղողոյ մ'անուն
Միմ	Մոմ
Միրեղըլ	Կորնչել, անհետանալ
Մող	Մաղ, նքոյր
Մուհենեա	Մահանա, սեպեպ, պատճառ
Մուտնոյ	Մօտենայ, մերձենայ
Մուրքիր	Մօրաքոյր

Ց

Ցանկըրծըկէ, անկըրծըկէ	Ցանկարծ, յանկարծակի

Ն

Նաքը	Ո՛վ դու ։ Որ լինի, ըլլայ որ, Ալլահ վէրսին սէ
Նախըղ	Նաղըղ, անգամ
Նը. նը ևը. նընք	Լինի, ըլլայ. եթէ լինի, ըլլայ ևէ. լինիմք
Նընգէավիւր	Նենգաւոր
Նըվըկ	Նուիկ, կանաչեղէն մը
Նիշանծիւնց	Նշնածի, առ խօսեցեալն
Նիւր	Նոր
Նիւրիկէն	Նորէն, վերստին
Նիքսէ	Ներս, ներքնակողմ
Նուկի	Նուկի, ունկի

Շ

Շաքքո	Երկար եւ բարակ ձող
Շանքոր	Շաքար
Շէագ	Անյաջող, հակառակ
Շէած	Շարժ, գետնաշարժ
Շէաշ	Կանանց ծաղկանկար տեռ
Շէհրոյ, շէհրէա	Շէհրիյէ, բարակ խմոր մը, զոր արեգակի մէջ կը չորցնեն եւ ընդհանրապէս լուղով խորովելէ յետոյ՝ թանձրապուրի (թիշաւ) մէջ կը խառնեն
Շէօլփիւն	Փոքր դդում
Շէօռ, չէօր	Խօսք, խօսակցութիւն

Շինկիրոր, շինկիրար	Է մի տեսակ վարունգ մինչեւ 3/4 մեթր երկայնութեամբ, վրան ուղիղ գծաւոր եւ քաղցրահամ քան զհասարակ վարունգ, զոր ի թարմութեան ախորժանօք կուտեն. իսկ ըստ սովորութեան՝ ձմրան պահելու համար կը կեղուեն եւ մէջն ալ դըդմոյ պէս պարպելէ յետոյ՝ կը չորցնեն, յորմէ միայն կերակուր կը պատրաստեն մէջն ծեծուած միս եւ ձաւար լեցնելէ զկնի եփելով
Շիրիփ	Փայտեայ յոյժ մեծ դըրգալ
Շող. շողցունել	Տաք. տաքցնել
Շոա	Շատ

Ո

Ուզնիլ, ուզնել	Քսել, սրբել
Ուլըկ. ուլկունիր	Ուլիկ. ուլիկներ
Ուխնէք	Օրհնութիւն
Ուղել, ուղղել	Քայլել
Ուղըն	Շրէշի բոյսին տերեւն
Ուղորդ, իւղիւրդ	Ուղորդ, ուղիղ
Ուղընկըն	Անկողին

Ունցնոլ. ունցով	Ունենալ. ունեցաւ
Ուշթըփըլ, Ուշթուփիլոյ	Ուշաթափիլ. ուժաթափիլ անկարողանալ
Ուտոր, ուտօր	Օտար
Ուտոց	Ոտից

Չ

Չա՛, չո՛, չէ՛	Ո՛չ, չէ՛
Չափախ	Չափազ. sémir գըրըմբըլըր, թափթփուք երկաթոյ
Չափըճ, չէպիշ, ճէպիշ	Նոխազ
Չէ՛ նը, չա՛ նը, չի՛ նը	Չ՚լինէր, չ՚ըլլար
Չըրցընիլ	Չորցնել
Չիկլիտում	Գնտաւոր արմատ խուն-ծուլու անուն ծաղկի, որոյ հատիկք կը լինին հրացանի գնտակաչափ. ի վերջ գարնան՝ գիւղացիք եւ հովիւք կը հանեն զայս եւ կապոցելով միմեանց կ՚ընծայեն, որք խորովելով կամ խաշելով եւ կամ կաթով եփելով կուտեն
Չիրթոն, չըրթըն	Չորթան
Չի՞րք. չիրքէա	Ի՞նչ. ինչ որ
Չիւր, չուր	Մինչեւ, մինչեւ որ
Չիւրս կողմ աշխորհ	Չորս կողմ աշխարհ, բոլոր աշխարհ
Չիքըր	Ինչոր (համառօտեալ չիրք—ուր ի)

Ջոր եօք	Ջար էաք
Ջոց, չոց թէվուր. չո՞ց	Ինչպէս, որպէս, ինչպէս որ. ի՞նչպէս
Ջուխույ	Ջուխա
Ջուղտուկ, Ջուխտուկ	Փաստեղ
Ջուրո՞ւ, չիրո՞ւ, չուրու իւր	Ընդ է՞ր, ինչո՞ւ. ինչու որ
Ջոք մը	Որչափ, չափ

Գ

Գախրէ	Գաճար
Գապու հանդըպըլ	Գապուն, այսինքն առ հայր հանդիպել։ Հարսանեաց օրէն ութ օր առաջ առ աղջկան հայրն երթալ՝ ամուսնութեան պայմաններն վերջնապէս որոշելու համար, զոր Կ. Պօլսեցիք Քէսէ—պիչէ կ'անուանեն
Գապցունել, պապցնել	Աւարտել, լմնցնել
Գառպուռինէ	Զէյթունի լեռներն եւ մանաւանդ գետեզերքն գտնուող վայրի որթ մ'է, որ սիսեռաչափ եւ խաղողանման սեաւ պըտուղ մը կուտայ
Գատեխ	Սեխ
Գատուհոս	Գատուհաս
Գատրըգ	Գատրոյգ
Գատրըսիլ	Գատուաստել

Պարպիտ, պէարպիտ	Վարպետ, վարժարան
Պարալիլ, պէարմիլ	Հատնիլ, մեռանիլ
Պարսիկ	Պարսատիկ
Պkqnr	Պազար, բազար, չուկայ
Պէհմոն, պահմոն	Պահեալ
Պkպkr, պkoպkor	Դայեակ
Պkoq	Բացագոյն կապոյտ
Պըլլեմ, պլեմ	Պըլլել
Պըշգուլ	Պժգալ
Պլլուզ, պըլուզ, պլէզ	Տղայ (մանչ)
Պող	Պաղ, ցուրտ
Պողլուր, պօղլուր	Ջաւար, կորկոտ
Պոպ	Պապ, հայր
Պոք. պոք նը ևը	Պահք. եթէ պահք լինի
	Ջ
Ջաղցըպոն	Ջաղացպան
Ջըղըցոխ	Տերեւալից վայրի խոտ մ'է, զոր կը գործածեն վէրք պատառելու կամ այնպիսի վիրաց՝ որոց բերանն գոցուիլ չեն ու- զեր
Ջըրըն ատոկը	Ցատակ ջրոյ
Ջիրէ. ջիրեքը	Ջորի. ջորիներն
Ջիրնոմ	Ջեռնում
Ջիւկ	Ջոկ, սիւրիւ
Ջուհալոկ	Ջուլհակ, կտաւագործ
	Ս
Սանտրը ատոմ	Ատամունք սանտրոյ

Սապալախ, սապալոխ . սապալըխել	Կլոր, կլորել . կլոր եւ միանգամայն տափակ ձեւ մը տալ
Սէգ	Սէգ, կանաչ խոտ
Սէնէմէար	Սանամայր
Սըլվըլիմ	Սուլեմ
Սընձ	Խոտ մը որ կաթ ունի . անեփ կուտեն ոմանք
Սըrkօվ	Սըrայով , կարգաւ
Սըrըմ	կաշեայ բարակ նքուրաթել
Սիկ	Սեկ
Սիճի, սիճիքը	Սեղան, սեղանները
Սինկիվիլ	Սերկեւիլ
Սիսկոլ	Սոսկալ
Սիւխ	Սոխ
Սկըսուր	Սկեսուր
Սոզ . սոզչի	Սազ, տաւիղ . սազճի, սազ չալան, տաւղահար
Սող	Սալ
Սոնտրը	Սանտր
Սուօն	Սան
Սուֆrա . սուֆrիդ	Սեղան . սեղանիդ
Սրիւց	Սրոց, յեսան

Վ

Վեթիմ	Վայթեմ, վաթեմ
Վելըցընել	Վայելցնել
Վէօզնիւց	Վզնոց

Վըրցընիլ	Վերցնել, կալնուլ
Վոլոցք	Լուացք, լուացարարութիւն
Վոխs. վոխքիտ	Վազք, ժամանակ. ատենդ
Վորցովոն, վըրցըվոն	Վրայէն

S

Տամպուro	Տամպուրա, փանդիռ
Տաճկ Ճամազը	Ցառաջ քան զարշալոյսն, ընդ արշալոյսն. առաւօտեան եկեղեցւոյ ատեն, որ սովորաբար արշալուսոյն կամ ա՛լ կանուխ կ'սկսին ի Զէյթուն
Տապոկ	Տապակ
Տապոյ, skyku	Skֆա, անգամ
Տէպրտ, տէպրդ	Տաշտ, pkfՃk
Skurs	Skrs, Հող
Տէաքր	Տաքր
Skoկիւշ	Կռիւ, պատերազմ
Տէօկճիւր	Տիկ
Տնկըցընիլ	Տնկեցնել
Տըստ	Սան
Տըստըլ. կու տըստը	Նստել. կը նստի
Տինէր, տիներ	Տանիք
Տղիկ. տղիկոն	Տղայ. տղուն
Տոկ	Տակ, արմատ, ցեղ
Տոն	Տուն
Տոնոկ	Տնակ, տնիկ, տուն

Տոսը	Տասը
Տուշոկ	Տեօշէկ, անկողին

Ց

Ցըտկոլ. կու ցոտկոն	Ցատկել. կը ցատկեն
Ցըւըք	Ցըւիք, եզերք կամ ծայր տանեաց
Ցիր	Ցրուեալ, ցրւող
Ցիրին	Ցորեան
Ցոխ	Ցախ, տերեւ որթոյ

Փ

Փալախել	Գայթակղեցնել
Փախըլլամըշ	Փափագումն
Փետ	Փայտ
Փըզըրել	Փսորել, փզտել
Փըթ դըր	Փոյթ դիր
Փխտոտ	Փայտատ
Փշել	Փշրել
Փոշոնք, փշրոնք	Փշրանք
Փռւմոն	Փռուած
Փսխել	Կրակել, մանաւանդ ատըրճանակ

Ք

Քաղըրթ	Քաղիրթ
Քար	Քեար, վաստակ
Քարիմ	Նետեմ, ձգեմ, արկանեմ
Քարմոն	Քար—ման, կեռ—ման, բամպակեայ կամ բըրդ-

	եայ թել ոլորելոյ խաչաձեւ փայտն, զոր ոտքի վերայ կանգնած ի կախ կը դառցնեն
Քեղեշ, ֆեղեշ	Լաւ, աղէկ
Քեռեւոտէաք	Քեռիներ
Քեմիչոյ	Քեմենչէ, ջութակ
Քէն զէաս քողցր է	Քան զայս քաղցր է
Քէն էտ մինծ է	Քան զայդ մե՞ծ է
Քէնխյան	Այնքան, քան զայն
Քինխսոյ	Այսքան, քան զայս
Քենsիr	Ջուան
Քէրէար	Քարայր
Քէօվ, քուվ. քուվիրը	Քով. քովերը
Քըշբիլ, քըշբոնք	Կշտամբանք, յանդիմանութիւն
Քըռացըննել. քոռոյ	Եփել, եռացնել. եռայ
Քըրթել	Նուազել
Քիմին նը. ֆիմին նէա	Որ մէկը, ոմանք. ոմանք ալ
Քիշիլ. կու քիշէ	Քաշել. կը քաշէ
Քիր. քիրխս	Քոյր. քոյրս
Քշիգիր	Եղր քուշի
Քշիծիր	Ծայր քուշի
Քոբ, տե՛ս գոբ	
Քոր	Քար
Քուշ	Քուշ. օճագ
Քուվքոյ, ֆուվսոյ, ֆուփքոյ	Քօփքէ, տե՛ս ի կերակուրըս
Քսբըսոմ	Բսբսամ